

AIDAI

1961

NR. 3

TURINYS

MARCH, 1961

AIDAI - ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunkport, Maine. Subscription $6.00, single copy 60c. Second-class postage paid at Kennebunkport, Maine and at additional mailing offices.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1961 METAI KOVO MĖNUO NR. 3 (138)

TARTI ŽODĮ LIETUVOS GARBEI

FAUSTAS KIRŠA

Kaip visi kiti, mes čia atsidūrėme Lietuvos vardu.*

Lietuvos vardu, aš giliai tikiu, ir liksime — jos garbei, jos kančioms, jos laimėjimams. Aš rašau dėl to, kad tikiu lietuvių ir Lietuvos gyvybe ir nemirtingumu.

Jeigu aš netikėčiau, aš nerašyčiau. Argi ūkininkas galėtų sėti javus, jeigu žinotų, kad jie neaugs.

Aš rašau dėl to, kad manyje neišdildomai rausiasi Lietuvos praeities šimtmečių budėjimas ir šviesiausia viltis į ateitį, kad mes buvome, esame ir būsime.

Kai aš taip galvoju, aš neabejoju, kad kiekvienas tikras lietuvis tą patį Dievo žiburį nešioja savyje.

Mano kartos intelektualai yra vyrai nuo žagrės. Tai ne panieka, tai pasididžiavimas. Jų pasiryžimas, dinamika — per sunkius darbo kelius prasimušti į kultūros augštumas, į žmonijos laimėjimų viršūnes, tarti žodį lietuvių dvasios galia Lietuvos garbei.

Tebūne pagerbti Lietuvos žemės artojai — mūsų tėvai, kurie rėmė ir skatino siekti mokslo, to šaltinio, kur gimsta šviesa ir laisvės supratimas. Iš žavingų Lietuvos kaimų ir sodų, iš spinduliuojančių ežerų, iš vingiuojančių upių ir upelių, iš lygumų ir kalnelių išaugo lyrikai, romanistai, novelistai. Iš klevais ir liepomis apaugusių bažnytkaimių, iš vargonininkų išaugo kompozitoriai ir dainos kūrėjai — Sasnauskas, Naujalis, Čiurlionis, Šimkus, du Petrauskai ir kiti. Iš mūsų pakelės, visuomet apipintos vainikais, dievukų, koplytėlių, smūtkelių ir kapuos išpintų geležinių raižinių, išaugo — mūsų skulptoriai ir tapytojai. Jeigu mūsų garbingi tėvai nebūtų puoselėję lietuvių pradinės kultūros, ištvėrusios visais amžiais, mes neturėtume to, ką šiandien turime, kuo šiandien mes esame gyvi. Mūsų tėvai įstengė išlaikyti lietuvišką kaimą (tai jų gili pasąmonio jėga), kuris pražydėjo Nepriklausoma Lietuva, susijungdamas su miestų gyvenimu, su šių laikų technikos ir pažangumo laimėjimais. Jau taip buvo lemta mano amžiui pernešti 19-to šimtmečio meno aistras, kurios persirito į 20-to šimtmečio viliones. Meno požiūriu susidūrimai ir politikos maišatos veikia žmogų. Šis amžius be galo nepastovus. Laikinas apsiraminimas mums davė nepriklausomą Lietuvą, o suirutės ir nežaboti diktatoriai vėl atėmė. Dabar vėl randamės ant plaukiojančios ledo lyties.

Klausimas, kuris mus visus jaudina: ar ji priplauks prie tvirtos žemės, ar sutirps ir mus paskandins, ar sušaldys šmėklomis ateičiai. Po tiek amžių, Lietuvos valstybės šviesių ir tamsių metų, mūsų tautos viltys būti laisvais žmonėmis niekuomet neužgeso. Lietuvos kultūra rodė didelį kelią į laisvę. Jau mūsų, gyvenant svetimui, tokia dalia, kad, kur buvę, ką bekalbėję, vis grįžtame prie laisvės ir Lietuvos laisvės reikalo.

Jau Euripidas, graikų poetų genijus, 400 metų prieš Kristų, tarė:

"Vergas yra tas, kuris negali laisvai kalbėti".

* Mintys, pasakytos poeto 70 metų amžiaus minėjime Bostone vasario 11 d.

Ar tie žodžiai neprimena mums rusų caro laikų, kai lietuviui buvo uždrausta žodis ir raštas, anot Baranausko, kad Lietuva būtų tamsi ir juoda?

Ar tai neprimena mums šių dienų Lietuvos, kai ten negali laisvai kalbėti ir rašyti? Laisvė ir pavergimas amžiais eina ir kovoja. Taip, kaip diena ir naktis.

Tas pats graikų Euripidas taria:

"Žmogus, kuris neturi baimės, negali būti vergas".

Ar tai neprimena mums tūkstančius žuvusių lietuvių partizanų? Jie ne mirti bijojo, o vergauti.

Patys rusai buvo totorių pavergti net 300 metų. O šiandien rusai pavergia kitas tautas. Klausimas: kuriam laikui? Laisvė neužkasama po žemėmis, kaip užkasami partizanų lavonai.

Viename savo eilėraštyje taip išgyvenau partizanų kančias:

Kritai kaip ąžuolas tarp rąstų.
Pamilo žemė ir dangus.
Ir tavo kraujas grūde bręsta,
Ir žemėj amžius bus daigus.

Lietuva gyveno vakarų humanizmu. Carai ir imperatoriai buvo veikiami krikščionijos. Kiek jie žiaurūs buvo, tiek protarpiais jie buvo ir humaniški. Jie nelygintini su šių dienų diktatoriais, kurie visi velniavos apsėsti. Aš čia drįstu prisiminti lietuvių dailiojo žodžio kūrėjus, kurie paskutiniu trumpu laiku, karo audroms siaučiant ir joms nutilus, atsiskyrė iš mūsų tarpo:

J. Baltrušaitis, Vydūnas, Albinas Juozapas Herbačiauskas, Antanas Vienuolis, Vincas Krėvė, Balys Sruoga, Kazimieras Binkis, Jurgis Savickis, Ignas Šeinius, Kazys Puida, Liūdas Gira, Sofija Čiurlionienė, Petras Vaičiūnas, Juozas Kruminas, Adomas Lastas ir kt.

Su jais teko susitikti, bendrą darbą dirbti, ginčytis ir net su kai kuriais atsiskirti, nebendradarbiauti dėl charakterių ar polinkių skirtumų, — jie visi iš šio fizinio pasaulo, anot Maironio "išnyko kaip dūmas išblaškomas vėjo". Bet dvasia kiti iš jų stipriau auga. Tokie cementuojasi į pastovius, Laisvos Lietuvos rūmus, kurių jokios patrankos nenugriaus.

Tie vardai, apvainikuoti jų kūrybos šviesa, yra mūsų kultūros, mūsų rašto kelio ženklai. Kaip juos bevertintume, pro juos praeiti negalima. Ir juo toliau jie slenka į praeitį nuo mūsų, juo labiau, juo šviesiau jie iškyla laiko nugairintu pavidalu: jų keliai ryškėja, jų naštos ryškėja, jų paliktos kūrybos vertybės pasveriamos ir atsveriamos, kurion dvasinių brangenybių vieton reikėtų jas padėti.

Mano amžiaus žmonės išgyveno ligi šiol žiauriausią žmonijos tragediją. O mano amžiaus lietuviai pernešė dar baisesnius smūgius: jie buvo žudomi, kalinami, kankinami, net ligi praradimo savo tėvynės — Lietuvos.

Mūsų dienų eisenoje sunku džiaugtis, dar sunkiau rašyti. Viename savo eilėraštyje taip mąsčiau:

Aš nerandu giesmės, kuri varpus prikeltų
Skambėti laisvės smūgiais per visas žemes,
Skambėti milijonų kančiomis ir karstais
Tyronų pražūčiai prie karžygių akmens.

Mano amžiaus žmonės išaugo iš aiškių gyvenimo gairių. Jie skyrė ne tik dieną nuo nakties, jie skyrė ir išgyveno priešingybes — antitezes: kas yra Dievas ir kas velnias, kas yra gėris ir kas blogis, kas yra šventasis ir kas žmogžudys, kas yra taika ir kas karas, kas yra poezija ir kas proza, kas yra gražu ir kas negražu.

Dabar mes gyvename laikus, kada viskas sujaukta. Reikalinga chemiko smegenų, kad gyvenimui susidarytum pasaulėžiūrą. Ir poezijai, kaip sakoma, Dievų kalbai, šių dienų maišatyje tinka seno galvočiaus Šelingo pasakymas: "Būti girtam ir blaiviam ne skirtingais atsitikimais, bet tuo pačiu laiku — tai yra tikros poezijos paslaptis".

Kaip sunku jaunajai kartai šiandien išeiti į gyvenimą. Kiekvienas kampas šaukia savo pranašą. Kiekvienas šaukia su grasinimais ir būsimomis pasėkomis. Mūsų jaunimas kitoks, nes visas gyvenimas kitoks. Mūsų jaunimas auga iš miestų, svetimų miestų. Miestų vilionės jauniems yra malonesnės už mūsų žodžius, už mūsų poeziją iš Lietuvos ir apie Lietuvą. Žodžio meisteriai gražiais sakiniais pavaizduoja lietuvių dvasinius polėkius, bet jie neturi atgarsio šio krašto prožektorių ir narkotikų triukšme.

Bet nereikia nusiminti. Mes žinome, kiek daug yra medžiotojų, bet visų paukščių niekuomet negalima iššaudyti. Lieka gaivalingesnieji, kurie pratęsia giminę. Negalima nesidžiaugti, kad šiame krašte mes turime tiek daug rašto kūrėjų: vyresnių, jaunesnių ir jauniausių, kurie žengia ir palaiko, stebina ir formuoja naujais prasiveržimais lietuvio dvasią. Mes esame ir turime būti jais gyvi.

Štai mieli kūrėjai, kurie neša tremtyje mūsų amžių priesaiką:

Vaitkus, Jurgelionis, Mikuckis, Tysliava, Aistis, Santvaras, Augustaitytė - Vaičiūnienė, Brazdžionis, Vaičiulaitis, Radauskas, Tulauskaitė, Grigaitytė, Nagys, Bradūnas, Nyka - Niliūnas, Pūkelevičiūtė, Andriekus, Škėma, Landsbergis ir daug daug kitų — jų nesuminėti. Bet pažymė-

Faustas Kirša, vasario mėn. atšventęs 70 m. amžiaus sukaktį.

kim tokius prozos laureatus kaip Švaistas, Jankus, Ramonas, Dovydėnas, Neveravičius, Mazalaitė, Gliauda, Pulgis Andriušis, Alė Rūta, Katiliškis, Jurkus, Baronas, Baranauskas ir kitus.

O kiek jaunų su poezijos polėkiais?

Tikrai, mirti nebaisu, kai žodžio baruose skamba lietuviška daina.

Aš labai atsiprašau, kad mano šios padrikos mintys tėra išsiveržimas pagyvenusio žmogaus parodyti stiprybės, kuo aš pats gyvenu.

Mano amžius, kaip čia sakoma, 70 metų, atrodo pakankamai daug. O man pačiam vakarykštė diena atrodo labai trumpa.

Aš dar nieko neišryškinau aukso klodais, kad aš pats tai pamatyčiau.

Žmogaus troškimai nepasotinami.

ŽVILGSNIS Į FAUSTO KIRŠOS KŪRYBĄ

ANTANAS VAIČIULAITIS

Moi j'ai pris charge de l'ecrit,
j'honorerai l'ecrit.
Saint-John Perse.

1. *Visokeriopi keliai ir vienatvė.*

Prieš geroką kupetą metų Kauno muzikos mokyklos salėje įvyko literatūros vakaras, kurį surengė nauja karta. Šios grupės, pjūvininkų, teoretikas Petras Juodelis paskaitė savo credo, kuris buvo pavadintas "Laišku p. Kiršai". (žr. "Piūvis", 1929 m. Nr. 1) Paties Kiršos aname vakare nė nebuvo.

Tada man buvo mįslė ir ligi šiolei pasiliko neaišku, kodėl atžalynas kaip tik atsišaukė į Faustą Kiršą. Iš šalies žiūrint, jis mums daugiau atrodo vienišasis. Iš tos šaunios generacijos, kuri, be jo, mūsų literatūrai davė Putiną, Sruogą ir Binkį, Faustas Kirša buvo mažiausiai pasinėręs į literatūrinius sūkurius. Putinas jau tuojau po pirmo pasaulinio karo savo sugestyviu simbolizmu turėjo sekėjų jaunesniųjų gretose. Balys Sruoga laužė ne vieną jietį, kaudamasis su modernios poezijos priešais. O Kazys Binkis kėlė futūrizmo vėliavą. Faustas Kirša naujų srovių ir naujų teorijų menui neskelbė. Jisai ėjo atskiru keliu, jo nepiršdamas kitiems. Kaip vėliau, taip ir anais laikais jis būtų galėjęs tarti: "Aš vienišas žaidžių", tuo tarsi patvirtindamas dabartinio anglų poeto Day Lewis mintį: "Iš tiesų eilėraštis tebėra šauksmas iš vienatvės".

Ir vis dėlto klystume, į Faustą Kiršą žiūrėdami, tik kaip į vienišą arą, iš savo augštos viršūnės žvelgiantį į plačius akiračius. Jau tik prabėgomis pažiūrėję, pastebime daug intensyvios jo veiklos. Net galėtume tarti — akcijos žmogaus. Iš Stasio Santvaro surinktų Lietuvių Enciklopedijai žinių patiriame apie šakotą Fausto Kiršos triūsą, kuris ne kartą bus pareikalavęs geroko įsitempimo. Štai jis anksti įsijungia į visuomeninę veiklą ir į spaudos darbus "Viltyje" ir "Ryte" — dar prieš pirmą pasaulinį karą ar jo pradžioje. Spaudos, žurnalistikos reikalai ilgai lydės jo vieškelius. Faustą Kiršą regime dirbant pradžios mokyklose, lektoriaujant karo mokykloje, talkinant kariuomenės štabo rašytinėse apžvalgose, dalyvaujant šaulių branduolyje, gelbstint skautams, vadovaujant teatrui, redaguojant žurnalus. Itin daug širdies ir jėgų jis atidavė Meno kūrėjų draugijai ir satyros teatrui Vilkolakiui, kurio jis buvo vienas iš organizatorių. Rankų jis nenuleido ir rūškanomis tremties dienomis, stovėdamas savo kolonijos lietuvių priešakyje, o spaudoje gyvai svarstydamas aktualias problemas. Jis ir anksčiau tardavo savo žodį, ypač kai kalba ėjo apie meną ir kultūrą. Uoliai Faustas Kirša panašias problemas lukšteno ir andai, kai mūsų poezijos medis pradėjo puoštis naujomis atžalomis. Sakysime, 1926-27 metais "Praduose ir Žygiuose", kuriuos jis redagavo, rašo įvairiais kultūriniais klausimais. 1927 m. pirmame numeryje matome net keletą jo dalykų tokiomis temomis, kaip "Dešimt metų nepriklausomybės sukaktuvės ir menas", "Mūsų teatro vargai", "Reiner Maria Rilke". Šalia tos aktualijos krovėsi ir poezija, kurios pirma kregždė buvo pasirodžiusi 1912 m. "Ateityje", — vadinasi, čia kone pusšimčio sukaktis. Visa tai naujam atžalynui andai ir turėjo sudaryti įspūdingą monumentą, vertą jo dėmesio ir strėlės. Pagaliau turėjo būti ir esminio skirtumo tarp šių dviejų generacijų pažiūrose į meną. Adomas Jakštas, anuomet prabildamas apie Petro Juodelio naują mokslą, gnybtelėjo, kad ta grupė peršanti poeziją be turinio, nors dabar žiūrint, visai aišku, kad ir jie prižarstė eibes idėjų.

Faustui Kiršai turinys ir mintis turi pagrindinės svarbos. Apie šį jo polinkį mums liudija ir jo studijos: Berlyne, šalia literatūros, jis klausė ir filosofijos, skaitomos Berdiajavo, Franko, Sezemano ir kitų. O anksčiau jis gilinosi į Schelerio ir Schopenhauerio mintis. Šį jo kūrybos bruožą nušviečia ir jo rinkiniai, kurių per tą ilgą ir kruopštų laiko tarpą susikrovė apie tuzinas.

Čia norėtume įvardinti jo poezijos lobį, — ne vien tik dėl dokumentacijos, bet ir todėl, kad toksai sąrašas gan greit atveria Fausto Kiršos poezijos sklaidą. Pirma jo lyrikos knyga išėjo 1918 metais. Buvo tai "Verpetai". Paskui pasirodė "Aidų Aidužiai", "Suverstos Vagos", "Giesmės", "Maldos ant Akmens", "Piligrimai", "Tolumos", "Šventieji Akmenys", poema "Rimgaudo Žygis", dvi satyrų "Pelenų" knygos (rankraštyje yra ir daugiau), satyra "Pabėgėliai".

Davė vertimų, tarp kurių stambesni išspausdintieji yra Kraševskio "Vitolio Rauda" ir Krasinskio "Nedieviška Komedija".

Žiūrėdami į šiuos kūrinius, galėtume su Fausto Kiršos verstu Z. Krasinskiu teirautis: "Bet ką pats jauti? — bet ką pats kuri? — ką mintiji?"

Fausto Kiršos poezijoje nesunku įžvelgti tris ryškius tarpsnius.

2. *Mano dainos, skambios dainos . . .*

Vieną iš jų galėtume pavadinti "Aidų Aidužių" laikotarpio lyrika. Tai jaunystės posmai, lakūs, nešami svajonių ir lengvo liūdesio. Per visą knygą jaučiamas tarsi pavasarinių vėjų dvelkimas, gaivus ir žaismingas. Giedrius jausmus apniaukia užėję debesėliai, — ir iš šios poezijos dažnai palieka tokis pat orinis, vaiskus konkrečiau nepaspendžiamas įspūdis, nelyginant anie padangėmis nuslenką debesys. Tai nereiškia, kad šiuose eilėraščiuose nebūtų žmogaus. Ten glūdi sudėtos autoriaus jaunystės mintys, džiaugsmai, liūdesiai ir klajojimai. Ten dainuoja jo širdis ir atsišviečia jos troškimai, —tie "mano jaunystės netobulumai", kaip viena vėlesne proga autorius yra išsireiškęs. Visos tos savybės knygai suteikia individualų veidą, grakštų, kartais eleginį ir tokį erdvinį.

Kokia dvasia poetas gyveno "Aidų Aidužiuose" ir kaip jo balsas skambėjo, gali mums geriausiai parodyti paties Fausto Kiršos žodis. Nuo seniai mane lydi tasai jo eilėraštis, kurio pradžia atsiveria šia gaida: "Man per naktį buvo liūdna, Šmėklos ardė tylą," o pabaiga užsiskleidžia šiais įsakmiais ir žaviais pasisakymais:

Tavo aiškų, skambų vardą
Aš minėt minėjau
Ir kiekvieną tavo raidę
Pasakon įdėjau!

Arba iš "Aidų Aidužių" dar paimkime šį nuotaikingą, jaunatviškai drąsų ir patrauklų posmą:

Miela širdžiai pievų oras.
Gėlynuos mintis.
Sėsk, mergele, pradalgėlin,
Duok akim akis.

Skaitydamas tokias vietas, negali nepritarti "Aidų Aidužių" autoriui: "Mano dainos skambios dainos, Sakalais pasaulį skrenda"...

Kai "Aidų Aidužiai" prieš bemaž keturiasdešimtį metų pasirodė, kai kas, gėrėdamasis jų nuotaikingumu, kalbėjo, esą, Faustas Kirša yra tarsi koks lietuviškas Heinė. Iš perspektyvos žiūrint, Heinės aiškesnių pėdsakų čia sunkoka susijieškoti. Gal būtų kiek teisybės, kad "Aidų Aidužiuose" esama estetinio mosto. Pirmuose "Vainikuose" Faustas Kirša buvo užsiminęs apie estetų mokyklos trubadūro Oskaro Wilde patarimą rašytojams. Iš to kilo legenda apie Faustą Kiršą kaip poetą estetą, ir ši etiketė kartais prisegama jam ligi šios dienos. Prieš pora metų išleistoje vienoje knygoje Faustas Kirša ir paliekamas, tarsi kokis Wilde'o lietuviškasis mokinys, visai pamiršus kitus jo kūrybos aspektus, — kitais keliais nuėjusį, kitų laimėjimų pasiekusį, naujo svorio įgijusį. Šis perėjimas nebuvo taip jau staigus, nes tam tikros pagrindinės jo poezijos gijos nujaučiamos nuo pat ankstyvųjų Fausto Kiršos posmų. Tariant jo paties kadaise pasigautu žodžiu, tai jo kūrybos pradai.

3. *Akmuo šventasis*

Tarp jų esminis jo poezijoje yra mintis ir idėja. Jau "Aidų Aidužiuose" aptinkame tokių vietų, kaip: "Jausmuos įžvelgiu iškeltą mintį". Ilgainiui idėjinis jo poezijos svoris vis labiau ryškės, ir kryžkele čia tektų laikyti "Suverstų vagų" rinkinį. Šiai linkmei jis liks ištikimas visuose savo vėlesniuose lyrikos tomuose.

Su minties svarba į jo poeziją įžengė ir kitos žymės: jo balsas darosi rūstesnis, išsineria iš jaunatviško lakumo ir žaismo, įgauna tarsi aštrumo ir staigumo. Jo atodūsiai būna sunkūs, kaip "aš akmeniu alsuoju". Savo glaustume jo mintys ir vaizdai įgauna kristalinio vaiskumo ir žėrėjimo. Šis jo poezijos grožis yra santūrus: jis į tave nesiskverbia, dažnai reikalaudamas tavo pastangos, tavo susimąstymo ir tavo paties šilumos. Ir tada staiga Fausto Kiršos lyrika sužėruoja slapta, netikėta jėga ir nuskamba išskaistėjusia melodija. Geru tokios kūrybos pavyzdžiu galėtų tikti visas šis eilėraštis:

Kaip erdvėje gervė negrįžtančiais vėjais,
Nuklydau žaliaisiais laukais:
Iš mano krūtinės žavėjimas sėjas
Ir kaupiasi meilės žiedais.

Nuklydau be vardo, į vaizdą įpintas,
Nuklydau dienos kaitrumu,
Nežinomo Dievo kaitros išaugintas
Kelionei žiedų ir skausmų.

Pasveikinu žemėje klystančius vėjus;
Kas klysta, atspėju visus.
Tik žemės mirtis, kaip sapnų pranokėjus,
Sulaužys klajonių sparnus.

Mintis ir idėja rašytojams prasmės gali turėti įvairios. Yra intelektualinių ir abstrakčių poetų, yra tokių, kuriems idėja tėra plakatinis ir agitacinis reikmuo, yra ir tokių, kuriems, neoplatonizmo įtakoje, kūryba yra į mus atklydęs dausų spindulys, o dar kiti išgyvena idėjos grožį. Vienu sparnu Faustas Kirša šliejasi į pastaruosius. Jis sako: "Ir būna valandų, kada tu girtas nuo idėjų" ... Ir apie tokias valandas toliau jis kalba: "Iš jų pasaulio visas grožis ir jėga". Mintis tačiau jam turi ne tik grožio, bet ir tiesos bei pažinimo prasmės, praveriančios būties paslaptis ir versmes. "Mano amžiaus žmonės išaugo iš aiškių gyvenimo gairių", prisipažįsta Faustas Kirša. Jis ilgisi, kad jo veidui šviestų "Dievai iš amžių ir mintis tikriausio Dievo". Savo pagrinduose šis kelias yra krikščioniškas, kai kur mistinis. Todėl nenuostabu, kad Fausto Kiršos mene jaučiama ir piligriminė dvasia, su himnais, maldomis ir giedojimais, su balsais į Kristų ir Dievo Motiną. Jau ir pačių knygų pavadinimai dažnai būdingi: "Giesmės", "Maldos ant akmens", "Šventieji akmenys". Čia visai nenorime mūsų poeto įstatyti į griežtus spielčius ar į kokią doktriną, tik konstatuojame vieną iš jo kūrybos savybių, ištrykštančių į tokias lyrines viršūnes:

Parpuolęs su malda, meldžiuos į Tavo veidą,
Kad viską, kas nyku, žudytų saulės spinduliai,
Su pasakom ir meile amžiais tirpdę kalnus,
Ir būtum Tu kartu, kaip mano sopuliai.

Ir nežinau dienos, kada nušvis troškimai,
Kada Tu būsi mano Tėvas ir Akis,
Kada eisiu ramus į patalą sapnuoti,
Kada, prikėlus aušrai, Tau liepsnos širdis.

Nemaža šio pobūdžio lyrikos nuskamba kaip meditacijos. Tarpais eilėraščių pavadinimai atrodo svarstytiniai, kaip "Žmogus ir siela" ar "Aplinkuma ir žmogus". Tai iš dalies teikia šiai poezijai asketinio nuošalumo ar abstrakcijos. Tą įspūdį Faustas Kirša dar sustiprina, kai kuriuose eilėraščiuose išsiversdamas su pačiu minimumu techninių puošmenų. Pasitaiko jo kūrinių, kur nėra tokio paslaugaus tarno kaip epitetas. O tarpais jis pasigauna epitetams ne būdvardžių, bet veiksmažodinių formų, kurios jau nėra tokios konkrečios, kaip būdvardis: uždususi naktis, krikštyta mintis, lekiantis vėjas. Antra vertus, kai kurie jo deriniai yra staigūs ir užklumpa savo netikėtumu: jo raštuose yra kerštinga naktis, nuogi debesys, kuproti debesys ir tolygių sugretinimų. Prie tokio nuošalaus ir kiek atkilusio įspūdžio prisideda ir tokie Fausto Kiršos poezijoje žodžiai kaip aukuras, akmuo, dvasia, žinynas, psalmė, stebuklas, kapai, amžiai, paminklai. Be tam tikro paslaptingumo ir kilnaus tono visa tai jo lyrikai duoda sutelktumo, kur mintis ir vaizdas suvedamas į nepagražintą teigimą: "Amžiuos tik plokštumos ir atspindžiai".

Tokiais savo bruožais, kaip aistra minčiai, metafizinis ilgesys ir rymojimai prie mūsų būties angos bei jos problemų Faustas Kirša vienu sparnu galėtų būti netgi modernus, artimas šiandieninei poezijai, ypač kad jo knygose netrūksta ir tikrai naujoviškų išraiškos vingių ir temperamento. Tai galėtų mums pavaizduoti nors ir ištraukos iš "Idijoto" ciklo, spausdinto "Giesmių" rinkinyje:

Retas prošventis saulėj sudega,
Tampo darganos įžambėkeliais,
Šviesiai balzganos, juodai raustančios
Mintys įkyri, kaip gavėnioje.

Gelsvos pašnekos slenka pakrantėmis,
Išsiliedamos švino jūrėmis,
Nėr gyvenimo, spalvom kūpančio,
Nėr akiračio, meile augančio.

Kai tokį moderninį braižą autorius apgaubia savo intymumu ir sujungia su detalės konkretumu, gauname tokias jo poezijos puošmenas, kaip "Kambarys, kuriame dainuoju".

Tačiau savo pagrinduose Faustas Kirša yra greičiau klasikinės kultūros žmogus, literatūros laukus išrausęs nuo senovės graikų, ligi Shelley, Kiprijono Norvido ir dabarties rašytojų. Savo meno keliuose jis yra perdaug savarankus, kad rikiuotųsi prie kokios grupės ar neštų jos vėliavą. O svarbiausia gal tai, kad jam mintis ir idėja slepia idealinę tikrovę ir gaires, kai tuo tarpu daugelis egzistencialistų negali išbristi iš būties beprasmybės ar net nejieško praskaidrėjimo. Faustas Kirša ilgisi "Dievų leistos minties ir jųjų karalystės". Šalia to Faustui Kiršai lemiamos svarbos turi istorinis veiksnys: tautos mistika: "Aš žilų kapų šaukiamas".

Šis ilgesys bei idealinė tikrovė, kurią jis jaučia, sudaro tarsi kokią atsvarą autoriui seikėti mūsų dienų ir net mūsų kasdienybės reiškinius ir nusileisti ligi tradicinių mūsų poezijos temų bei variacijų.

Tad ir šiame antrame savo kūrybos tarpsnyje Faustas Kirša yra ne vien tik mąstytojas ties amžinomis problemomis, ne vien tik "Atėjęs amžių dainą jausti", arba, kaip Jurgis Baltrušaitis, kitas meditacijų poetas, dainavo — amžių mįslę spėti.

Ir dabar Fausto Kiršos knygose turime grakščių ir žaismingų eilėraščių. Rasime kūrybos, kur jisai ypač priartėja prie žemės ir tiesiogiai atliepia į dienos įvykius. Šia prasme jis

P i r m a s t o t i s — Kristus Piloto teisme.

bene tiesiausias yra kone visoje "Tolumų" lyrikoje. Atgyja ir senovinis romantizmas su Kęstučiu, pilimis, savanorių žygiais. Jis dainuoja apie meno viršūnes, kaip Dantė ar Čiurlionis. Kur susilieja lietuviškoji tradicija ir savo žemės, tegul ir Senadvario ilgesys, ten Fausto Kiršos kanklių stygos suskamba ypatingai šiltai, žaviai ir artistiškai. Pora iš tokių paskesnių pranokstančių jo eilėraščių yra "Laiškas obelaitėms" ir "Smūtkelis". Jei prie anų mąstytinių eilėraščių tarpais būtume galėję su Z. Krasinskiui tarti: "Svetimųjų ausimis tu grieži nesuprantamus žavėjimus", tai čia minėti Fausto Kiršos kūriniai yra tiesiogūs, aiškūs, iš širdies visa meile ir nuolankumu išsilieję. Juos kiaurai perskverbia autoriaus šiluma, intymumas ir vietomis, kaip "Laiške obelaitėms", tam tikra sinjorinė elegancija. "Smūtkelyje" natūraliai susibėga lengvas formos tekėjimas, įdomi ir gili mintis, moralinis mostas, patriotinės užuominos ir religinis balsas. Tačiau visa tai praeina taip paprastai ir spontaniškai, kad nė nepastebi kokių nors siūlių šiame poezijos liedinyje: jis toks jau duotas, tartum kokia būtybė. Todėl čia gražiai tiktų paties poeto žodžiai: "Geri eilėraščiai iš Dievo lūpų krenta". Vienu atžvilgiu šisai eilėraštis netgi galėtų būti madnas: jame pavaizduojamas patsai kūrybos aktas ir to akto išdava, šiuo atveju — smūtkelis. Tokį uždavinį yra sprendę savo mene kai kurie

stambesni dabarties rašytojai. Faustui Kiršai tai pavyko spontaniškai ir kone virtuozišku paprastumu. O kalbant apie "Smūtkelio" išorinį apipavidalinimą, tektų atkreipti dėmesį į kai kurį žodyno rupumą, kuris čia ypač tikęs: duoda reljefo ir derinasi į paties dievdirbio triūsą:

Drožia, skiedros krenta, dievuliukas žiūri, —
Dievdirbis skausmingą patį Dievą kuria.

Todėl šisai Fausto Kiršos kūrinys forma ir, tariant Putino "Pesimizmo himnų" žodžiais, "minties spinduliavimu žiba". Jau nuo senokai pagautas "Smūtkelio" kuklaus ir tylaus grožio, norėčiau šiam eilėraščiui skirti Nobelio laureato poeto Saint-John Perse žodžius: "Taigi, aš jau nuo taip seniai puoselėju pasimėgimą šiai poemai, ir su tokiu šypsniu ašai manyje išsaugojau jam savo ištikimybę".

4. Pelenai

Dar vienas lapas Fausto Kiršos kūryboje yra "Pelenai". Jų ligi šiolei pasirodė dvi knygos, po keturias giesmes kiekvienoje. Savo išorine struktūra šios satyros yra tradicinis, klasikinis veikalas. Tokį toną pagauname jau iš pat pirmos eilutės, kai autorius su tam tikru ūmumu pareiškia: "Ant jambo supykau." Tradicija dvelkia ir temų išskaičiavime prieš kiekvieną antrosios knygos giesmę. Sakysime, poetas pasisako, kad ketvirtojoje jis bylos apie tokius dalykus: "apie maldą, muitininkus, lėbones, kerštą, meną, puošmenas ir katakombas." Ši senovinė priemonė mūsų laikams gali turėti žaismingos ironijos vaidmens. Faustas Kirša visuose "Pelenuose" laikosi tikslios tvarkos ir nenukrypsta nuo savo jambų.

Skaitydami giesmę po giesmės, lengvai pastebime dvi "Pelenų" plotmes. Viena iš jų yra idealinė, kurioj spindi tiesa, viltis, auka, knygnešiai, didvyrių dvasia, pranašai, meilė ar svajonė. Visa tai poetas apsupa šiluma, pagarba ir patosu. Iš antros gi pusės niūkso kasdienybė — smulki vertelgiška, uvėriai už savo reikalą kovojanti. Tariant Juozo Keliuočio įvestu terminu — tai arivistai. Šio idealinių progiedrių ir atkaklių moralinių vaizbūnų susitikimo, grumties ir išeities laukas yra Lietuva. Faustas Kirša savo satyros jiešmą vartoja meistrišku taiklumi, chirurgine precizija. Nuotaikos įvairuoja. Jis gali būti kandus, rėžiantis, ironiškas, ciniškas ar moralistas, brutalus ar švelnus, žaismingai klastingas ir pranašiškas, iškilus ir tikroviškai kruopštus. Jo žodžiai daugiur sminga, kaip strėlės. Antai, Lietuvos šviesuoliai susikibo "Iš Vyčio pasagų ištraukyt aukso knolių" Arba: "Suspaudęs laikė kėdę ir kitos jau siekė: Vienus laižydamas, kitus slaptingai pliekė!" Tokių frazių ir aforizmų iš "Pelenų" gali semtis rieškučiomis. Nebūtinai visi jie yra kritiški: jo giesmėse atsispindi ir išmintis, žvilgsnis i tolumas, pranašiškas patosas ir nuolankus maldingumas. Tokiu dvasios pakilimu ir baigiama antra "Pelenų" knyga:

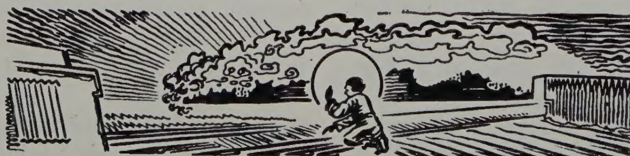
Giesmė karališka, tik katakombų mintys,
O katakombose — apaštalai kankinti!
Ir aš, — ne aš, bet aš žilų kapų šaukimas:
Nubuskite, vergai, iš gobšų aptemimo!
Nubuskit pažadams—danguj ženklai jau kelias!
Nubuskit pasakom su sinteze kryželiuos!
Nubuskit pranašų sukurtais amžių žodžiais!
Nubuskit Kristumi, kur jiešmai žaizdą
skruodžia!

Nubuskit, mano broliai! Tautai—gandas girdis!
Pasauliui išmintis, o išminčiai tik širdys!

Savo apimtimi, turiniu ir išraiškos jėga bei raiškumu "Pelenai" yra vienintelė tokia knyga lietuvių literatūroje, vienas iš kertinių jos veikalų. O juos pastačius šalia Fausto Kiršos lyrikos, gauname gražų ir tokį prasmingą įnašą, kurį šis poetas dovanojo menui, — ne vien tik savajam, bet ir savo generacijos bei visos tautos kūrybai. Su savo daina jis įžengė į mūsų tautos meno istoriją, drauge pasilikdamas gyva dabarties versme, o savo poezijos grakščiu, ar vėl susimąsčiusiu ir vitražiniu švitėjimu bei tūriu įsišaknydamas ateičiai.

Darant jo kūrybos suvestinę, sunku būtų rasti trumpesnį, aiškesnį ir visuotinesnį jos paskirties nusakymą, kaip šie paties poeto žodžiai:

Mūsų kelias — susikaupti,
Kilti amžių mintimi,
Saulės viešpačiui priklaupti
Ir dainuoti: Aš esmi.

Faustas Kirša

SKULPTORIUS

Kalu plaktu granitą
Ir grauduliu drebu —
Negyvas veidas švito
Pagoniśku stabu.

Kiekvienas bruožas akmeny —
Širdies virpėjimas many:
Tai du pasauliai paslaptingi
Vienoj lemty sustingo.

Nešventintos skeveldros
Į laiko dulkes krito,
Kad atsidengtų veidas
Ugningas iš granito.

Kai įkvėpimo smūgiai
Žaizdrus aplinkui sėja,
Daugiau nei žemės ūgiui
Ištryška prasmė ir idėja.

MOTINA GEROJI

Motina geroji, motina šviesi —
Saulė mūsų žemės vėtrų ūžesy!

Nuodėmės apniaukia širdis ir akis —
Tavo aukso raktai dangų atrakins.

Lauko rugio varpa varganui brandi, —
Amžina malone sergi ir vedi.

Pro karingus bokštus, per piktas gatves
Tavo žvilgsnio mostan einame ir mes.

Buvo prakartėlė ašarų karčių,
Meilė daug pasėjo laimės ir vilčių.

Ant šventų altorių degame visi, —
Motina geroji, motina šviesi.

BE TEMOS

Nepašėręs, broli, žirgo,
Nekratysi brizgilų
Paukščių giesmės girioj girdis,
Kai žaliuoja ir tylu.

Upės džiūsta ir patvinsta,
Marios supas amžinai.
Auksas žemėj rastas tviska,
Krūmus puošia putinai.

Kai tiesa nušviečia mintį,
Dangų širdyje matai.
Žodžiai vainiku nupinti
Sielai gelmių apmatai.

Tu, įkirtęs kirtį drąsų
Seno ąžuolo šerdin
Nesvajok, kol rūko rasos
Plieną suvynios rūdin.

Laužk, kol sveikos rankos siekia!
Šauk, kol žodis kaip ugnis!
Tas tik dovanas palieka,
Kas idėjų kalinys!

DAINOS GIMIMAS

Pamariais bangų skaičiu
Krenta šydai ant smilčių
Vėtrų verkiančių paguodai.
Juodos marškos debesų
Slenka kerštui iš dausų,
Marios mėlynos pajuodo.

Griausmas, pazarai, žaibai,
Vėtrų vėtomi stabai
Pėdas suka, tolius skaldo.
Atrakintas žiburys
Meile gal širdin įkris,
Kad pavirstumei į maldą.

Apvaldytuos sūkuriuos
Neraliuotas suraliuos
Dovanomis sostų menėj;
Ir iš suplakto vandens
Deivė bures iškedens
Ir atplauks šviesi Vandenė.

Tai tik skraidanti banga,
Tai tik sielos atvanga,
Tai kentėjimo šaukimas . . .
Su bangų plaktu sriautu
Eina pasaka krantu,
Blaškosi dainos gimimas.

Antra stotis — Kristus paima kryžių.

PRANCIŠKONŲ ORDINAS 750 METŲ JUBILIEJAUS ŽENKLE (1210–1960)

VIKTORAS GIDŽIŪNAS O.F.M.

(Pabaiga)

7. *Misijos netikinčiųjų kraštuose*

Pats šv. Pranciškus veržte veržėsi į misijas, du kartu dėl kliūčių mahometonų kraštų nepasiekęs, 1219 m. nuvyko į Egiptą ir ten sultono akivaizdoje sakė pamokslus. Negana to, jis ir savo broliuose uždegė misijų dvasią ir grąžino vėl apaštalų laikų evangelijos skelbimo būdą. Ne prievarta, bet meile ir kankinių krauju šv. Pranciškaus sūnūs laimėjo Kristui milijonus netikinčiųjų.

Sunkiomis sąlygomis nuo XIII a. pranciškonai dirba Balkanuose. Albanijoje ir Monte-

negro schizmatikų tarpe jie įkūrė ir valdė vyskupijas. Net 1479 m. turkams užėmus kraštą, jų nepabūgo, bet, slapstydamiesi kalnuose, aptarnaudavo tikinčiuosius. Nelengviau jiems buvo ir dabartinės Jugoslavijos teritorijoje, kur viešpatavo manichėjai ir schizmatikai, bet čia jų darbas buvo taip sėkmingas, kad per vienerius 1402 m. jie atvertė 50,000 eretikų, o 1451 m. Bosnos vyskupas rašė: "Kur tik apsigyvena broliai, ten eretikai tirpsta kaip vaškas nuo ugnies". Kai 1463 m. turkai užgrobė kraštą, tai jie, gavę tolerancijos ediktą, sunkioje priespaudoje apaštalavo, iki 1875 m. sulaukė laisvės. Dar sunkiau jiems buvo Bulgarijoje, kur jie turėjo net 6 kankinius.

Pagaliau pranciškonai pasiekė ir baltų kraštus, kurie XIII a. dar buvo pagoniški. Tada jie iš Danijos ir Saksonijos atvyko į Livoniją, o iš Lenkijos ir Silezijos į Prūsiją. Kokį reikšmingą vaidmenį jie turėjo šiose misijose, galima spręsti iš vyskupų skaičiaus. Antai 1261 m. pranciškonas Albertas skiriamas Marienverderio vyskupu, 1246 m. Teodorikas — Vierlando vyskupu, Jonas iš Diest (1252-1254) ir Hermanas iš Kolonijos (1275-1276) — Sembos vyskupais, o Henrikas (1298-1323) Talino vyskupu. Henrikas Liuksemburgietis vyskupauja Žemgalių (1247-1251), vėliau Kuršo (1251-1263) vyskupijoje ir popiežiaus paskiriamas Mindaugo globėju. Baltramiejus iš Bohemijos 1257 m. siūlomas Lukovo vyskupu jotvingių krašte, o Rygos arkivyskupas Friderikas Pernsteinas (1304-1340), pamatęs Vokiečių ordino neteisybes, palaiko sąjungą su Vyteniu ir Gediminu ir rūpinasi Lietuvos krikštu.

Veikdami kaimynystėje, pranciškonai greit susirūpino ir lietuvių atvertimu. Jų garsusis Rugerijus Bakonas apgailestauja, kad XIII a. prie Baltijos dar yra pagonių. Jonas iš Plano Carpini, 1245 m. vykdamas pas totorius, bijosi lietuvių, kurių nebijo Prūsijos ir Livonijos pranciškonai, Br. Adolfas ir kiti, tuo metu jau veikiantieji Mindaugo dvare. Vokiečių ordinui spaudžiant rygiečius, pranciškonai siunčiami pas Vytenį, kad dėtųsi sąjungon prieš ordiną. Jiems veikiant, 1298 m. kovo 30 d. Rygoje sudaroma sutartis, kur lietuviai pasižadėjo priimti Kristaus mokslą.

Dar didesni ryšiai užsimezgė, Friderikui Pernsteinui tapus Rygos arkivyskupu. Tada jau pranciškonai laisvai veikė Lietuvoje. Dėl to juos ėmė persekioti Vokiečių ordinas, sudeginęs net Vytenio jiems pastatytą bažnyčią Naugarduke. Ne be jų sugestijų atsirado ir garsieji Gedimino laiškai ir visas jo krikšto reikalu subruzdimas Romos kūrijoje. Pats Gediminas savo laiškuose sako turįs pranciškonų, kuriuos įkurdinęs Vilniuje ir Naugarduke. Girdamas juos, prašo Saksonijos provincijolą daugiau jų jam atsiųsti. Gediminui atsisakius krikštytis, jų padėtis Lietuvoje pablogėjo, bet Vilniuje jie išsilaikė iki Lietuvos krikšto, nes jų namai minimi 1387 m. krikščionybės įvedimo dokumente.

Ypatingai jie pasižymėjo krikšto metu, nes jam vadovavo pranciškonas Andriejus Vasylius, pirmasis Vilniaus vyskupas (1387-1398), o jam padėjo jo broliai, kuriuos jis globojo ir savo testamente prisiminė. Jam mirus Vilniaus vyskupu tapo kitas pranciškonas, Jokūbas Plichta (1398-1407), kuris tęsė pirmojo darbą. Pranciškonai, tuo metu įsigiję 6 vienuolynus, įkūrė Lietuvos vikariją. Nuo tada jie jau dirbo ir augo normaliomis sąlygomis.

Mahometonų kraštai buvo pirmieji, kuriuos pasiekė pranciškonai misijonieriai ir kurie ordinui davė daugiausia kankinių. Jau 1220 m. Maroke mirė pirmieji 5 broliai: Bernardas, Petras, Otonas, Akursijus ir Adjutas. Ten bandė darbuotis šv. Antanas ir daugelis kitų. Tuo pačiu metu misijonieriai buvo pasiųsti į Tunisą, Egiptą, Lybiją, o vėliau ir į visas žinomas Afrikos šalis.

Ypatingo dėmesio vertas šventų vietų saugojimas Palestinoje. Šv. Pranciškus 1219 m. pirmas aplankė tas vietas ir ten paliko savo brolių. Kai žuvo lotyniškoji Jeruzalės valstybė, tai vieni pranciškonai paliko saugoti šventų vietų. Tada jie buvo suorganizuoti į šv. Žemės kustodiją, kurią valdo Jeruzalėje gyvenąs kustodas. Kryžiaus karams pasibaigus, iki 1848 m. jis buvo ir Apaštalų Sosto komisaras Artimųjų Rytų kraštuose. Ši kustodija yra paveldėjusi ir iki šiol tebevartoja lotyniškosios Jeruzalės valstybės vėliavą. Šv. vietas besaugodami pranciškonai turėjo daug kankinių, kuriuos nužudė mahometonai arba schizmatikai.

Be mahometonų, XIII a. visą Europą gąsdino Azijos totoriai. Jų nesibijojo tik pranciškonai, dėl to Inocentas IV 1245 m. Joną iš Plano Carpini ir Prancūzijos karalius Liudvikas IX 1253 m. Gulielmą Rubruką išleido savo pasiuntiniais pas totorių didžiuosius kanus. Gi Jonas iš Montecorvino pats su draugais 1294 m. pasiekė Kiniją, įgijo didžiojo chano malonę. Jis taip sėkmingai darbavosi Pekine ir kitur, kad buvo paskirtas Kinijos arkivyskupu. Jam pagelbon buvo pasiųsti 7 vyskupai pranciškonai su būriu brolių. Tuo pat metu pranciškonai darbavosi Persijoje, Gruzijoje, Indijoj, Ceilono, Sumatros, Javos ir Borneo salose.

Kristupas Kolumbas, pranciškono Jono Pe-

rez globojamas, iš karalienės Izabelės gavęs laivus, 1492 m. atrado Ameriką. Naujajame Pasaulyje pranciškonai buvo pirmieji misijonieriai. Jie jau dalyvavo antroje Kolumbo kelionėje ir 1500 m. Haiti saloje pradėjo darbą. Įkūrus Haiti vyskupiją, pranciškonas Garcia iš Padellos buvo paskirtas vyskupu. Iš Haiti jie greitai pasiekė Kūbą ir Panamą. 1522 m. jie pasiekė ir Meksiką, kur, 1528 m. įkūrus vyskupiją, vyskupavo pranciškonas Jonas Zumarraga, atidaręs meksikiečiams kolegiją, spaustuvę ir rūpinęsis universiteto įkūrimu. Iš čia misijonieriai pasiekė Peru, Čilę, Braziliją ir Argentiną. Visur jie mokė ir švietė vietinius gyventojus ir gindavo juos, kad ateiviai neišnaudotų. Ilgainiui prie jų misijų stočių išaugo dideli miestai, kaip Kalifornijos San Diego, San Francisco, Los Angeles ir kiti.

Tuo pačiu metu jie pasiekė ne tik Kaliforniją, bet ir Arizoną, Naująją Meksiką ir Teksus, kur ir šiandieną jų senas misijų stotis gausiai lanko turistai ir maldininkai. Mažiau jie darbavosi šiaurinėse valstybėse, nors yra žinių, kad jie dirbo Marylande, Kentucky ir Pennsylvanijoje, ypač Pittsburgho ir Erio apylinkėse, o Philadelphijoj net ir pirmasis vyskupas buvo pranciškonas, Mykolas Egan. Prancūzų valdymo metu pranciškonai dirbo ir Kanados indėnų tarpe.

8. *Mažesnieji Broliai ir mokslas*

Šv. Pranciškus savo reguloje iš pamokslininkų ir misijonierių reikalauja didelio pasiruošimo, ir testamente liepia gerbti teologus, kaip teikiančius dvasią ir gyvybę. Jis pats mokytą Petrą Cattani vadino "ponu", o šv. Antaną savo "vyskupu". Jei jis reguloje įspėja, kad "nemokytieji tegul nesirūpina įgyti mokslo", tai jis čia kalba apie paprastus nemokytus broliukus. Šv. Bonaventūra regulos aiškinime gina mokslo reikalingumą, kaip apaštalavimo priemonę ir kaip sunkų dvasinį darbą.

Šv. Pranciškaus idealai žavėjo ne tik paprastus jaunuolius, bet ir mokslo vyrus, dėl to, dar įkūrėjui gyvenant, į ordiną įstojo daug mokytų brolių. Pradžioje ordinas net kunigams ruošti neturėjo mokyklų, bet yra žinoma, kad pirmuoju lektorium serafiškasis Tėvas paskyrė šv. Antaną. "Eilių Karaliui", br. Pacifikui Paryžiuje įkūrus konventą ir įstojus magistrui Aleksandrui Aliečiui, atidaroma pirmoji žinoma pranciškonų teologijos studija, 1231 m. įjungta Paryžiaus universitetan. Tapusi vieša, jis savo magistrų šv. Bonaventūros, Jono Duns Skoto ir kitų dėka buvo garsi per visus viduramžius. Panašiu būdu generalinės pranciškonų studijos atsirado prie Oksfordo, Kembridžio, Bolonijos ir kitų universitetų.

Pranciškonų meilė mokslui buvo tokia didelė, kad viename Paryžiaus universitete XIIIa. gale mokėsi 350 studentų. Dėl savo studentų gausumo ir magistrų garso pranciškonų ir dominінkonų ordinai buvo vadinami *ordines docentes.* Iš tikro, minėtieji universitetai ordinui davė didžiuosius scholastikus: Joną iš Rupellos, Eudes Rauld, Gulielmą Melitoną, šv. Bonaventūrą, Joną Pekamą, Petrą Olivį, Matą Aquaspartą, Gulielmą Okamą, Joną Duns Skotą ir daugelį kitų, kurie, vadovaudamiesi šv. Pranciškaus idealais, sukūrė tą krikščioniško mokslo sistemą, — *schola franciscana.* Šį sistema, anot A. Gemellio, Kristų pastačiusi visatos centre, davė gėrio teologiją, valios filosofiją, individo pedagogiką, laisvės asketiką ir meilės mistiką.

Šv. Pranciškus, pats mylėdamas gamtą, paskatino savo vaikus studijuoti ją. Jau šv. Antanas savo pamokslų mintims paremti griebėsi gamtos mokslų. Šioje srityje tačiau pirmą vietą užima Rugerijus Bakonas (1214-1294), Oksfordo universiteto magistras. Jis bene pirmas ragino studijozus, palikus teorines spekuliacijas, tyrinėti gamtą ir eksperimentu remti savo mokslą, nes, pasak jo, "Sine experientia nihil sufficienter sciri potest". Visų mokslų pagrindu jis statė matematiką, kurią vadino "scientiarum porta et clavis". Jau tada jis numatė garo mašinas ir tvirtino, kad laivai plauks be irklų, vežimai greitai bėgs be arklių, lėktuvai kaip paukščiai, žmogaus valdomi, skraidys ore, mašinos kilnos didelius svorius, o vienalankiai tiltai be atramų bus pertiesti per plačias upes. Jis, įžvelgdamas spindulių refleksijos ir refrakcijos dėsnius, gamino įvairius optinius instrumentus, braižė garo laivų, mikroskopų ir teleskopų škicus, išrado akinius, davė receptą parakui, domėjosi magnetizmu, astronomija, chemija ir chronologija. Jis surado Julijaus kalendoriuje klaidą Kristaus gimimo metų datavime, pasmerkė savo laikų alchemikų pastangas surasti auksą ir teigė, kad chemijai yra "skirta išaiškinti visų gyvių ir mineralų sudėtį, surandant medicinai pagrindą". Jis samprotavo, kad žemės formai išaiškinti reikia plaukti į vakarus, jei nori pasiekti rytus. Šis jo ir Raimundo Lullo tvirtinimas, kad vakaruose yra nežinomų žemių, ir paskatino Kristupą Kolumbą leistis kelionėn.

Didelę reikšmę Tolimųjų Rytų kraštams pažinti turi XIII ir XIV a. pranciškonų pasiuntinių ir misijonierių raštai: Jono iš Plano Carpini "Istoria Mongolorum", Gulielmo Rubruko "Itinerarium", Benedikto Polono "Relatio", Jono iš Montecorvino laiškai, Odoriko iš Pordenonės ir Jono Marignollio relationes. Jie pir-

mieji, ten keliaudami, atrado iki tol nežinomus kelius ir miestus, susitiko nepažįstamus žmones su jų valstybių santvarka, religija, papročiais ir gyvenimu. Dėl to jų raštai ir mūsų dienose yra vieninteliai tų laikų Tolimųjų Rytų kraštų ir žmonių gyvenimo pažinimo šaltiniai.

Tokios pat reikšmės turi ir Amerikos misijonierių XVI, XVII ir XVIII a. raštai vietiniams žmonėms pažinti. Šių raštų gausumu pranciškonai viršija visus kitus, nes tuo laikotarpiu yra palikę 542 knygas. Šiame reikalui ypač reikšminga yra Bernardino Sahagun (1500-1590) "Historia general de las cosas de Nueva Espana", kurioje autorius duoda gausių žinių apie senovės Meksikos kultūrą, religiją, apeigas, žmonių aukas, Meksikos karalių istoriją ir jų konfederaciją su gretimų kraštų karaliais. Rankraštis paties autoriaus iliustruotas meksikiečių gyvenimo paveikslais. Jame yra įtraukta senovės meksikiečių originalia kalba maldų, giesmių ir dainų, dėl to jis turi didelę reikšmę ir čiabuvių kalbai pažinti.

Taip bendrais bruožais atrodo Mažesniųjų Brolių ordino įkūrimas, jo išsiplatinimas, vidaus santvarka, vienuolinio gyvenimo problemos, suskaldžiusios jį į tris šeimas. Beturtis žemiškuose dalykuose, turtingas savo dvasia; nors mokslui neskirtas, sukūrė teologijos mokslo sistemą, visatos centre ant meilės ir valios pagrindų, kaip niekas kitas, iškėlęs Kristų Karalių; Amžinąjį Gėrį pažinęs, nebuvo savanaudis, o savo narių dėka nešė ir skleidė tikintiesiems ir netikintiems. Nebuvo krašto, kurio, norėdami laimėti Kristui, jie nebūtų aplankę, anksti pasiekdami ir Baltijos krantus. Jie nesigailėjo jėgų, nepaisė pavojų, nevengė nė mirties, nes, šv. Pranciškaus pavyzdžiu, ją vadino Sesele. Meilė Kristui žmogiškoje prigimtyje ir jo sekimas ne tik jų ordino įkūrėją, bet ir juos pačius padarė į jį panašius, dėl to nenuostabu, jei jų Bažnyčia tiek daug jų yra paskelbusi šventaisiais ir palaimintais.

Roma, 1960.X.30,

BIBLIOGRAFIJA:

ŠALTINIAI

Analecta Franciscana sive Chronica aliaque varia documenta ad historiam Fratrum Minorum spectantia edita a Patribus Collegii S. Bonaventurae adiuvantibus aliis Patribus eiusdem ordinis, I —X, Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1885-1941. Šiame dokumentų rinkinyje yra visi svarbesnieji šv. Pranciškaus gyvenimą ir ordino įkūrimą bei jo išsiplatinimą liečią šaltiniai.

Regula et Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum, Romae 1953;

Archivum Franciscanum Historicum, Periodica publicatio trimestris, Discussiones et documenta, I-LIII, Quaracchi 1908-1960;

Bullarium Franciscanum continens Constitutiones Epistolas Diplomata Romanorum Pontificum ad tres ordines S.P.N. Francisci spectantia, I-IV, Romae 1759-1768; V-VII, 1898-1904 et nova series I-III. Ad Claras Aquas 1929-1949;

Annales Minorum, I-XXXI, (1208-1670), Ad Claras Aquas 1931-1956. Opus a L. Waddingo incoeptum ab aliis continuatur.

Sinica Franciscana, continens itinera, relationes et epistolas missionariorum sinensium, I-V, Ad Claras Aquas 1929-1960.

P.G.

LITERATŪRA

P. SABATIER, **Vie de S. Fancois d'Assise**, edition definitive. Paris 1931;

P. Dr. H. FELDER, **Die Ideale des Heiligen Franciskus von Assisi**, Paderborn 1941;

J. JORGENSEN, **Den Hellige Frans af Assisi, 1907.** Šis danų kalba parašytas veikalas turi daug laidų visomis kalbomis. Lietuviškai vertė kun. J. Bikinas, o išleido šv. Kazimiero draugija Kaune 1926.

FR. CUTHBERT. **Life of St Francis**, London 1921;

G.H. CHESTERTON, **St. Francis of Assisi**, New York 1950:

P.V. Facchinetti, **San Francesco d'Assisi**, (Guida bibliografica), Roma 1928;

A. MACEINA, Saulės Giesmė, Brooklynas, N.Y., 1954:

H. HOLZAPFEL, **Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens**, Freiburg im Breisgau 1909;

P.D. CRESI, **San Francesco e i suoi ordini**, Firenze 1955;

R.M. HUBER, **A documented History of the Franciscan Order**, (1182-1517), Washington-Milwaukee 1944;

P.M. SEVESI, **L'Ordine dei Frati Minori**, I, parte prima 1209-1517, parte seconda 1517-1957, Milano 1942-1958;

P.L. LEMMENS, **Geschichte der Franziskanermissionen**, Muenster in Westfalen 1929;

A. GEMELLI, **Il Francescanesimo**, Milano

E. WAGNER, **Historia Constitutionum Generalium Ordinis Fratrum Minorum**, Romae 1954:

V.M. BRETON, **Franciscan Spirituality**, Chicago Ill., 1957;

P.M. PERANTONI, **De Spiritualitate Franciscana**, Ad Claras Aquas 1950.

LIETUVIŲ CHARAKTERIO VERTYBĖS

J. BRAZAITIS

I. Ką charakteriu vadiname ir iš ko apie jį sprendžiame

1. Sakome: lietuvių charakteris, tautos dvasia, tautos dvasinis veidas . . . Kad tie žodžiai nebūtų tik deklamacija, skambi, tačiau mažaprasmė — pirma reikia susitarti: kas suprantama charakterio ar dvasinio veido vardu.

Asmens charakterį labiausiai nusako ir duoda konkretaus turinio dvejopi elementai:

(a) tos ar kitos dvasinės galios žmoguje persvara;

(b) asmens linkimas į tam tikras gyvenimo sritis ir tose srityse tam tikrų vertybių pamėgimas.

Jei galėtume surasti, kad daugumas lietuvių reiškiasi tom pačiom dvasios galiom, linksta į tas pačias gyvenimo sritis; panašiai jas pergyvena, tai šitie *daugumos* bruožai jau tektų laikyti lietuvių charakterio bruožais.

2. Negalima betgi kalbėti apie lietuvių charakterį kaip pastovią ir nuolatinę dvasinių bruožų visumą. Tiek asmens, tiek tautos charakteris nėra ir negali būti visiškai statinis. Jis, kaip ir kiekvienas organizmas, yra *dinaminės prigimties.* Jis kinta. Kinta ne iš pagrindų. Kinta dalimis. Kinta jei ne tonais, tai bent pustoniais, niuansais.

Šiandieninių lietuvių charakteris nėra tokis pat kaip senovinių lietuvių, kurie, sakysim, buvo sukūrę valstybę nuo jūrų iki jūrų. Kokis buvo charakteris tos Lietuvos, kuri buvo bajorų ir dvarų sukurta, maža tegalim pasakyti. Turim per maža žinių. Daugiausia galim kalbėti apie charakterį Lietuvos, kuriai atstovavo liaudis ir iš jos kilusi šviesuomenė.

Dabartiniai lietuviai, esantieji čia, esantieji taip pat Lietuvoje, nuo anos Lietuvos tolstam. Auganti čia nauja karta gaus savo charakteriui ir kitokių bruožų. Lietuvoje auganti karta taip pat įgis naujų bruožų, kurių neturėjo ankstesnieji lietuviai.

Tauta išlieka ta pati, bet ji gali būti nebe tokia pati. Pavyzdys — antikiniai ir dabartiniai graikai, senieji romėnai ir dabartiniai italai.

3. Lietuvių charakterio nei jo raidos ištirto neturim. Tėra atskiri mėginimai. Ir tirti yra nepaprastai sunku. Amerikinis testų ir statistikos metodas galėtų būti naudingas. Bet jis pritaikomas tik esantiem laisvame pasaulyje. Jo nepritaikysi nei praeičiai, nei pačioje Lietuvoje dabarčiai.

Vietoj statistikos ir testų lieka pasikliauti daugiau vadinamaisiais *sintetiniais* protais. Jie intuityviai iš gyvenimo nedaugelio reiškinių, š gyvenmo šukelės, suvokia šviesą, o paskiau ją mėgina tikrinti kitokiais gyvenimo faktais.

Tuo keliu yra mėginę apie lietuvių charakterį pasisakyti St. Šalkauskis, A. Maceina, J. Girnius, St. Yla, J. Balys, J. Grinius, A. Mažiulis, A. Musteikis ir kt., nekalbant apie senovinius svetimųjų atsiliepimus. Kiekvienas remiasi kita medžiaga, iš kurios daro išvadas apie lietuvių charakterį.

Čia kalbančiam daugiau pažįstama tautosaka. Lyginant lietuvių tautosakos faktus su kitų tautų tautosaka, galima pastebėti tam tikrų tautinių skirtumų, kurie ir įgalina spręsti, kokia turėjo būti dvasia tų žmonių, kurie ją buvo sukūrę ir vartoję. Iš tų tautosakoje pastebėtų skirtybių ir mėginsiu ryškinti lietuvių tautos bruožus, kurie toliau gali būti patikrinami literatūros, meno, muzikos, visuomeninio gyvenimo faktais.

Tokis yra kelias.

II. Kurios dvasinės galios persveria lietuvių charakteryje

Sakome: yra žmonių fotogeniškais veidais, yra ir nefotogeniškų. Taip pat ir tautų. Žmonės ir tautos su fotogeniškais veidais turi iš karto į akį krintančius bruožus. Kituose juos pastebėsi, tik ilgiau ir atidžiau įsižiūrėjęs. Lietuvių tauta priklauso prie antrųjų, prie nefotogeniškų.

Ne iš karto gali pasakyti, ar lietuvyje persveria *jausminis,* ar *protinis,* ar *valinis* elementas. Negalima sakyti, kad lietuviai yra intelektualistai teoretikai — su miglotumo, sunkumo sąvokom kaip vokiečiai, kurie visur ješko "das Wesen". Nėra lietuviai nė toki racionalistai praktikai kaip prancūzai — su racionalumu, lengvumu, aiškumu, minties elegancija, kurią išreiškia jų "l'esprit".

Lygiai nepasakysi, kad lietuviai tokio jausmo kaip slavai — su platumų ilgesiu ar šėlimo aistra iki kraštutinumų.

Lietuviuose labiau yra išlaikyta pusiausvyra tarp proto ir jausmo, intelekto ir emocijos.

Tokios dvasinių galių pusiausvyros praktinė išvada — lietuviai yra parodę daug praktinės gyvenimo išminties ir gudrumo, vadinamojo "sveiko proto". Šita praktinė išmintis padėjo ir padeda lietuviam susiorientuoti gyvenimo padėtyje ir rasti protingiausią išeitį. Gal net daugiau liaudies žmonėm nei šviesuomenei.

Šitas pusiausvyros pastebėjimas sutaria su A. Maceinos paryškintu lietuvių *"sintetiniu linkimu išlaikyti balansą"* (Living in Freedom, 17 p.). Jo dėka, mano Maceina, lietuviam pasisekė išsisaugoti vienašališkų idėjų, kurių buvo apstu po Didžiojo karo. Lietuvių literatūra apsiėjo be šiurkštaus natūralizmo, kaip ir be technikinio futūrizmo. Lietuvių literatūra linko į realizmą ar į simbolizmą, bet visada išvengdama kraštutinumų ir bevaisių eksperimentų. Tą pat autorius kalbėjo apie tapybą bei muziką. Visuomeniniame gyvenime taip pat: autoritetinis režimas buvo švelnus palyginti su kitais kraštais.

Nors charakteryje jausminė, protinė, valinė galios yra išbalansuotos, vis dėlto maža persvara būtų jausminės galios link. *Jausminė galia lietuvio gyvenime pasireiškia šiek tiek stipriau nei protinė.*

Jausmas skatina žmogų į gyvenimo reiškinius reaguoti dvejopai: *pasyviai* ar *aktyviai. Lietuvio jausmas labiau linkęs į pasyvumą.*

Lietuvio jausmas nėra dramatinis — kuris suvokia gyvenimo priešybes, konfliktus tarp jų ir pats tuojau įsijungia į kovą. Dažniau lietuvio jausmas yra *eleginis,* t. y. kyla iš gyvenimo stebėjimo ir tą gyvenimą priima pasyviai, jį tik savyje išgyvendamas, sielvartingai, nesiimdamas reformuoti.

Tai poetinis jausmas, ne visuomeninis.

Trečia stotis — Kristus krinta po kryžiumi.

Šitą lietuvių eleginę dvasią ar tik nebus tiksliausiai ir vaizdingiausiai išreiškęs Vaižgantas Juodžiaus Kelmo vaizdu. Kai Juodžiaus Medis supuvo ir virto dulkių kauburiu, Vaižgantas jį taip aprašė:

"Juodžius — tūkstančiametis Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau susipylė milžinkapį.

"Žmonių akims — kapą, tik ne atminčiai, tik ne vaizduotei, ne ominei, ne atsigodimui. Juodžius tebėra gyvas: antai jo dvasia ant tiltelio ...

"... Ir liūdės Lietuvos gamta — Juodžiaus dvasia, tyli, lėta, nieko neskriaudžianti, nakčių mėnesienomis; ir kalbės tūkstančių metų slaptais balsais, žadins ilgesį poezijos, rodys pro šalį neklaidų kelią" (III, 131 p.).

Taigi jausmo pagrindas — elegija.

Praktinės tos eleginės dvasios išdavos:

Ar ne dėl to lietuviai pasireiškė lig šiol savo kūryboje daugiausia lyrine tautosaka, ne epu?

Ar ne dėl to ir individualinėje literatūroje lig šiol pirmavo poetai, ne prozininkai? Net prozoje, romanuose, gražiausios vietos tebėra lyrinės (Dobilas, Putinas)?

Ar ne dėl to ir kitų tautų akyse lietuviai buvo su simpatija priimami dėl jų lyrinės natūros, dėl jų nuoširdumo?

O Europos tautų pasakojimuose apie karalių ir valdovų mirtis lietuviai savotiškai išsiskiria: kai daugelis žuvo dramatiškai — nuo kardo, nuodų, kartuvių, klastos, Jogaila esą peršalęs, beklausydamas lakštingalos, ir miręs ...

Palyginti su elegija, kaip maža kultyvuotas humoras.

Palyginti su emocija, lietuviai yra mažiau kultyvavę *valios* galias. Maironis turėjo pagrindo šaukti visuomeniniais motyvais: "Iškalkit, vyrai šių dienų, gelžinę valią milžinų". Ir literatūroje didieji veikėjai nuolat serga valios nepriteklium (Sutkus, Vasaris, Domantas).

Tačiau bendrą išvadą darant, tenka kartoti: tas svyravimas tarp trejopų dvasios galių yra tiek nedidelis, kad lietuvis atrodo linkęs į pusiausvyrą, į nuosaikumą.

III. Į kurias gyvenimo sritis ir jų vertybes linkęs lietuvis

Sustojame prie trejopų sričių: visuomeninės, moralinės, estetinės.

Visuomeninės atžvilgiu žmogus gali būti tarp dviejų kraštutinių ribų: *visuomeniškumo ir individualizmo*. Pirmuoju atveju asmuo rūpinasi reikalais, kurie svarbūs visuomenei; antruoju atveju — kurie svarbūs pačiam asmeniui; tai artimai ribojasi su egoizmu.

Lietuvių tautosakoje maža tokių faktų, kurie rodytų jos kūrėją esant karingą, kovojantį ir žūstantį už valstybę, už karalius su noru ir pasiaukojimu. Iš to fakto negalima daryti išvados, kad lietuviai nejautrūs visuomeniniam idealam. Kada tautosaka buvo kuriama, valstybiniai reikalai buvo ne liaudies reikalai. Liaudis prie jų nebuvo prileista. Liaudies interesų sferoje tebuvo paliktas darbas, santykiai su dvaru, santykiai su šeima. To meto tautosakoje ir tenka konstatuoti, kad joje asmens egoizmas yra pasmerktas; egoizmas priskirtas demoniškajai galiai — raganom, ne žmonėm. *Tautosakoje labai gyvas pasiaukojimas mažiausiai visuomeninei celei — šeimai* (plg. sesers auką dvylikai brolių). Dainose kiek gailavimo dėl brolio, sūnaus, motinos netekimo.

Tik su augštesniu visuomeninės kultūros laipsniu, kai valstybės reikalas paverstas liaudies reikalu, kyla asmens pasiaukojimas didesniam visuomeniniam junginiui — tautai, valstybei. Šito pasiaukojimo visuomeniniam reikalui praktinės išdavos mažiau pažįstamos tautosakoje, daugiau rašytinėje literatūroje ir gyvenime (savanoriai nepriklausomybę kuriant, partizanai ir rezistencija prieš okupantus).

Taigi *lietuvio visuomeninis jausmas yra gyvas*. Tačiau lietuvis nesijaučia visuomeniniam kolektyve ištirpusi dalelė, gyvenanti tik jo reikalais, kaip norėtų bet kuris totalizmas. Aukodamasis visuomeniniam reikalui ar dalyvaudamas kolektyve, lietuvis jaučia, kad tai yra dirva jo viduje susikrovusiom galiom pasireikšti. Iliustracijai Vaižganto Petras Šešiavilkis, kuris drovėjosi būrio, slapstėsi už kitų nugarų, bet įtrauktas į jų eiles, traukė dainą, užsimerkęs ir kitus visai pamiršdamas. Tai *proga ir aplinka jam pačiam save išsakyti, save pareikšti, bet ne save prarasti.*

Visuomeniniame veikime yra du kraštutiniai keliai: *konservatyvumas ir pažangumas.*

Jei ir čia sakytume, kad lietuvio charakteryje išlaikoma pusiausvyra, tai vis dėlto *stipresnis atrodo polinkis į konservatyvumą.* Kitas klausimas — to konservatyvumo vertė.

Konservatyvumas yra naudingas tradicijom išlaikyti, svetimom įtakom pasipriešinti. Konservatyvumas žalingas, kai jis verčia atsilikti nuo gyvenimo, užsidaryti savame kiaute, o psichologiniu atžvilgiu susitelkusią energiją verčia išsilieti tarpusavio ginčais (plg. Vaižganto Žiema).

Dar vienas visuomeninio reiškimosi aspektas — *maštabai: dideli ar maži?* Lietuviai *lin-*

kę į mažus maštabus. Tai rodo ne tik palinkimas į mažybinius terminus. A. Jakštas jau buvo pastebėjęs dainose palinkimą į mažus mastus. Jakštas citavo dainą: *Aš turėjau žirgužėlį nors ir mažą, ale gražų . . .* Tą palinkimą į mažumą ir gražumą Jakštas palaikė tautine žyme. Visuomeninio gyvenimo stebėjimas tai patvirtintų. Jei planai ir sukuriami dideli, tai valia išeina planam kurti, o jau jos nelieka planam vykdyti.

Išimtis: dideli užsimojimai politikoje: nuo jūrų iki jūrų; dabartiniu metu nuo Smolensko iki Karaliaučiaus! Bet šita išimtis tik labiau patvirtina konservatyvumą, nesiskaitymą su realiom galimybėm. Romantikai iškėlė kunigaikščių galybę, ir apie tą galybę iš tradicijos ir svajojame iki dabar.

Čia iškeltus bruožus, kurie pasirodo lietuvio charakteryje, kai jis reiškiasi visuomenės srityje, galima palyginti su J. Girniaus pastebėjimais. Vartodamas Sprangerio tipologiją, jis skyrė lietuvius į vadinamą *socialinį* tipą. Tokio tipo bruožai — *humaniškumas, filantropija, neieškojimas utilitarizmo santykiuose su kitais.* Lietuvis ne kolektyvistas ir ne individualistas, *personalistas.* Personalistas ta prasme, kad jis, rodydamas filantropiją, nori padėti ne apskritai žmonijai, tautai, bet konkretiem asmenim.

Lietuvio bruožai ryškėja labiau palyginime su latviais, kaip vieni ir antri savo laisvės paminklus pastatė: latvių brolių kapai, o lietuvių labai kuklus mastas; latvių laisvės statula didžiausių gatvių sankryžoje, lietuvių užkampėlyje jaukioje vietoje — karo muzėjaus sodelyje.

Moralinėje srityje verta atkreipti dėmesys į *visuomeninę* ir *asmeninę* moralę.

Visuomeniniame gyvenime dvejopos moralės populiariausi kraštutinumai — *oportunizmas* ir *principingumas.* Nuo pat Valančiaus lietuviai kakta sieną daužė — pasipriešinimas graždankai, Kražių istorija, pasipriešinimas vokiečiam, pasipriešinimas bolševikam. Tai Margerio tipas, Vydūno Magės tipas.

Prisitaikymo oportunizmo faktų yra, bet ne jie vadovavo tautai. Lietuvių kentėjimo ir laimėjimo priežastis yra jų ištikimumas principam, nenoras ir nemokėjimas laikytis vadinamosios realistinės politikos, prisitaikymo vardan šio momento naudos.

Principingumą yra pastebėjęs ir labai paryškinęs J. Girnius, tardamas, kad lietuvis klausia ne "Kas naudinga?", bet "kas teisinga?" (Living in Freedom 65 p.).

Palyginti su lietuviais, latviai moka labiau prisitaikyti prie sąlygų, didesni oportunistai. Latviai "realistinės politikos" šalininkai, lietuviai "idealistinės", latviai — Baltijos anglai, lietuviai — Baltijos amerikonai tuo atžvilgiu.

Asmeninės moralės pobūdį, moralinio jausmo jautrumą labiausiai išryškina vyro ir moters santykiai. Tie santykiai visų tautų ir visų laikų kūrybai duoda daugiausia medžiagos. Tuose santykiuose yra visko. Bet tas viskas nevienodai atskirų tautų išreiškiamas. Gali būti du kraštutinumai: *moralinis taurumas* ir *moralinis cinizmas.* Kai lyginame Eglę, Žalčių karalienę, su tos pačios pasakos rusišku variantu, krinta į akis lietuviškos pasakos saikingumas, pastangos surasti būdą pasakyti tuos pačius dalykus švelniau, aplinkiniais, netiesioginiais žodžiais. O dainose tos rūšies dalykai reiškiami simboliais, kurie ir sudaro mūsų dainų poezijos perlus. Tai perlai estetiniu atžvilgiu, o moraliniu atžvilgiu tai sugebėjimas išsilaikyti augštoje moralinėje plotmėje, padorumo plotmėje. Taigi iš tų dviejų moralinės plotmės kraštutinumų lietuvių polinkis labai stiprus į *moralinį taurumą.*

Šį bruožą buvo pastebėjęs ir geografas prancūzas Reclus, vadindamas jį "kuklumu kalbant apie meilę" (žr. A. Maceinos str. Living in Freedom).

Jei šalia moralės pergyvenimo atkreiptume dėmesį dar į *religinį* pergyvenimą, tai lietuviai, tiksliu A. Mažiulio pastebėjimu, Dievą pergyvena kaip Tėvą pilna to žodžio prasme.

Estetinėje srityje. — Jei buvo pastebėta, kad lietuvių charakteryje labiau prasiveržia lyriniai pergyvenimai, tai tas polinkis atsiliepia ir pačios kūrybos formom. Liaudies kūryboje, sakysim, maža tų elementų, kurie yra būdingi pasakojimo žanrui: nuotykių, intrygos. Šie elementai nėra išplėtoti nė paskesnėje individualinėje kūryboje. Beletristikoje mažas kiekis rašytojų, mokančių pinti intrygos nuotykius. Gal Pietaris, Jankus, Ramonas. Ir lietuviškoje beletristikoje stipriau išplėtotas aprašymas, ne epinis aprašymas, bet *tapybinis* — gamtos, žmogaus iki detalių aprašymas su lyrine šiluma, su nuoširdumu. Nuo Žemaitės toji tradicija tęsiasi iki Katiliškio.

Aprašymuose pagal tai, kaip spalvos, dėmės, brūkšniai dėstomi, galimi dvejopi kraštutiniai keliai — spalvos ar brūkšniai derinami *harmonijos* ar *disharmonijos* principu. Harmonijos terminas taikomas ten, kur spalvos, brūkšniai derinami panašumo principu, kur jie vienas kitą papildo, pratęsia niuansais. Disharmonijoje spalvos ir linijos derinami kontrasto keliu, vienas kitą pabrėžia ar išskiria dramatiškai rėkiančiu būdu. Per mažai turiu davinių galutiniam sprendimui, kuris kelias artimesnis lie-

K e t v i r t a s t o t i s — Kristus sutinka savo motiną.

tuviam. Tačiau sugestiją man pakišo audinių stebėjimas, kad *lietuviui artimesnis harmonijos kelias.* A. Maceina atkreipė dėmesio į Reclus tos pačios rūšies stebėjimą. Reclus rašė, kad lietuviai savo drabužiais labai skirias nuo lenkų: "jie vengia akinančių spalvų, imantraus sukirpimo, mandrų blizgučių, jų pilki drabužiai be puošnių ornamentų liudija jų kuklią prigimtį".

Vengimas kontrastuoti, kitaip sakant dramatinti, man krito į akį, lietuvišką rūpintojėlį palyginus su bavarų (Miuncheno tautotyros muzėjuje). Pastarasis išreiškiamas žymiai dramatiškesnias neramesniais bruožais. Lietuviškam pjaustinio brūkšniai palieka tik sielvartingos rezignacijos įspūdį.

Aprašymo vaizdus ar poetines priemones kurdama, *lietuviška fantazija pasižymi realistiniu vaizdingumu ir paprastumu.* Jai svetimi didingi vaizdai, paslaptingumas. Bent tokia realistinė fantazija, linkusi daugiau į miniatiūras, yra tautosakoje. Iliustracijai tos pačios pasakos tas pats motyvas lietuviškame ir rusiškame variante: pasakoje, kaip Jonukas pavirto aviniuku, o jo seselė buvo paversta žuvele, lietuviškas variantas seka:

Oi, Onute, oi sesele,
ketin mane ponas pjauti.
Jau peilelį pagalando
ir geldelę pamazgojo.

Avinėliui pabaigus atsiliepė jūrose balsas:

Oi, Jonukai, oi broleli,
Pasakykie savo ponui,
Tegul mezga šilkų tinklą,
Tegul meta ant marių

Penkta stotis — Simonas Kirinietis padeda Kristui nešti kryžių.

Pagaus dimną žuvelę (Bas. III Nr. 29)
Rusiškame variante:
Elenut, sesele mano,
Išplauk, išplauk į krantelį.
Dega ugnys kaitrios kaitrios,
O katilai kunkuliuoja,
Peilius tekina riestuosius.
Žada mane jie papjauti. (Afanasjev, Narodnyja russkija skazki i legendi II, 1922, 66 p.).

Lietuviškame variante kiek paprastos kuklios fantazijos, mažo maštabo, realistinio užsimojimo. Kiek jau didelio užsimojimo yra rusiškame. Arba koks realistinis velnio, laumės įsivaizdavimas?

Šioj vietoj verta priminti A. Maceinos pastebėjimą, kad *lietuvis labiau vertina idėją negu formą.* Dėl to ir lietuvių literatūroje tipas, kuris aukotų idėją formalizmui, niekad nebuvo stiprus. Lietuvių literatūra ir kultūra stipresnė savo idėjom, problemom negu išviršinėm formom (Living i Freedom 16 p.).

Norint šitą bruožą tikrinti kitom gyvenimo sritim, galima nukreipti akis ir į lietuviškas kapines — kiek jose formalinės netvarkos, palyginti su vokiškom, suomiškom kapinėm, bet kiek jose idiliško jaukumo. O ir literatūriniame gyvenime formaliniai ieškojimai skaitytojų greičiau buvo primiršti nei idėjos gilumas (plg. Sruogos ir Kiršos poeziją!).

Stebėti, lyginti galima toliau. Stebėjo ir lygino tautų pobūdį ir pati liaudis (plg. pasakas apie musių kelionę iš Prūsų ir į Prūsus).

Anekdotais reiškiama tautų palyginamoji charakteristika ir intelektualinių žmonių plg. traukinio katastrofoje reagavimą vokiečio, prancūzo, lenko, lietuvio ir latvio!).

IV. Lietuvių charakterio veiksniai

Lietuvių charakterio vertybių apžvalgą čia tenka sustabdyti šiom išvadom: atsargumo dėliai tenka pastebėti, kad apžvalgos išvados vienos gana *aiškios, kitos gali būti tik hipotetinės,* reikalingos tolimesnio stebėjimo, kiek jas patvirtina ne tik tautosaka, literatūra, bet ir kitos gyvenimo sritys.

Taip pat atsargumo dėliai nereikia paleisti iš dėmesio ir tai, kad išvados tegali turėti *reliatyvios* vertės, t. y. jos pastebimos tautos daugumoje, bet gali būti atskirų asmenų, kuriem artimesni visai priešingi bruožai. Ir girioje medžiai ne visi vienodi.

Atsargumo dėliai ir trečią pastabą reikia turėti galvoje. Būtent, reikia tirti ne tautos charakterį apskritai, bet *tam tikro laikotarpio* tautos charakterį.

Tas charakteris, kuris čia buvo mėgintas ryškinti, yra taip pat vieno didelio laikotarpio charakteris. Jis yra kelių veiksnių padaras: socialinių, geografinių, istorinių. Padaras, pirmiausia, *valstietinės, žemdirbių socialinės aplinkos,* net baudžiavos laikų socialinių sąlygų padaras. Antras charakterio veiksnys — Lietuvos *geografinis peizažas,* kuriame kaitaliojas kalneliai su kloniais, ežerais, upeliais — įvairu, bet viskas nedidelio maštabo. Trečias faktorius — *istorinė praeitis* neabejotinai turėjo įtakos žmonių mentalitetui, ypatingai jau paskiau, kada iš valstiečių pradėjo kilti šviesuomenė ir ta šviesuomenė plėtė pačioje liaudyje istorinės praeities romantinius horizontus. Prie tos istorinės praeities neabejotinai tenka priskirti didelį vaidmenį *religiniam* lūžiui ir po jo įsigalėjusiai naujai krikščioniškai religijai.

Nepriklausomos Lietuvos gyvenimas buvo naujas didelis veiksnys charakterio raidai. Nepriklausomoje Lietuvoje prasidėjo sąmoninga kova už lietuvių charakterio panaujinimą: už didelio masto, užsimojimų pažadinimą (K. Pakšto: pasukime Lietuvos laikrodį šimtą metų pirmyn), už pažangumą, už moralinį taurumą ir principingumą nepriklausomo gyvenimo gale.

Dabartinės *okupacinės* sąlygos Lietuvoje charakterį taip pat keičia. Kiek, tegalime tik teoriškai spėti. Žinom, kaip jis lenkiamas į rusų ir komunistų branginamas vertybes. Žinom taip pat, kad dėl to eina kova. Kovoje lietuvių jaunimo charakteris nevirs tokis pat kaip rusų, bet jis neliks nė tokis pat kaip jo tėvų.

Amerikoje lietuvių jaunimas tos kovos dėl charakterio vertybių nepatiria. Bet tai kaip tik gali jo charakteriui priskiepinti greičiau tų bruožų, kurie yra populiarūs Amerikoje.

Jei norėtume būti tik *mokslininkai stebėtojai,* tai beliktų toliau registruoti, kaip lietuviškas charakteris kinta šioje amerikinėje aplinkoje.

Jei norėtume būti ir *auklėtojai,* tai beliktų gaivinti pačius pozityviuosius lietuviškus bruožus ir paremti tuos geruosius bruožus, kurie ateina į jaunimą iš amerikinio gyvenimo. Ne viskas, ką turime, yra gera. Ne viskas, kas aplinkui yra, yra bloga. Jei lietuvišką nuoširdumą, principingumą, moralinį jautrumą, palinkimą į pusiausvyrą, visuomeninį jautrumą papildytume amerikinėm vertybėm: dideliu užsimojimu, konkrečiu galvojimu, optimizmu, žmogaus vertės pajautimu — būtų tik naujo žmogaus laimėjimas. Bet tai jau pedagoginių idealų sritis.

Jei norėtume būti tik *kuklūs lietuviškos bendruomenės nariai,* kurie po nelengvo dienos darbo, susitinka vienas su kitu pabendrauti, tai jiems toks pasvarstymas apie lietuvių charakterio vertybes gali turėti praktinės naudos: būtent, sąmoningas žvelgimas į charakterį padės suprasti kitus žmones ir save ir gali paskatinti išvengti trinties tarp skirtingų kartų, skirtingų imigracijų, skirtingų pažiūrų.

Kotryna Grigaitytė

POEZIJAI

Jei su manim būtum
Per naktis dienas,
Niekad nenusčiūtų
Saulės šypsena.

Kai mane apleidi
Vidury dienos,
Stūgaudamas aidi
Juokas darganos.

Kai toli nuklydus
Vėliai sugrįšti,
Gėlynai sužydi
Dulkėms apnešti.

Vėl lietutis alma
Šilko srovėmis —
Ant sidabro balno
Juokias pilnatis.

Būki dieną, naktį,
Būki su manim.
Ak, bijau prarasti
Kelią pilnatin.

RUDENS BELAUKIANT

Nei miražai, sapnai —
Nei buitis netikra,
Tik gyvenimo mano
Skaisčioji žara

Išsiskleis, sužydės
Slėniai, daubos kartu,
Saulės šypsnyje degs
Pilkos akys kalnų.

Daug auksinių dienų
Nuklegėjo būriais.
Tik aidai jų dainos
Atsišauks pagiriais.

O, Akloji viešnia!
Nuolanki būk, gera.
Neišveski manęs,
Kada dega kalnuos,
Daubose ir širdy
Ta skaisčioji žara.

ŠVENTAS POVILAS

1900 M. NUO JO ATVYKIMO ROMON PROGA

PREL. DR. LADAS TULABA

1. *Asmuo.*

Šv. Povilas gimė Tarse, Kilikijos provincijos sostinėje, M. Azijoje pirmo šimtmečio po Kristaus pradžioje: apytikriai tarp 1-5 m. Tarsas tuo metu buvo žymus kultūros ir prekybos centras. Savo gyventojais jis buvo labai įvairus: romėnai ir graikai, persai ir egiptiečiai, arabai ir žydai čia buvo susitelkę, įvairių gyvenimo interesų vedini. Povilo tėvai ar seneliai į čia bus atsikėlę iš Palestinos ir greičiausia vertėsi prekyba. Jie buvo įsigiję Romos pilietybę, taip kad ši privilegija paveldėjimo keliu teko ir jų sūnui Povilui (ApD. 22, 28). Jo tėvai, nors gyveno emigracijoje ir buvo Romos piliečiai, pasiliko ištikimi bei pamaldūs žydai. Savo sūnui šalia lotyniško vardo Paulus davė žydišką — Saulus (ApD 13,9). Jis turėjo seserį, kurios sūnus stengėsi savo dėdei padėti, kai šis buvo kalinamas Cezarėjoje (ApD 23, 16s). Ar Povilas bus turėjęs daugiau brolių ir seserų, nežinia.

Pamaldūs tėvai Povilą nuo pat vaikystės dienų bus mokę ir auklėję Mozės Įstatymo dvasioje. Pirmasis Povilo mokytojas bus buvęs jo tėvas. Vėliau greičiausiai jis bus lankęs prie vietinės sinagogos esančią mokyklą. Taip jis išmoko ebraiškai-aramaiškai skaityti ir rašyti, o taip pat susipažino su pagrindiniais Įstatymo dėsniais ir buvo įvestas į bendrą religinį žydų gyvenimą. Vienok pagoniškoji Tarso aplinka, kurioje Povilas praleido savo vaikystę, neišvengiamai palietė jo dvasią ir turėjo įtakos jo kultūriniam brendimui. Tarsas—elenistinės kultūros židinys ir įvairių tautybių, rasių ir religijų susitikimo centras—davė galmybę jaunam Povilui praturtinti savo žydišką auklėjimą pozityviais pagoniškos kultūros elementais. Tuo būdu buvo padėti jo dvasioje pagrindai, kurie vėliau jam leido pakilti augščiau žydiško atsiribojimo tendencijų ir pagoniško pasaulio paikybių, tampant visų apaštalu Kristuje ir darant visa, kad visus išganytų. Tarse Povilas bus išmokęs graikų kalbos ir susipažinęs su elenistine literatūra (1 Kor. 15,33; Tit 1, 12). Tarse, kur gyvenimas virte virė; kur netrūko nei teatrų, nei sporto aikščių; kur šalia civilių ir žygiuojančių šarvuotų karių matydavai grupes vedamų vergų; kur viešose aikštėse filosofai kalbėdavo, o teisėjai bylas spręsdavo, — Povilas visa tai turėjo progos stebėti ir įsidėmėti, o tuo pačiu pažinti įprastą, kasdienį ano meto Romos imperijos miesto gyvenimą. Šie vaikystės dienose patirti kasdienio gyvenimo įspūdžiai vėliau atsispindi jo kalbose ir laiškuose (Ef 6, 14s; 1 Kor 9,24ss; 4, 9; Tim 4,7; Kol 1, 14; 2,14 ir k). Greta intelektualinio bei kultūrinio ugdymosi Povilas Tarse išmoko ir amato, būtent, įsigijo specialybę austi medžiagą, vartojamą palapinėms, o taip pat įvairioms uždangoms (ApD 20, 34; Kor 4, 12; 1 Tes 2,9). Tapęs apaštalu, jis, kad neapsunkintų tikinčiųjų, visą laiką stengėsi uždirbti sau pragyvenimą savo įsigyta audėjo specialybe.

Kai Povilas buvo pereinąs iš vaiko į jaunuolio amžių, t.y. kai jis pasiekė 13-14 metų, jo tėvas, matydamas visus pavojus, kurie grėsė jauno ir gabaus jo sūnaus sielai iš pagoniškos Tarso aplinkos, nusprendė pasiųsti jaunuolį į Jeruzalę, kad tenai rabinų mokykloje gautų pilnutinį žydišką ir farizėjišką išauklėjimą. Povilas tikriausiai su džiaugsmu bus priėmęs tėvo siūlymą ir, palikęs gimtinį Tarsą, atvyko į Išrinktosios Tautos sostinę, kad čia prie šventyklos, prie garsiųjų rabinų kojų praturtintų savo sielą Įstatymo žinojimu ir jo pamilimu. Tai įvyko maždaug tarp 14 ir 19 krikščionių eros metų. Jeruzalėje Povilas savo mokytoju turėjo garsųjį Gamalielį, kuris buvo tikrai didelės išminties ir kilnumo žmogus (ApD 5,34ss; 22,3). Jis mokėsi čia Įstatymo — ne tik to, kuris buvo užrašytas šv. knygose, bet ir to, kuris buvo žodžiu perduotas iš kartos į kartą. Jis skaitė šv. knygas, gilinosi į jų tekstus ir stengėsi juos suprasti pagal mokytojų paduodamas aiškinimo taisykles. Jis tikrai gerai pažino suprato ir aiškino šv. Raštą. Tai matyti iš jo laiškų, kuriuose pilna yra citatų, aliuzijų, pritaikymų ir argumentavimų iš Dievo įkvėptų knygų (1 Kor. 15, 21-22. 45; Rom 5, 14; 10, 18; 2 Kor 3, 7ss; 8, 15 ir k). Lygiagreičiai su rašytu Įstatymu Povilas studijavo ir žodžiu perduotąjį, t.y. žydiškąjį padavimą. Šitai taip pat atsispindi jo laiškuose (2 Tim 3,8). Taip jis išaugo, kaip tikrasis Įstatymo žinovas. Jis ne tik išmoko Įstatymo, bet

taip pat jį pamilo, pasidarė jo apaštalu visu tikro farizėjo užsidegimu (ApD 9, Iss; 22, 3 ss; Gal 1, 14 ss).

Kaip ilgai Povilas mokėsi bei kiek laiko užtruko Jeruzalėje, nežinia. Tikriausiai bent keletą metų.

Baigęs mokslą jis greičiausiai grįžo pas savuosius į Tarsą. Tada jis jau turėjo būti apie 18 metų. Tokio amžiaus jaunuoliai žydai paprastai stengdavosi sukurti šeimą. Tačiau iš viso ko atrodo, kad Povilas bus likęs nevedęs (1 Kor 7,8). Ką jis veikė Tarse? Ar ilgai tenai buvo? Neturime žinių. Nėra abejonės, kad čia jis tikrai po kurio laiko bus sugrįžęs. Kai 36 m. kilo stipri žydų reakcija prieš krikščionis ir kai šv. Steponas buvo užmuštas akmenim, Povilas buvo šios kruvinos scenos liudininkas (ApD 7,54ss). Tuo metu, kaip nurodo Apaštalų Darbų autorius, jis buvo dar jaunuolis, vadinasi nepilnametis, t.y. nebaigęs 30 metų. Netrukus po šio įvykio Povilą matome aktyviai reiškiantis kovoje prieš krikščionis ir užimant net atsakingas pareigas bei gaunant specialius sinedriumo įgaliojimus (ApD 8, lss;9,1..). Tai rodo, kad dar tais pačiais metais jis bus jau pasiekęs subrendimo amžių.

Povilo uolumas persekiojant Dievo Bažnyčią augo diena iš dienos (Gal 1, 13s). Jis nesitenkino vien Jeruzale. Jis troško savo persekiojančia ranka visur pasiekti krikščionis. Girdėjo, kad nemažas būrys Kristaus sekėjų buvo susitelkęs Damaske. Nedelsdamas pasisiūlė sinedriumui vykti į tenai ir sunaikinti tenykštę krikščionių bendruomenę (ApD 9, lss). Gavęs reikiamus įgaliojimus, išsirengė į kelionę. Keliavo raitas su būriu palydovų. Kai Damaskas buvo jau čia pat, kai miesto pastatai mirgėjo saulės spindulių nušviesti už kelių varsnų, štai nuostabus atsitikimas: Povilas nukrito bejėgis nuo arklio. Jį ištiko Dievo malonės smūgis. Pasigirdo paslaptingas balsas. Iš kitų niekas nežinojo, kas darosi. Tai buvo antgamtinis Kristaus apsireiškimas Povilui.

Išganytojas įspėjo būsimą apaštalą, nurodydamas, jog, persekiodamas krikščionis, jis Jį patį persekioja; Jis taip pat priminė jam kviesdamas nesispirti išganymo malonės veikimui. Visai galimas daiktas, kad Povilas jau nuo seniau jautė savo sielos gelmėse tam tikrą traukimą krikščionybėn, prieš kurį jis kovojo, ir tuo būdu dar labiau niršo prieš krikščionis, siekdamas per išorinį krikščionybės ardymą sunaikinti savyje jaučiamą nerimą. Šį kartą narsusis kovotojas buvo nuginkluotas. Jis pasidavė malonei ir klausė Išganytojo, ką turįs daryti. Jis jau ne sinedrimo atstovas, bet Naujo Įstatymo apaštalas. Šiuo momentu Povilas fiziškai buvo aklas ir bejėgis, bet jame gimė naujas Povilas, kuris visa regi ir visa gali tame, kuris jį apšviečia ir stiprina savo malone — Jėzuje Kristuje.

2. *A p a š t a l a s.*

Į Damaską įėjo Povilas jau ne kaip išdidus farizėjas, bet kaip rinktinis indas, kuris turėjo nešti tikrojo tikėjimo šviesą pagonims; ne kaip nugalėtojas, bet kaip Kristaus belaisvis. Jį, drebantį ir aklą, už rankos paėmę, įvedė į miestą regėjimo apstulbinti jo palydovai (ApD 9,3-19; 22, 6-16; 26, 12-18). Čia, Dievo siunčiamas, Povilą į savo globą paėmė Damasko krikščionių bendruomenės kunigas Ananijas, kuris, uždėjęs ant jo rankas, jam grąžino regėjimą ir jį pakrikštijo. Atsigavęs ir sustiprėjęs, jis — tik ką buvęs Kristaus priešas — pradėjo skelbti Jį sinagogose. Tai buvo pirmieji Povilo apaštalo žingsniai. Damaske jis patvėre tik labai trumpą laiką. Jo atsivertimas ir pamokslai sinagogose be abejo sukėlė stiprią reakciją žydų tarpe, ir todėl buvo pavojinga tenai ilgiau palikti. Iš kitos pusės, jis jautė reikalą daugiau įsigyventi į naują tikėjimą, jame pilniau subręsti, kad ilgainiui galėtų tapti sėkmingu jo skelbėju.

Štai kodėl Povilas iš Damasko pasitraukė į Arabijos tyrus, kur atsiskyrime ir kontempliacijoje praleido beveik trejus metus (ApD 9,19; Gal 1, 17ss). Kaip kiti dvylika apaštalų praleido su Kristumi maždaug 3 metus Jo viešo gyvenimo eigoje, taip Povilas, paskutinis pašauktasis apaštalas, taip pat išbuvo maždaug trejus metus su Dieviško Mokytoju dvasinėje vienybėje, gyvendamas atsiskyrime Arabijoje. Taigi jis gavo ne mažesnį pasirengimą Evangelijai skelbti negu kiti dvylika (Gal 1, 12).

Iš Arabijos Povilas grįžo atgal į Damaską. Bet čia jo buvimas ir jo apaštališkoji veikla vėl sukėlė žydų reakciją ir pagiežą. Jis jiems buvo nepakančiamas išdavikas. Nutarė jį nužudyti. Paaiškėjus šiam sąmokslui, Povilas, padedamas vietinių krikščionių, kadangi visi vartai buvo saugojami, per vieną miesto sienos langą pintinėje buvo nuleistas žemyn, ir taip slapta pasitraukė iš Damasko, išvengdamas jo gyvybei užspęstų pinklių. (ApD 9, 23s; 2 Kor 11, 30 ss). Vyko į Jeruzalę prisistatyti Bažnyčios galvai Petrui ir su juo išsikalbėti Evangelijos skelbimo reikalu. Tai atsitiko 39 m.— trejiems metams praslinkus nuo atsivertimo (Gal 1, 18 s).

Jeruzalėje Povilas pradžioje buvo sutiktas su tam tikru nepasitikėjimu. Visi juk jį paži-

nojo kaip aršų farizėją ir krikščionių persekiotoją. Povilas tuomet kreipėsi į anksčiau pažįstamą Juozapą Barnabą, kuris apaštalams buvo gerai žinomas ir kuris mielai jį pristatė Petrui, smulkiai painformuodamas apie jo atsivertimą ir apaštalavimą Damaske. Jei apaštalų rezervuotumą pavyko greitai nugalėti, tai žydų neapykanta buvo beveik neįveikiama kliūtis, kuri pagaliau privertė Povilą išbuvus vos 15 dienų, palikti Jeruzalę (ApD 9, 26ss; Gal 1, 17ss). Šitai padaryti jį paskatino vietos tikintieji, o taip pat ir pats Išganytojas, apsireiškęs jam maldos metu šventykloje (ApD 9, 31s; 22, 17ss). Iš Jeruzalės vietiniai krikščionys jį palydėjo iki Cezarijos, iš kur, greičiausiai laivu, nukako į Tarsą (ApD 9,30; Gal 1, 21).

Čia pasiliko iki 43 m., t.y. daugiau kaip trejus metus. Ką jis ten veikė? Be abejo nesėdėjo, rankas sudėjęs. Kiek sąlygos leido, jis bus skelbęs Evangeliją, kaip pačiame Tarse, taip ir visoje Kilikijos provincijoje, pasiekdamas net ir Sirijos provinciją (Gal. 1, 21). Vienok šiuo laikotarpiu Povilas, be apaštalavimo, daug dėmesio bus kreipęs ir daug laiko paaukojęs vidiniam savęs išugdymui, augdamas per malonę Mistiniame Kristuje į tobulą žmogų ir į pilnai pasirengusį tikėjimo paslapčių žinojime apaštalą (Ef 4, 11-16; 3,4-19). Visa tai jis pasiekė per maldą ir malonę, kuri veikė jo širdį nepastebimai iš vidaus ir kuri apšvietė jo protą gausybe antgamtinių apreiškimų (Ef 3, 3s; Gal 1, 11s; 1 Kor 15, lss ir k).

Kai Povilas rengėsi ir brendo Tarse apaštalo pašaukimui, tuo pačiu metu Viešpats rengė jo apaštalavimui dirvą. Petras specialaus Dievo apreiškimo dėka atidarė duris pagonims į krikščionybę (ApD 10, 24-11, 18). Atsivertimai pagonių tarpe didėjo. Ypač Antijokijoje jų skaičius buvo gausus. Kai apie šitai buvo pranešta apaštalams Jeruzalėje, jie pasiuntė į šį Sirijos provincijos centrą Barnabą. Šis, čia atvykęs, ne tik apsidžiaugė radęs gausią krikščionių bendruomenę, bet tuojau įsitikino, jog apaštalavimui dirva šiame mieste ir apylinkėse esanti labai palanki. Reikėjo daugiau darbininkų. Jis atsiminė Povilą, kuris čia galėjo būti itin naudingas. Nedelsdamas todėl išsirengė kelionėn į Tarsą ir, tenai radęs Povilą, jį atsivedė Antijokijon, kur jie abu sėkmingai apaštalavo beveik ištisus metus (ApD 11, 19-26).

Ryšys tarp Motinos Bažnyčios Jeruzalėje ir Antijokijos krikščionių bendruomenės buvo gana glaudus. 44 m. pradžioje Antijokiją pasiekė žinia, kad Jeruzalės tikintieji yra sunkiose ekonominėse sąlygose. Reikėjo padėti vargstantiems broliams. Tuojau buvo padaryta rinkliava, kurią Povilas su Barnabu nunešė į Jeruzalę (ApD 12, 27ss). Deja, čia jie rado padėtį blogesnę, negu buvo girdėję. Vietiniai tikintieji buvo ne tik medžiaginiame varge, bet taip pat buvo išstatyti žiauriems persekiojimams, kurių griebėsi karalius Erodas Agripa, siekdamas tuo būdu prisigerinti žydų vyresniesiems (ApD 12, 1. . .) Šiomis sąlygomis nebuvo kaip ilgiau pasilikti Jeruzalėje. Todėl Povilas ir Barnabas, atlikę savo misiją, išsiskubino atgal į Antijokiją, pasiimdami su savim Barnabo giminaitį, būsimą evangelistą Joną Morkų (ApD 12, 25ss).

45 m., antgamtinio apreiškimo paskatinti ir Antijokijos Bažnyčios vyresniųjų palaiminti, Povilas ir Barnabas drauge su Morkumi leidos pirmon apaštališkon kelionėn, kuri truko daugiau kaip 3 metus. Visų pirma pasiekė Kipro salą. Ją perkeliavę, jie atplaukė į Pampilijos Pergę; o iš tenai atvyko į Pisidijos Antijokiją. Iš čia Morkus, pabūgęs kelionės sunkumų, grįžo atgal; o Povilas ir Barnabas, nieko nepaisydami, keliavo toliau, aplankydami Ikaniją ir Likaonijos miestus Listrą ir Derbę (ApD 13, 13). Visur jie visų pirma kreipdavosi prie žydų: atsilankydavo vietinėse sinagogose ir čia susirinkusiems kalbėdavo apie Dievo žadėtąjį ir atsiųstąjį Mesiją Jėzų Kristų, kuriame išsipildė Seno Testamento pranašystės (ApD 13, 6.16). Kai žydai juos atstumdavo, tuomet jie kreipdavos į pagonis ir jiems apaštalaudavo, kalbėdami apie Dievo esimą ir apie atėjimą ant žemės Jo Sūnaus Jėzaus Kristaus, kuris savo kančia atpirko žmoniją, prisikėlė iš numirusių ir paskelbė naują tikėjimą (ApD 17,16). Kalbėdavo daugiausia Povilas (ApD 14, 11). Savo pamokslus jie patvirtindavo įvairiais stebuklais. Susidomėjimas buvo didelis, o įtikėjusių skaičius diena iš dienos augo. Netrūko tačiau ir pasipriešinimų, ypač iš žydų, kurie neretai prieš apaštalus sukeldavo net riaušes (ApD 13, 42ss; 14,1. . .). Grįždami atgal, jie dar kartą aplankė tas pačias vietoves, burdami tikinčiuosius į bendruomenes ir paskirdami jiems vadovus kunigus (ApD 14,22). Atsirado pagaliau Antijokijoj ir čia supažindino vietinius brolius su jų apaštališkos kelionės patirtimi ir laimėjimais.

Pradėjus pagonis priimti į Bažnyčią, kilo klausimas šiosios santykių su sinagoga bei su ritualiniu Mozės įstatymu. Krikščionys iš žydų iki šiolei jo laikėsi. Kaip turėjo elgtis krikščionys iš pagonių? Ar jie privalėjo derintis prie krikščionių iš žydų, prisiimdami ritualinį Mozės įstatymą, ar ne? Šiam klausimui spręsti buvo sušauktas Jeruzalėje pirmasis apaštalų susirinkimas, kuris įvyko 49-50 metų eigoje. Jame dalyvavo ir Povilas. Jis atstovavo nuomonei, kad krikščionys turi atsipalaiduoti nuo rituali-

Aštunta stotis — Kristus guodžia verkiančias moterys.

nio žydų įstatymo, nes, jo įsitikinimu, tik tokiu būdu būsią galima plačiai atidaryti duris visiems į krikšcionybę. Nuomonių skirtumai tarp apaštalų pasireiškė daugiau tik taktinės laikysenos atžvilgiu. Dalyką pasiaiškinus, buvo nutarta, jog krikščionims principe nėra privalu laikytis ritualinio Mozės įstatymo. Vienok taktiniais sumetimais buvo rasta naudinga ir reikalinga susilaikyti nuo kai kurių dalykų, galėjusiais sukelti papiktinimą kitiems broliams arba sudaryti kliūtį kai kuriems (iš žydų) priimti krikščionybę (ApD 15,1. . .). Susirinkimui pasibaigus, Povilas drauge su Barnabu ir keliais kitais palydovais grįžo į Antijokiją čia painformuoti tikinčiujų apie susirinkimo nutarimą. Dėl praktiško Jeruzalės susirinkimo nutarimo pritaikymo vėliau kilo mažas nesusipratimas tarp Povilo ir Petro. Petras, atvykęs į Antijokiją, kad nepapiktintų žyduojančių, vengė valgyti su broliais iš pagonių, rizikuodamas tuo būdu juos užgauti. Toks Petro elgesys nepatiko Povilui, nes galėjo sudaryti kliūtį apaštalavimui tarp pagonių. Jis todėl išdrįso padaryti Apaštalų Kunigaikščiui pastabą. Vienok šis nesusipratimas neturėjo jokių tolesnių pasekmių, kadangi abu apaštalai turėjo tą patį siekimą, būtent, daryti visa, kad visiems būtų atviros durys Dievo Bažnyčion (Gal 2, 11s).

Apaštališkas uolumas neleido Povilui ilgiau pasilikti Antijokijoje. Jis kvietė Barnabą leistis į antrą apaštališką kelionę, aplankyti jau įsteigtąsias krikščionių bendruomenes ir eventualiai paskleisti Evangelijos šviesą tolesnėse M. Azijos srityse. Barnabas mielai pritarė Po-

vilo projektui; bet tarp jų kilo nesusipratimas dėl Morkaus: Barnabas norėjo jį pasiimti su savim į kelionę, o Povilas buvo tam greižtai priešingas, — greičiausiai dėl turėtų su juo sunkumų pirmoje kelionėje (Plg. Ap.D 13,13). Kadangi nei vienas, nei antras nenorėjo nusileisti, todėl teko išsiskirti.

Barnabas su Morkumi išvyko į Kipro salą; o Povilas su Silu leidosi M. Azijos link (ApD 15, 36). Tai buvo arba 49 m. rudenį, arba 50m. eigoje. Povilas su Silu per Siriją patraukė Kilikijos link. Pakeliui jie bus aplankę Tarsą ir kitas žymesnes vietoves. Po to, perkopę Tauro kalnynus, pasiekė Likaoniją ir čia pirmoje eilėje aplankė Derbės ir Listros tikinčiuosius. Listroje prie jų prisijungė Timotiejus (ApD 16, 2; 1 Tim 4,12). Toliau aplankė Ikaonijos sritis ir norėjo leistis į vakarus, aplankyti vadinamąją Prokonsulinę Aziją. Bet antgamtinis regėjimas juos privertė nuo to atsisakyti (ApD 16,6). Tuomet jie pasuko į šiaurę ir pro Prigiją pasiekė šiaurinę Galatiją. Čia Povilą ištiko kažkokia paslaptinga liga. Nežiūrint visko, jis tačiau uoliai apaštalavo, o jo veiklą lydėjo didelis pasisekimas (Gal 4, 13ss). Deja, šis pasisekimas sukėlė smarkią žydų reakciją, kuri šmeižtų ir paskalų dėka rado tam tikrą atgarsį ir žyduojančiuose krikščionyse. Tai privertė Povilą reaguoti stipriu poleminiu laišku, adresuotu Galatijos tikintiesiems.

Iš Galatijos jie buvo bemaną leistis tolyn į šiaurę Bitinijos link. Bet ir šį kartą Dievo apreiškimo buvo sulaikyti (ApD 16,7). Pasuko į vakarus ir pro Miziją pasiekė Troadą, kur prie jų prisijungė Lukas (ApD 16,10). Iš čia naujas Dievo apreiškimas nukreipė juos į Europos krantus. Iš Troados, prapalaukdami Samotrakijos salą, išlipo Neapolio uoste Makedonijoje, iš kur pėsčiomis pasiekė Pilypus. Čia Povilas rado sėkmingą apaštalavimui dirvą. Nemaža pilypiečių įtikėjo ir buvo pakrikštyti. Šiųjų tarpe buvo kelios žymios moterys (Pilyp 4, 2s.18; ApD 16, 14). Pilypai paliko gražų atminimą Povilo širdyje. Tai matyti iš jo laiško, skirto šios Bažnyčios tikintiesiems. Vienok ir čia Povilo laukė ne tik pasisekimas, bet ir persekiojimai, dėl kurių buvo priverstas palikti miestą. Leidosi toliau į vakarus ir pasiekė žymųjį Makedonijos centrą Tesalonikus (ApD 16, 25...). Čia anuomet gyveno nemaža žydų. Povilas visų pirma kreipėsi į juos, kalbėdamas subatomis sinagogoje. Vienas kitas iš jų įtikėjo. Vienok didesnį pasisekimą Povilas šiame mieste turėjo tarp pagonių: jų atsivertė nemažas skaičius (ApD 17, 2ss). Pragyvenimą Tesalonikuos jis pelnėsi savo rankų darbu. Bet uždarbis, matyt, buvo ne visai pakankamas, kad jis sutiko priimti paramą, kurią jam porą kartų atsiuntė Pilypų tikintieji (1 Tes 2,9; Pilyp 4,16). Krikščionių bendruomenė Tesalonikuose sparčiai augo. Dievas ją laimino gausiomis karizmomis ir stebuklais. Povilas greitai rado sau bendradarbių iš vietinių, naujai atvirtusių, krikščionių (1 Tes 5, 12;1,5), kurie savo apaštališku uolumu davė pavyzdį visiems kitiems (1 Tes 1,7ss). Deja, kaip kitur, taip ir čia Povilo apaštališkieji laimėjimai sukėlė pasipriešinimų ir riaušes prieš jį ir sutrukdė apaštalavimo darbą. Norėdamas, išvengti nemalonumų broliams, Povilas su savo palydovais slapta paliko miestą ir atvyko į Berėją. Bet ir čia kilo žydų bruzdėjimas. Apaštalas, palikęs Silą ir Timotiejų, lydimas kai kurių brolių, leidosi Atėnų link (ApD 17, 10...).

Graikijos sostinė pagonių apaštalui padarė liūdną įspūdį. Su visu uolumu jis ėmėsi apaštalavimo darbo, parsikviesdamas į čia ir Silą su Timotiejum. Deja, išdidusis anuometinio pasaulio kultūros lopšys pasirodė esąs nesubrendęs Evangelijos naujienai priimti (ApD 17,16...). Todėl, palikęs Atėnus, Povilas su savo palydovais patraukė tolyn į pietus ir pasiekė Korintą. Čia jis užtruko pusantrų metų. Pradžioje jis skelbė Evangeliją žydams, kalbėdamas sinagogoje. Tačiau, šiems prieštaraujant, jis kreipės į pagonis ir jiems skelbė Kristų. Daugelis korintiečių įtikėjo ir krikštijosi. Tarp jų buvo vienas antras žymesnis asmuo (Plg. ApD 18,7..; 1 Kor 1, 16s; Rom 16, 23 ir k.), bet daugumą sudarė eiliniai žmoneliai (Plg 1Kor 1,26; 7,21; 12, 13). Šalia pasisekimų Korinte Povilui netrūko ir rūpesčių. Jo sielą slėgė nesekmė Atėnuose, stoka žinių iš Makedonijos, į kur iš Atėnų buvo pasiuntęs Silą ir Timotiejų, materialiniai nepritekliai ir nuolatiniai žydų prieštaravimai. Jo nuotaiką kiek pakėlė, kai iš Tesalonikų atvyko Silas ir Timotiejus. Jie atnešė materialinės paramos ir smulkiai supažindino su krikščioniškų bendruomenių klestėjimu Makedonijoje (1 Kor 4, 11; 2Kor 11, 8s). Gautos žinios davė Povilui progą parašyti pirmą, o kiek vėliau ir antrą laišką tesalonikiečiams. Šiuose laiškuose jis duoda kai kurių paaiškinimų dėl pasaulio pabaigos ir dėl paskutinio teismo.

Bet ilgainiui Povilo nuotaika ir vėl pradėjo blogėti. Tam priežastį davė žydų pakartotiniai užsipuldinėjimai ir grumojimai, o taip pat ir pačių krikščionių netinkamas elgesys. Korintas buvo žinomas savo palaidumu. Ši neigiama aplinka veikė ir naujuosius krikščionis: jie nevisada pajėgė atsikratyti senųjų ydų ir gyventi nauju šventumo gyvenimu (1 Kor 6, 9ss). Visa tai Povilą ne tik skaudino, bet net į nusiminimą stūmė (1 Tes 3,7). Tuomet Viešpats specialiu apreiškimu jį padrąsino ir liepė toliau tęsti apaštališką veiklą (ApD 18,9). Iš tikrųjų, žydų intrygos ir įskundinėjimai romė-

nų valdžios atstovams nuėjo niekais. Tad Povilas ramiai galėjo tęsti savo darbą, pasilikdamas Korinte tolei, kolei rado reikalinga. Iš Korinto, lydimas Priskos ir Akvilos, jis atplaukė į Efezą; o iš čia, po trumpo sustojimo, išplaukė į Palestinos Cezarėją. Iš Cezarėjos trumpam užsuko į Jeruzalę ir pagaliau grįžo į Antijokiją, taip baigdamas antrą savo apaštališką kelionę. Tai buvo 53 m. pradžia (Ap D18,18ss).

Dar tais pačiais 53 m. Povilas išsirengė į trečią apaštališką kelionę. Iš Antijokijos jis atvyko į Galatiją, o po to į Prigiją. Čia jis užtruko ilgesnį laiką, lankydamas krikščionių bendruomenes ir skelbdamas Evangeliją pagonims. Apie vidurį 54 m. jis pasiekė Efezą. Šiame žymiame prekybos ir administracijos centre išbuvo beveik trejus metus. Atvykęs čia jis rado, be vieno antro krikščionio, būrelį Apolo mokinių. Šis pastarasis buvo Aleksandrijos žydas: iškalbus ir plataus išsilavinimo vyras (1 Kor, 1, 10. . .). Jis buvo girdėjęs ir įtikėjęs į Kristų, bet nebuvo pilnai susipažinęs su Jo mokslu. Efeze jį kiek plačiau su Evangelija susipažindino Priska ir Akvila, kurios į čia atvyko su Povilu iš Korinto. Apolas uoliai apaštalavo tarp žydų, kalbėdamas sinagogoje. Išvykdamas į Korintą, jis paliko būrelį mokinių. Kai Povilas pasiekė Efezą, jis visų pirma susidomėjo Apolo mokiniais. Kadangi jie buvo nekrikštyti, jis nedelsdamas juos pakrikštijo ir įjungė į besiformuojančią Efezo krikščionių bendruomenę. Tai buvo pradžia jo sėkmingo apaštalavimo šiame žymiame M. Azijos centre (ApD 19, 1-8). Toliau jis apaštalavo pradėdamas nuo žydų. Per tris mėnesius skelbė Evangeliją vietinėje sinagogoje. Deja, kaip kitur, taip ir čia sutiko žydų užkietėjimą ir pasipriešinimą. Tuomet jis pasiryžo atsitraukti nuo žydų ir kreiptis į pagonis. Savo apaštalavimo židinį jis sukūrė vienoje mokykloje. Dievas laimino ir gausiais stebuklais tvirtino Povilo apaštalavimą. Evangelijos naujiena aidėjo ne tik pačiame mieste, bet pasiekė net ir tolimas apylinkes, kur kūrėsi viena po kitos krikščionių bendruomenės, kaip Laodicėja, Kolosai, Jerapolis ir k. (Plg Kol 1,7s; 4, 13; ApD 1,4). Iš Efezo Povilas palaikė ryšius su M. Azijos, o taip pat Makedonijos ir Akajos tikinčiųjų bendruomenėmis. Iš čia jis parašė galatams ir pirmąjį laišką korintiečiams. Pasiekęs gražių laimėjimų Efeze, Povilas buvo apsisprendęs vykti į Makedoniją ir Akaiją. Išvykimą pagreitino žydų ir pagonių sukeltas maištas prieš krikščionis. Maišto iniciatorius buvo auksakalys Demetrijus. Mat, krikščionybės plitimas atsiliepė deivės Dianos kultui. Pradėjo mažėti užsakymai šios deivės statulėlių, kurias dirbo Demetrijus. Dėl to jis pradėjo agituoti prieš krikščionis, rasdamas didelį pritarimą ypač žydų tarpe.

Triukšmui praėjus, Povilas paliko miestą ir išvyko į Makedoniją. Pakeliui sustojo Troadoje, tikėdamas čia sutikti Titą, kurį buvo pasiuntęs į Korintą (2 Kor 7,7ss). Deja, šiojo čia nebuvo. Todėl pilnas skausmo ir susirūpinimo apaštalas leidosi tolyn ir pasiekė Makedoniją. Čia atsirado pagaliau ir Titas, kuris atnešė guodžiančių žinių iš Korinto. Tai davė progą Poviliui parašyti antrą laišką korintiečiams. Po to ir pats atvyko į Korintą ir čia pasiliko tris mėnesius (ApD 20, 1ss).

Dar bebūdamas Efeze, Povilas svajojo, aplankęs Makedoniją, Akają ir Jeruzalę, vykti į Romą (ApD. 19, 21s). Ruošdamas šiam žygiui dirvą, iš Korinto jis parašė romėnams laišką. 58 m. pavasarį iš Korinto leidosi kelionėn Jeruzalės link, nešdamas su savim aukų vargstantiems Motinos Bažnyčios tikintiesiems (2Kor 8, 10; 9,2). Saugumo sumetimais vyko ne tiesiogiai laivu, bet aplinkui pro Makedoniją. Iš Pilypų laivu atplaukė į Troadą; iš čia po septynių dienų iškeliavo į Asoną; o iš ten išplaukė į Miletą, praplaukdami bei stabtelėdami prie Lesbo, Kijo ir Samos salų (ApD 20, 3-16). Kadangi dėl laiko stokos negalėjo sustoti Efeze, tai paprašė, kad Efezo Bažnyčios vyresnieji atvyktų pas jį į Miletą. Čia, po jautrios Povilo kalbos, įvyko graudus atsisveikinimas su apaštalo širdžiai taip brangios Bažnyčios vadovais. Atsisveikinimas buvo itin graudus, nes Povilas atskleidė savo nujautimą, kad Jeruzalėje jo laukia pančiai ir kad jis Efezo tikinčiųjų daugiau jau nebematys (ApD 20, 17-38). Iš Mileto atplaukė į Patarą; o iš tenai, paėmę kitą laivą, kuris plaukė į Fenikiją, pasiekė Tyrą. Vietiniai tikintieji ragino Povilą nevykti į Jeruzalę dėl gresiančio jam tenai pavojaus, bet jis jų nepaklausė ir nuplaukė į Ptolomaidą, o iš tenai pėsčiomis pasiekė Cezarėją. Čia pranašas Agabas įspėjo Povilą, kad Jeruzalėje jo laukia suėmimas ir kalinimas. Šitai išgirdę vietiniai krikščionys ir palydovai primygtinai prašė jį neiti į Jeruzalę. Tačiau visi prašymai buvo veltui. Apaštalas buvo visam pasirengęs. Jis, nieko nepaisydamas, paliko Cezarėją ir, lydimas brolių, atvyko į Jeruzalę. (ApD 21, 7-16).

Taip baigėsi trečioji apaštališkoji Povilo kelionė. Buvo 58 m. vėlyvas pavasaris.

Jeruzalėje broliai sutiko Povilą su džiaugsmu. Apaštalui Jokūbui, kuris vadovavo vietinei krikščionių bendruomenei, ir susirinkusiems vyresniesiems jis papasakojo apie savo pasiektus gausius laimėjimus tarp pagonių ir žydų. Šieji, iš savo pusės, jį painformavo apie žydų tarpe paskleistas paskalas esą jis raginąs nesilaikyti Mozės įstatymo, o tai teikią papiktinimo daugeliui brolių iš žydų. Kadangi Jeruzalėje šiųjų buvo daug, tai, kad nesukeltų priešin-

Dešimta stotis — Kristui nuvelkami drabužiai.

go nusistatymo, jie prašė Povilą, kad šis čia bent išoriniu būdu pasirodytų laikąsis Įstatymo. Povilas sutiko. Bet tai, deja, žydų nepalenkė Povilo naudai. Priešingai, pamatę jį šventykloje, jie dar labiau įtūžo ir sukėlė tikras riaušes. Šaukdami ir plūsdamiesi, jie nutvėrė Povilą ir buvo bebandą jį užmušti. Laimei, sargybiniai, kurie švenčių metu budėdavo prie šventyklos, išgirdę triukšmą, tuojau apie tai pranešė savo viršininkui, kuris atskubėjo su būriu kareivių ir taip išgelbėjo Povilą iš įtūžusių žydų rankų. Kareiviai jį nešte išnešė iš bešėlstančios minios tarpo. Kai jie pasiekė laiptus, kurie vedė iš šventyklos prieangio į Antonijos pilį, apaštalas kreipėsi į karininką, pasisakydamas kas esąs ir prašydamas, kad jam leistų prabilti į minią. Karininkas sutiko. Kai jis nuo laiptų atsigręžė į minią ir pakėlė ranką, visi nutilo. Tuomet jis prabilo į juos ebraiškai. Jis priminė jiems apie savo žydišką kilmę ir farizėjišką išauklėjimą. Bet kai pradėjo kalbėti apie tai, kaip tapo krikščionimi, šie vėl pradėjo taip šaukti ir grumoti, kad karininkas įsakė jį tuojau įvesti į pilį ir apklausinėti kankinant, kad patirtų, kodėl žydai yra tiek prieš jį įtūžę. Kad išvengtų kankinimo, Povilas tuojau pasisakė esąs Romos pilietis. Patyręs, kad Povilas yra Romos pilietis, įgulos viršininkas tuojau pradėjo su juo mandagiau elgtis.

Rytojaus dieną jis sukvietė žydų vyresniuosius ir, jiems pristatęs apaštalą, leido jam pasiaiškinti. Čia Povilas pasirodė esąs geras diplomatas: savo kalba jis išprovokavo ginčus ir barnius tarp pačių žydų, kurie buvo pasidalinę

į dvi priešingas grupes — farizėjus ir sadukėjus. Ginčams ir triukšmui aštrėjant, karininkas liepė Povilą grąžinti į pilį. Žydų įtūžimas pasiekė tokį laipsnį, kad jie pasiryžo Povilą būtinai nužudyti, griebiantis tam klastos. Bet apie šį sąmokslą Povilą painformavo jo sesers sūnus, kurį savo ruožtu Povilui pasiuntė pas įgulos viršininką apie tai pranešti. Viršininkas, patyręs apie sąmokslą, nakčia Povilą, lydimą stiprios sargybos, išsiuntė į Cezarėją pas tenai gyvenantį prokuratorių Feliksą, kad šis spręstų jo bylą. Feliksas, pakvietęs žydų vyresniuosius, pravedė viešą Povilo tardymą, kurio eigoje įsitikino, kad jis esąs nekaltas. Vienok jo nepaleido, tikėdamas, kad krikščionys jį išpirks. Taip jis Povilą išlaikė kalėjime dvejus metus, kartas nuo karto atvykdamas pats pas jį pasikalbėti (Ap D 21, 17-24, 26).

Kai apie 60 m. Neronas atšaukė Feliksą ir jo vieton paskyrė prokuratoriumi Festą, šis, žydų prašomas, tuojau ėmėsi spręsti Povilo bylos. Žydams reikalaujant, kad apaštalas, kaip nusikaltėlis prieš Mozės Įstatymą, būtų teisiamas Jeruzalėje, žydai planavo jį pakeliui užpulti ir užmušti. Povilui neliko nieko kita, kaip pasinaudojant Romos piliečio privilegija, apeliuoti į imperatorių. Festo atsakymas buvo aiškus: "Apeliuoji į ciesorių, pas jį ir vyksi!" (ApD. 25, 12).

60 m., rudenį apaštalas, lydimas centurijono Julijaus, išplaukė į Romą. Laikas plaukimui buvo nepalankus. Pasiekę Mirą Likijoje, jie persėdo iš Aleksandrijos į Italiją plaukiantį laivą. Su dideliais sunkumais jie nukeliavo ligi Kretos salos ir sustojo vadinamajame "Gerajame Uoste". Povilas įspėjo, kad būtų pavojinga

Vienuolikta stotis — Kristus kalamas ant kryžiaus.

leistis toliau kelionėn tokiu metų laiku. Bet laivo kapitonas nusprendė pasiekti kitą šios salos uostą Fenikse, kur buvo galima patogiau žiemoti. Deja, išplaukus, juos pagavo audra ir nubloškė Maltos link. Čia laivas užkliuvo ant seklumos ir, daužomas stiprių bangų, pradėjo irti. Keleiviai išsigelbėjo. Juos nuoširdžiai priėmė ir gailestingai globojo salos gyventojai. Povilas jiems atsilygino, stebuklingai išgydydamas eilę ligonių. Kai po trijų mėnesių jie rengėsi išplaukti Italijon, vietos gyventojai išlydėjo apaštalą su pagarba ir gausiomis dovanomis.

Iš Maltos jie atplaukė į Sicilijos salą ir čia trumpam sustojo Sirakūzuose. Po to pasiekė Reggio Kalabriją, o iš ten, plaukdami pakraščiu, atvyko į Puteolo, nūdien Pozzuoli, uostą į šiaurę nuo Neapolio. Čia Povilo laukė būrys krikščionių, su kuriais praleido keletą dienų. Iš Pozzuoli pėsčiomis ėjo Romos link. Pakeliui (prie vietovių Apijaus Prekyvietė ir Trys Karčiamos — apie 50 km. atstu nuo miesto) juos pasitiko sostinės krikščionių atstovai. Jų lydimas, Povilas įžengė pagaliau į Romą. Buvo 61m. pavasaris. Čia jis pasiliko namų arešte dviejus metus. Jam buvo leista pasirinkti sau gyvenvietę ir turėti santykius, su kuo norėjo. Vienok prie jo nuolat budėjo sargybinis; be to, jis negalėjo dalyvauti ir kalbėti viešuose susirinkimuose. Apaštalaudavo tiems, kurie pas jį atsilankydavo. Visų pirma pas save kvietė žydus; bet nepraleido progos skelbti Evangelijos ir pagonims, ypač jį saugojusiems kareiviams. Šiuo kalinystės metu Povilas prisiminė kai kurias jo širdžiai artimas Bažnyčias, o taip pat ir asmenis parašydamas laiškus. Iš šio laikotarpio yra žinomi keturi jo laiškai: Efeziečiams, Kolosiečiams, Pilypiečiams ir Pilemonui.

61 m. Povilui grąžinama laisvė. Apaštalavimui vartai vėl atviri. Galėjo įsikūnyti sena svajone — pasiekti Ispanija (Rom 15, 24 ss). Beveik tikra, kad apaštalas dar 63 m. iš Romos bus nukeliavęs į Ispaniją. Iš tenai greičiausiai grįžo atgal į Romą 64 m. pirmoje pusėje.

Po Romos sudeginimo prasidėjus krikščionių persekiojimams, Povilas bus iš miesto pasitraukęs į kurį nors Italijos nuošalų kampelį, kad tuo būdu išvengtų arešto ir, pasitaikius progai, galėtų išvykti toliau į Rytus. Laukdamas tos progos, jis bus suredagavęs laišką Žydams.

65 m. pradžioje jis jau yra Efeze drauge su Timotiejum (1 Tim 1,3). Palikęs jį tvarkyti vietinės Bažnyčios reikalų, kadangi jos tikinčiųjų tarpe buvo bepradedą reikštis kai kurios klaidos, Povilas pasuko į Makedoniją. Iš čia parašė pirmą laišką Timotiejui, duodamas kai kurių pastoracinių nurodymų ir kviesdamas nenuilstamai kovoti prieš klaidas. Iš Makedonijos greičiausiai bus patraukęs į pietus ir aplankęs Korintą. Visai galimas daiktas, kad iš Graikijos bus nuplaukęs į Kretos salą ir čia palikęs Titą vadovauti vietiniams tikintiesiems (Tit 1, 5). 65-66 m. žiemą praleido Nikopolyje (Epire), iš kur parašė laišką Titui, kviesdamas atvykti pas jį (Tit 3,12). Kai šis į čia atvyko, Povilas jį pasiuntė apaštalauti į Dalmaciją (2 Tim. 4, 10). Iš Nikopolio Povilas vėl atvyko į M. Aziją, apsilankydamas Troadoje (2 Tim 4, 13), Efeze (2 Tim 1,4), Milete (2 Tim 4, 20) ir k.

Labai galimas daiktas, kad Povilas buvo suimtas M. Azijoje, veikiausiai Troadoje (2 Tim. 4, 13), ir kaip kalinys antrą kartą atgabentas į Romą. Nors pakeliui Povilą lydėjo eilė mokinių, bet jie vienas po kito dėl įvairių priežasčių jį paliko, taip kad antrosios Romos nelaisvės pradžioje, t.y. 66 m. pabaigoje, ar 67 m. pradžioje prie jo buvo tik vienas Lukas (2 Tim 4, 11). Fiziškai pavargęs ir dvasiniai prislėgtas Povilas, tapęs kalinių Romoje, parašė itin jautrų antrą laišką Timotiejui, kviesdamas jį drauge su Morkumi pas save (2 Tim 4,8ss). Šį kartą Povilas Romoje nebuvo namų arešte, bet veikiau tikrame kalėjime su visais jo sunkumais (2 Tim 4, 6-20). Pirmą kartą teisiamas jis šiaip taip apsigynė (2 Tim 4, 16), vienok jautė artėjančią pabaigą (2 Tim 4,6ss). Iš tikrųjų, 67 m., antrą kartą teisiamas, buvo pasmerktas mirčiai ir netrukus po to nužudytas, nukertant galvą.

Jo kūnas buvo krikščionių palaidotas privačiuose kapuose prie Ostijos kelio, kur šv. Elena pastatė baziliką šio didžiojo apaštalo garbei. 386 m. imperatorius Valentinas II šią baziliką nugriovė, o jos vietoje pastatė kitą, daug didesnę ir puošnesnę. Šis puikus pastatas, nuolat prižiūrimas ir taisomas, išliko iki 1823 m., kolei ištikęs didelis gaisras, jį sunaikino. Popiežiaus Pijaus IX rūpesčiu ir viso pasaulio tikinčiųjų aukomis bazilika buvo atstatyta dabartiniame savo gražume, įjungiant į ją senąsias valentiniškos bazilikos išlikusias dalis. Tarp šiųjų buvo ir konfesijos altorius, po kuriuo, marmoriniame sarkofage, ilsisi Pagonių Apaštalo mirtingieji palaikai.

3. *Įkvėptasis rašytojas.*

Povilas iškilo ne tik apaštalikška veikla, bet taip pat ir savo raštais. Jis yra pats produktingiausias Naujo Testamento rašytojas. Naujo Testamento šventų knygų kanone yra 14 jo laiškų. Nėra jokios abejonės, kad jis bus parašęs ir daugiau raštų, kurie tačiau nepateko į kanoną, ir ilgainiui žuvo (Plg 1 kor. 5, 9; 2 Kor 10, 9; Pilyp 3,1).

D v y l i k t a s t o t i s — Kristus miršta ant kryžiaus.

Kanoniškieji Povilo laiškai paprastai šiaip grupuojami: Laiškai Bažnyčioms, Nelaisvės laiškai, Pastoraliniai laiškai ir laiškas Žydams.

Pirmajai grupei priklauso laiškai, kuriuos Apaštalas adresavo paskiroms krikščionių bendruomenėms tarp 51 ir 58 m. Jie yra — 1 ir 2 Tesalonikiečiams; 1 ir 2 Korintiečiams; Galatams ir Romėnams.

Antrajai grupei priklauso keturi laiškai, kuriuos Povilas parašė pirmos savo nelaisvės Romoje metu, būtent, Efeziečiams, Kolosiečiams, Pilypiečiams ir Pilemonui.

Į trečią grupę įeina trys laiškai, kuriuos jis parašė Efezo ir Kretos vyskupams Timotiejui ir Titui: pirmajam du, antrajam vieną — tarp 65 ir 66 m. Laiškas Žydams, kuris bus buvęs parašytas apie 64 m., yra paliekamas vienas sau, kadangi jis yra skirtingas nuo kitų Povilo laiškų tiek savo stiliumi, tiek savo struktūra, tiek taip pat net savo turiniu.

Visi Povilo laiškai buvo parašyti graikiškai. Nebuvo tai klasinė graikų kalba, bet veikiau bendroji to meto šnekamaji kalba, kurios jis buvo išmokęs ne iš knygų ir ne iš augštųjų mokyklų katedrų, o iš vaikų Tarso gatvėse ir iš kasdienio vartojimo. Kadangi Povilui buvo savа ir ebrajų kalba, todėl nenuostabu, kad jo laiškuose užtinkamas vienas antras ebraizmas (Plg Gal 2,6; Rom 1, 26; Tes 5, 5 ir k). Vienok palyginti Povilo graikų kalba yra gryna. Tik Lukas iš Naujo Testamento rašytojų šiuo atžvilgiu jį pralenkia. Povilo stilius nėra nei rafinuotas, nei be trūkumų. Jis pats prisipažįsta esąs "neprityręs šnekoje" (2Kor 11, 6). Pa-

sitaiko nelygumų, nukrypimų, peršokimų nuo vienos minties prie kitos (Rom 1, 1-7, 3,1),) neišbaigimo (Rom 11, 18) ir kitų stilistinių trūkumų (2 Kor 5, 19). Tai yra palyginti tik maži netobulumai, šalia kurių užtinkama daugybė įvairių stilistinių puošnumų, kurios kartais prasiveržia į pačias lyrinio grožio viršūnes. Netrūksta čia žodžių žaidimo, nei sakinių ritminio sustatymo (Rom 4, 25, 7, 21;8,10). Pilna paralelizmų, ypač antitetinių (Ef 5; Rom 6, 5.8), o taip pat palyginimų (Rom 5, 12-19; Rom 6, 2-8). Gausu stilistinių figūrų, ypač metonimijų (Rom 2, 27; 3,27; 4,11s), metaforų (Ef 6, 13ss), alegorijų (Rom 5-7) ir k. Nors bendrai Povilas stengėsi daugiau kreipti dėmesį į turinį, o ne į formą, kaip tai pats prisipažįsta (1Kor 2, 1ss; 2Kor 11, 6), vis dėlto kai jam tekdavo paliesti klausimus, kurie buvo itin artimi jo širdžiai, kaip meilė Kristui, meilė savo tautiečiams ir ištikimybė tiesai, jis tiek užsidegdavo, kad pasekdavo iškalbingumo ir jautrumo viršūnių (Rom 8, 35ss; 9, 1-6; 2Kor 11, 21-29 ir k). Apskritai paėmus, Povilo stilius yra gyvas, turtingas ir praktiškas. Jis siekė perduoti skaitytojams ne žodžių žaidimą, bet minčių galią.

Šių minčių centre yra Kristus Atpirkėjas ir žmogus nusidėjėlis, grąžintas į Dievo vaikų šeimą (Ef 1, 4ss). Tarp Kristaus ir žmogaus yra tikėjimas ir malonė. Tikėjimas priveda žmogų prie Kristaus, o malonė jį įjungia į Jį, taip kad Kristus ir žmogus tampa viena Mistiniame Kūne (Rom 5; Ef 2, 18ss. 4, 12ss).

Povilo laiškų konstrukcija yra paprasta, beveik schematinė, ir daugiau ar mažiau vienoda. Jo laiškuose paprastai galima skirti: įvadas, dėstymas ir pabaiga. Įvade jis prisistato skaitytojams. Pabaigoje — perduoda sveikinimus ir laiminimą. Dėstyme dažniausiai yra dvi dalys: pirmoji teoretinė — dogmatinė ar apologetinė; antroji praktinė-moralinė. Pirmoje dalyje išdėsto principus; antroje-pateikia jų praktiškus pritaikymus.

Laiškus Povilas rašė ne pats savo ranka, bet, kaip anuomet buvo įprasta, naudojosi raštininkais, kuriems jis diktuodavo. Retkarčiais laiško gale prirašydavo ką nors savo ranka (Plg 1Kor 16, 21; Gal 6,11; 2Tes 3,17).

BIBLIOGRAFIJA PRIE ŠV. POVILO STRAIPSNIO

Bivl. — F. Prat, St. Paul,5 Paris 1922; A. Tricot, St. Paul, Apotre des Gentils, Paris 1928; J. Holzner, Paulus23, Freiburg i. B. 1953; J. Perez de Urbel, S. Pablo, Madrid 140; W.L. Knox, St. Paul and the Church of the Gentiles, Cambridge 1939; E. Allo, Paul, Apotre de Jesus Christ, Paris 1942; G. Ricciotti, Paolo Apostolo, Roma 1946: A. Penna, San Paolo, Roma 1946; P de Ambroggi, S. Paolo Apostolo delle Genti, Rovigo 1949; O. Hophan, Die Apostel, Luzern 1946; A. Schweizer, Paul and his Interpreters: A Critical History, 1950; M. Dibelius — W.G. Kiummel, Paulus, Berlin 1951; H. Metzger, Les routes de St Paul dans l'Orient grec, Paris 1954; A. Brunot, Le genie litteraire de St. Paul, Roma 1954; O. Moe, The Apostel Apul, Minneapolis 1954; A.N. Williams, Paul, N.Y. 1954; H. Rolston, Personalities around Paul, Richmond (Va) 1954; G. Keulers, De brieven van Paulus 2, Roermond 1954; G. Brillet, Un Chef d'Eglise S. Paul, Paris 1956; A. Omodeo, Paolo di Tarso, Napoli 1956; L. de Almeida, S. Paulo Filho da Igreja, Petropolis 1958; S. Nikolaidis, O. Paulos, Athenis 1958; S. Sandmel, The Genius of Paul, N.Y. 1958; E. White, St. Paul, London 1958; W. Barclay, The Mind of St. Paul, London 1958; S. Zedda, Prima Lettura di Paolo, Torino 1960

JONAS BILIŪNAS PAKELIUI Į VOKIETIJĄ

KOSTAS OSTRAUSKAS

Pašalintas 1901 m. kovo mėn. iš Tartu (tada Dorpato arba Jurjevo) universiteto už dalyvavimą anticarinėse studentų demonstracijose, Jonas Biliūnas ne kartą prašėsi vėl priimamas, kreipėsi į universiteto rektorių ir net į patį švietimo ministerį. Tačiau visos pastangos nuėjo veltui: jis ne tik negavo leidimo grįžti į Tartu universitetą, bet jam buvo uždrausta įstoti ir į bet kurią kitą, to meto Rusijoje esančią, augštąją mokyklą. Šią ir taip jau keblią padėtį dar labiau pasunkino kitos bėdos. Netekus studento vardo, Biliūnui grėsė privalomoji karinė tarnyba. Būdamas beveik tikras, jog jos neišvengs, jis net pats galvojo stoti kariuomenėn, kad kuo greičiau atsikračius nemalonios prievolės. Be to, kaip buvęs studentas, pašalintas iš universiteto už dalyvavimą politinėse demonstracijose, jis buvo sekamas policijos. Kad išvengus visų šių nemalonumų ir kartu įgyvendinus pasiryžimą tęsti mokslą, 1903 m. pradžioje Biliūnas nutarė išvykti studijoms į Vokietiją. Taip ir buvo padaryta: tų pačių metų spalio mėn., prieš tai kurį laiką pabuvojęs Tilžėje, jis atvyko į Leipcigą ir įstojo į Augštąją komercijos mokyklą.

Nors šie Biliūno biografijos faktai yra gerai žinomi, tačiau pilno ir tikslaus vaizdo nėra davęs nei pirmasis Biliūno biografas V. Mickevičius-Kapsukas (*Jono Biliūno biografija*, Brooklyn, 1917), nei plačiausiai apie Biliūną rašiusi M. Lukšienė (*Jono Biliūno kūryba*, Vilnius, 1956; plg. taip pat jos paruoštus komentarus Biliūno *Raštams*, t. 1-2, Vilnius, 1954-55). Be to, esama ir tokių faktų, kurie, pasirodo, iki šiol išvis nebuvo žinomi. Visa tai išryškėja, susipažinus su anksčiau nepanaudota rankraštine medžiaga, kurią sudaro Jurgio Šaulio atsiminimai "Iš J. Biliūno gyvenimo (Iš atsiminimų ir laiškų, 1901 m. — 1907 m.)" ir keli Povilo Višinskio laiškai J. Šauliui.[1] Tad šio straipsnio tikslas, pasinaudojant ta ir pagalbine medžiaga, nušviesti kiek galima tiksliau Biliūno išvykimo į Vokietiją aplinkybes ir eigą.

1903 m. pavasarį varpininkai pasiūlė Jurgiui Šauliui vykti į Tilžę ir perimti *Varpo*, *Ūkininko* ir *Naujienų* redagavimą.[2] Jau ir taip nutaręs išvažiuoti užsienin, Šaulys pasiūlymą tuoj pat priėmė.[3] Tačiau, matydamas, jog redaguoti vienam tris laikraščius nebus lengva, jis nusprendė susirasti pagalbininką ir juo pasirinko Biliūną, kurį Šaulys pažinojo jau nuo 1901 metų. J. Šaulys rašo:

"Nors aš, būtent, ir žinojau kad jis (t.y. Biliūnas — K.O.) *nebe "mūsiškis"* (t.y. ne varpininkas — K.O.), *vis dėlto pasiryžau jį prikalbinti padėti man redakcijos darbą ir greičiaus važiuoti užsienin. Pasiėmęs visišką į save prieš partiją atsakomybę už laikraščių pakraipą ir redakciją, aš norėjau pasilengvinti sau užkrautą naštą ir pavesti jam Ūkininko redagavimą. Prikalbėti man pasisekė, ir Jonas* (t.y. Biliūnas — K.O.) *tuoj žadėjo, pasportą išgavęs, atvykti Tilžėn, kur aš tuoj balandžio gale išvažiavau ir ten jo laukiau."*[4]

Redaktoriaudamas Tilžėje, Biliūnas tikėjosi užsidirbti kiek pinigų, kurių jam ypač stigo numatytoms studijoms Vokietijoje.[5] Tačiau vien Šaulio ir Biliūno sutarimo neužteko. Mat, tie laikraščiai, tad ir *Ūkininkas*, priklausė to meto Lietuvių Demokratų Partijai, tuo tarpu Biliūnas daugiau linko į socialdemokratus. Šaulio žodžiais tariant, Biliūnas *Ūkininko* redakcijoje būtų ne "saviškis". Tiesa, pats Biliūnas kreipė maža dėmesio į tai, ką sakys, tapus jam faktiškuoju *Ūkininko* redaktorium, jo bičiuliai socialdemokratai. "Manieji prieš tai nieko turėti negali", svarstė jis, "nes tai mano ypatiškas būtų uždarbis, nieko mano sąžinei ir nuomonėms priešingo neturintis, nuo kurio aniems galvos neskaudės."[6] Tačiau, aišku, daugiau čia buvo suinteresuota demokratų partija: ji turėjo duoti sutikimą. Sprendimą teko padaryti iškiliam to meto demokratų veikėjui Povilui Višinskiui, vienam artimiausių Biliūno bičiulių. Tad Biliūnas pats pasisiūlė pas jį nuvykti ir tuo reikalu pasitarti.

"Rašė man Barzd. (Barzdyla, t.y. Biliūnas — K.O.)", gavęs Biliūno laišką, pranešė Višinskis Šauliui, *"kalbėjęs su tavim, propoziciją priima, nori galutinai su manim susitarti; užkviečiau ant 7/20-8/21 VI* (dvigubos datos reiškia senąjį ir naująjį kalendorių — K.O.). *Todėl pasirūpink iki tam laikui arba, jeigu nespėtum, iki gegužinei pranešti savo žodį, kaip ketini su juo gyventi. Ypač dabar, šiek tiek kito oro paragavęs, gali tą žodį tarti ir labiau paspirti reikalą. Aš sutinku, kad geriausia (kitaip ir negalima tuom tarpu), kad visi jo darbai būtų po*

*tavo vadovyste ir atsakymu (*t.y. atsakomybe— K.O.).*"*[7]

Biliūno ir Višinskio susitikimas įvyko ir buvo sutarta, jog Biliūnas redaktoriaus tiesioginėje Šaulio vadovybėje.

"P. (Barzdyl)a sutiko ant tavo propozicijos su džiaugsmu", rašė Višinskis Šauliui. *"Daviau jam 15 rb., džiaugiasi, kad ant jo galvos negulės atsakymas; tikisi su tavim gerai sugyventi."*[8]

Tad Biliūnui beliko ruoštis kelionei. Prašymą užsienio pasui gauti jis buvo padavęs jau gegužės 22 d.,[9] t.y. dar prieš susitarimą su Višinskiu, nes sutikimą vistiek tikėjosi gauti, o, be to, ir šiaip būtų važiavęs į užsienį studijuoti.

"Pasportą Jonas išgavo greitai", toliau pasakoja Šaulys, *"ko nė pats jisai nesitikėjo, nes policija buvo jau bepradedanti jo pėdsakus sekioti, o pavieto viršininkui prašymą įdavus, viršininko sekretorius net nė kyšio nesiteikė priimti, nors tasai pat žmogelis prieš mane ypačiai smalsus pasirodė — ir tik per trirublinę tepasisekė reikalas pagreitinti ... Reikia, mat, žinoti, kad Jonas pagarsėjęs buvo (ex-studentas!) kaipo nesusekamas "revoliucionieris" — ir tokio žmogaus nuo savo galvos nusikratyti galėjo vietinė policija vien geisti."*[01]

Nors ir pasiruošęs kelionei [11] ir pagal užsienio pase nurodytą datą turįs išvykti iki liepos 22 d.[12] (priešingu atveju pasas būtų nustojęs galios), išvažiuoti Biliūnas neskubėjo: dar liepos mėn. pirmąją savaitę jis buvo Lietuvoje.[13] Tuo tarpu Šaulys, žinodamas iš Višinskio laiškų, jog Biliūno kelionės formalumai jau sutvarkyti, apsikrovęs redakciniu darbu, nekantriai jo laukė ir vis sulaukti negalėjo.[14] Pagaliau, maždaug po mėnesio, Biliūnas atvyko į Tilžę.[15] Atvažiavo ir Šauliui pasipasakojo, kodėl taip užtrukęs.

"Pasirodo, bevažiuodamas Kaunan, užsukęs Vilniun, o iš ten pasiekęs net Varšuvą, kur matęsis su Niemojevskiu, su juo lankęs gražiąsias Lazienkas (Lazienki — Varšuvos miesto dalis — K.O.) *ir t.t. Visas tasai dalykas labai įdomus Jono gyvenime, bet apie jį aš čia plačiau nepasakosiu. Paminėsiu tik tiek, jog tuo laiku, kaip gandas skelbė, buvo susitvėrusi Varšuvoj tam tikra lenkų kuopelė, norinti tarp kito ko padėti jauniesiems lietuviams baigti V. Europoj augštuosius mokslus. Nors Jono, kaip ir mano kiek ankstėliau, kandidatūra į stipendijatus ir buvo pastatyta, nors jis iš Tilžės dar rašinėjo ir siuntinėjo Varšuvon savo autobiografijas ir laiškus, iš viso to tačiau neišėjo ... nieko."*[16]

Gaila, kad Šaulys neduoda daugiau žinių apie šią, iki šiol nežinomą, Biliūno kelionę į Varšuvą.[17] Todėl lieka neaiški toji lenkų organizacija,[18] neaiškus ir ryšys su Niemojevskiu,[19] galimas daiktas, tarpininkavusiu Biliūnui minėtąją stipendiją gauti.

Atvykęs į Tilžę, Biliūnas tuoj pat pradėjo redaguoti *Ūkininką*. Tačiau, kaip Šaulys pasakoja,

"redaguoti mudviem su Jonu teprisiėjo labai neilgai. Atvažiavęs greit pradėjo skųsties man, kad jo su manim sutarimą priėmęs vienas artimiausias tuomet jo partijos draugas labai negerai, — ir jis, nenorėdamas ginčų, nesmagumų ir įtarimų, turįs todėl nuo Ūkininko redagavimo atsisakyti."[20]

Tas "artimiausias partijos draugas", tikriausiai, buvo socialdemokratų veikėjas Augustinas Janulaitis — Biliūno sužadėtinės, Julijos Janulaitytės, brolis, kuris tuo metu taip pat gyveno Tilžėje ir redagavo socialdemokratų laikraštį *Darbininkų Balsą*.[21] Žodžiu, Biliūno ankstyvesnis įsitikinimas, jog socialdemokratai prieš jo redaktoriavimą "nieko turėti negali" ir jiems dėl to "galvos neskaudės", nepasitvirtino: iš redaktoriaus pareigų jis turėjo pasitraukti, suredagavęs tik vieną, aštuntąjį (1903 m.), *Ūkininko* numerį.[22]

"Atsisakius nuo redagavimo, (Biliūno — K.O.) *gyvenimas Tilžėje buvo visai bereikalingas. Bet universitetuose buvo seniai jau prasidėjęs vasaros semestras, o Lietuvon grįžti, atsiminus sunkų ir brangų užsienio pasporto gavimą, taip pat nebeapsimokėjo. Be to, greitai žadėjo jau vienas kitas pažįstamas Tilžėn apsilankyti, galima buvo ir prie vokiečių kalbos čia kiek daugiau, negu Lietuvoje, pratinties ... Ar šiaip, ar taip Jonas visą laiką ligi žiemos semestro, t.y. ligi spalio m., ryžosi laukti ant vietos."*[23]

Išvykęs vasarai į kaimą ir atvažiuodamas kartkartėmis į Tilžę, Šaulys rasdavo Biliūną *"įsiknisusį dažniausiai į vokiečių literatūrą, labiausiai į Heine. Skaitė ir interesavos taip pat užsieniniais ano laiko rusų ir lenkų laikraščiais."*[24]

Šiaip Biliūno gyvenimas Tilžėje buvo vargingas. Pasitraukęs iš *Ūkininko* redakcijos, jis neturėjo jokio uzdarbio, tikėtosios stipendijos iš Varšuvos negavo, o "Žiburėlio" stipendijos (apie 15 rublių į mėnesį) buvo maža. Tiesa, per Joną Šliūpą jis buvo užmezgęs ryšius su Amerikos lietuvių šalpos organizacija "Aušra" (Čikagoje) gauti piniginei paramai,[25] tačiau jos sulaukė vėliau, būdamas jau Leipcige.[26] Pagaliau Šaulys, norėdamas palengvinti Biliūno finansinę būklę, mėgino parūpinti jam vertimų

Trylikta stotis — Kristus motinos glēbyje.

užsakymų, kuriuos Šaulys anksčiau buvo gavęs, atrodo, iš *Varpo;* tačiau ir iš to nieko neišėjo.[27] Tokia padėtis gerokai numušė Biliūnui ūpą; jis jautėsi Tilžėje tartum įstrigęs. Šaulys, kurio kelerių metų pažintis su Biliūnu jau buvo virstanti į draugystę, pasakoja:

"Atsimenu gerai vieną lytotą rudens popietį, kuomet, prieš pat iš Tilžės iškeliavimą, nuėjusiu buvova Jokubinės sodan pasivaikščioti. Ypačiai širdingai, kaip retai ligšiol, teko pasikalbėti. Tarp kito ko (Biliūnas — K.O.) *guodėsi maždaug: spjaučiau į visa ir grįžčiau Lietuvon, tenai, lekcijas duodamas, galėčiau ir neprastai pragyventi ... Bet kas toliau, kokia ateitis? Žinau gerai neiškęsiąs ir pradėsiąs vėl tą pat, ką jau Panevėžyje gyvendamas pradėjau — darbą minioj ... Nesibijočiau nieko, bet dabar aš dar ... mokyties noriu!"*[28]

Noras siekti augštojo mokslo ir buvo pagrindinė priežastis, sulaikiusi Biliūną, nežiūrint sunkios materialinės padėties, nuo grįžimo į Lietuvą.

Pagaliau, žiemos semestrui priartėjus, atėjo laikas apleisti Tilžę. Spalio mėn. pradžioje Šaulys išvažiavo į Berną, kur įstojo į vietos universitetą, filosofijos fakultetą, ir kurį laiką dar redagavo varpininkų laikraščius.[29] Biliūnas išvyko kiek vėliau — kartu su A. Janulaičiu ir Domu Šidlauskiu, pažįstamu dar iš Liepojos gimnazijos laikų, vėliau žinomu Visuomio vardu, jis išvažiavo spalio 19 d. Leipcigo link.[30] Pakeliui sustoję keliOms valandoms pasidairyti Berlyne,

kuris Biliūnui padarė nekokį įspūdį,[31] naktį iš spalio 20 d. į 21 d. jie atvyko į Leipcigą: Biliūnas ir Šidlauskis apsistojo nakčiai Dresdener Hof viešbutyje, o Janulaitis nuvažiavo toliau į Berną. Kitą rytą, spalio 21 d., Šidlauskis ir Biliūnas įsimatrikuliavo į Leipcigo Augštąją komercijos mokyklą (Handelschochschule) ir abu apsigyveno Alexander-Strasse 32.[32]

Tad po kelerių metų pertraukos, pastangų ir nusivylimų Biliūnas pagaliau įgyvendino tai, ko troško — jis vėl galėjo siekti augštojo mokslo.

---

1 Ši medžiaga yra J. Šaulio archyve, Pensilvanijos universiteto bibliotekoje, Filadelfijoje. Minėtieji atsiminimai (archyvo bylos nr. 54), apimą 24 puslapius, rašyti 1908 m. pradžioje, bet nebaigti, yra paskelbti šio autoriaus disertacijoje — **Annotated Edition of the Jonas Biliūnas Material in the Šaulys Archives of the University of Pennsylvania Library**. P. Višinskio laiškai J. Šauliui (bylos nr. 64), rašyti 1903-05 m., niekur neskelbti.

2 J. Šaulys, "Iš J. Biliūno gyvenimo (Iš atsiminimų ir laiškų 1901-1907 m.)", p. 15 (toliau šis rankraštis cituojamas sutrumpintai, pvz. "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 15); J. Šaulys, "Mano kelias varpininkų gretose", **Varpas**, 1953, nr. 1, p. 43 (toliau nurodoma sutrumpintai, pvz. "Mano kelias varpininkų gretose", p. 43).

3 "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 15.

4 Ten pat; plg. taip pat J. Biliūno laišką 1903. V. 23 P. Višinskiui: J. Biliūnas, **Raštai**, t. 2 (Vilnius, 1955), p. 325 (toliau šis dvitomis Biliūno raštų leidinys cituojamas sutrumpintai, pvz. **Raštai**, II, 325); "Mano kelias varpininkų gretose", p. 43.

5 "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 19.

6 J. Biliūno laiškas 1903. V. 23 P. Višinskiui: **Raštai**, II, 325.

7 P. Višinskio laiškas 1903. V. 28 J. Šauliui; plg. taip pat J. Biliūno laišką 1903. V. 23 J. Šauliui: **Raštai**, II, 325.

8 P. Višinskio laiškas 1903. VI. 23 J. Šauliui.

Kryžiaus Kelių bendras vaizdas pranciškonų koplyčioje Brooklyne

[9] J. Biliūno laiškas 1903. V. 23 J. Šauliui: **Raštai**, II, 325.

[10] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 15-16. — Panašią užsienio paso gavimo versiją mini ir M. Lukšienė: **Jono Biliūno kūryba** (Vilnius, 1956), p. 158.

[11] P. Višinskio laiškas 1903. VI. 23 J. Šauliui.

[12] P. Višinskio laiškas 1903. VII. 6 J. Šauliui.

[13] Ten pat.

[14] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 16.

[15] Ten pat; "Mano kelias varpininkų gretose", p. 44.

[16] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 16-17.

[17] Šio epizodo nemini ir M. Lukšienė. Tiesa, ji taip pat naudojosi kažkokiais J. Šaulio rankraštiniais atsiminimais (plg. **Jono Biliūno kūryba**, p. 158), tačiau, matyt, kitokio turinio.

[18] Deja, nepavyko jos identifikuoti.

[19] Andrzej Niemojewski (1864-1921), socialistinės pakraipos lenkų publicistas ir rašytojas, priklausęs vad. Jaunosios Lenkijos (Młoda Polska) sąjūdžiui. Šis tas iš jo raštų išversta ir į lietuvių kalbą: **Dantis už dantį** (Shenandoah, Pa., 1904), **Revoliucijos žmonės** (Chicago, 1908; 2-sis leid. — Kaunas, 1922) ir kt. Pastebėtina, jog jis turėjęs ir tiesioginių ryšių su Lietuva. Ištremtas iš Varšuvos už anticarinę veiklą, 1905 m. kovo mėn. jis buvo atvykęs į Vilnių, bendravo su lietuviais, tačiau po kelių savaičių vėl turėjo išvažiuoti dėl politinių priežasčių. — Žr. Marijos Piaseckaitės-Šlapelienės laišką 1905. III. 29 J. Šauliui (J. Šaulio archyvas, bylos nr. 60); plg. taip pat Pranas Klimaitis, "Didysis Vilniaus Seimas", **Židinys**, 1931, nr. 1, p. 53, nr. 2, p. 156-157.

[20] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 17.

[21] Plg. M. Lukšienė, **Jono Biliūno kūryba**, p. 160-161.

[22] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 17. — Pažymėtina, jog Biliūno darbas **Ūkininko** redakcijoje (faktiškai—viena pagrindinių jo atvykimo į Tilžę priežasčių) iki šiol, geriausiu atveju, buvo neaiškus ir netikras. Arčiausiai prie šio fakto buvo priartėjusi M. Lukšienė. Ji rašo (**Jono Biliūno kūryba**, p. 160): "Vyko jie (t.y. Šaulys ir Biliūnas — K. O.) į Tilžę, į lietuvių draudžiamosios spaudos centrą. J. Šaulys buvo paskirtas kaip tik "Varpo" - "Naujienų" redaktoriumi. Ar J. Biliūnas taip pat važiavo su paskyrimu, šiandien nepavyko išsiaiškinti. Tėra vienas laiškas (J. Šaulio laiškas M. Zauniūtei, 1903. VIII. 27), kur J. Šaulys skundžiasi "Varpo"-"Ūkininko"-"Naujienų" administratorei M. Zauniūtei, kad nesitikėjęs rasti tiek darbo po J. Barzdylos — atseit J. Biliūno. Taigi, galima būtų prileisti, kad vis dėlto J. Biliūnas kurį laiką dirbo redakcijoje, būdamas Tilžėje."

[23] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 17-18.

[24] Ten pat, p. 19.

[25] Ten pat.

[26] J. Biliūno laiškas 1904. I. 6 J. Šauliui: **Raštai**, II, 347.

[27] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 20; plg. taip pat J. Biliūno laiškus 1903. X. 27 ir 1903. XI. 17 J. Šauliui: **Raštai**, II, 331, 337.

[28] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 19-20.

[29] Ten pat, p. 20; "Mano kelias varpininkų gretose", p. 44-46.

[30] "Iš J. Biliūno gyvenimo", p. 20; Domas Šidlauskis, "Lietuviškasis Vilniaus atgimimas (Iš D. Š-io prieškarinių užrašų)", **Mūsų Vilnius**, 1932, nr. 34, p. 718. — M. Lukšienė (**Raštai**, II, 526) kažkodėl nurodo dvi galimas datas: spalio 19 d. ir 20 d. Kadangi šio netikrumo ji neargumentuoja, nėra aišku, kodėl minima dar spalio 20 d. D. Šidlausklo užrašai, atrodo, yra užtektinai patikimas šaltinis tiksliai datai — spalio 19 d.

Aleksandra Kašubienė savo studijoje daro pranciškonų koplyčiai Kryžiaus Kelių paveikslus.

[31] D. Šidlauskis, ten pat; J. Biliūno laiškas 1903. X. 23 P. Višinskiui: **Raštai**, II, 327-328.

[32] D. Šidlauskis, ten pat, ir nr. 35/36, p. 742; J. Biliūno laiškai 1903. X. 22 J. Šauliui ir 1903. X. 23 P. Višinskiui: **Raštai**, II, 326-329.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

PULGIO ANDRIUŠIO "ROJAUS VARTAI"

Apysaka "Rojaus vartai" yra trečioji P. Andriušio knyga, nukelianti skaitytoją į Augštaitijos kaimą, kupina subtilių vaizdų, alsuojanti gamtos meile, patraukli gyvais charakteriais.

Knygos tiesioginis veiksmas apima vieną žiemą — nuo antrųjų langų įdėjimo Kasčiaus troboje iki jų išėmimo pavasarį. Vaikų gyvenimas dabar susitelkia aptemusioje troboje — kartais prie stalo, prie apledėjusių langų, bet dažniausiai ant šilto ir erdvaus augštaitiško pečiaus. Ir kiek čia visokių įvykių — tokių kasdieniškų ir smulkučių, bet vaikų gyvenime svarbių ir dramatiškų! Ir ne troboje yra jų gyvenimo centras. Čia jie jaučiasi lyg uždaryti, žiemos šalčių ir pusnių suvyti, o tikrasis gyvenimas tebėra kluonienoje, vasaros laisvėje, tuose nebaigtuose žaidimuose:

"Dar vis Narba lūkuriavo, kad tas sniegas tik taip sau, nutirps vieną dieną ir duos pabaigt žaidimus kluonienoj. Taip greit viskas užsitraukė, lyg būtų nuvarę nuo stalo, kai valgis dar tik įpusėtas!" (5 psl.).

Ir dėl to visi knygos vaizdai rieda dviem plotmėmis: 1) sniego pusnyse, tamsos prisipildžiusioje troboje, 2) saulės kupinoje kluonienoje, vasaros laisvėje, tame vaikų rojuje. Ši antroji plotmė, nors ir atsiminimų būdu gaivinama vaikų pasikalbėjimuose, yra tikroji stichija, pripildanti visą vaikų buitį. Be tų atsiminimų, be pavasario laukimo, be savaičių skaičiavimo, kiek iki Kalėdų, Užgavėnių, Velykų, žiema vaikams būtų visai nepakeliama. Neįstengtų vaikų gyvenimo užpildyti nei atsitiktinis įsibrovimas į tėvo stalčių, pilną stebuklų, nei Vincų namuose lėlės išardymas, nei šeškinių kailinių apžiūrėjimas, nei įspūdingi paveikslai Vincų seklyčioje, nei trumpa šventiška Kalėdų nuotaika, nei Užgavėnių pramogos, nei gavėnios giedojimas, net pagaliau nei kunigo kalėdojimas, įvaręs daug rūpesčių ir baimės. Tai tik švystelėjimai tamsiojoje rato pusėje, kuriai savo šaltas rankas uždėjo žiema. Tikrasis gyvenimas verda antrojoje rato pusėje, šviesioje ir spalvingoje — vaikų rojuje, kluonienoje.

O toji Žiulių kluoniena, trijų brolių pasidalinta, dar su bendru kluonu ir jauja, yra tikra pasakų karalystė. Tai ne paprasta pieva aplink kluoną, kaip žodynuose paaiškintas sausas kluonienos žodis. Tai didžiulis sodas, pilnas senų kriaušių, obelų, vyšnių, slyvų, klevų, serbentų, aviečių, dilgėlių, varnalėšų, tamsių tankynių, tvenkinių, saulėtų pievučių. Lyg koki miestai žemėlapyje nužymi vaikams, žiūrintiems pro užšalusius langus, didieji kluonienos medžiai visos vietovės įvykius: čia ir pusnys rikiuojasi pagal kluoną ir medžius, čia saulė traukiasi rudenį ir grįžta pavasarį pro jų viršūnes, čia mėnulis ir žvaigždės keliauja aiškiais keliais. Erdvė kupina grožio, paslaptinga, pilna turtų ir vilionių. Tik ta visa grožybė rieda kitoje rato pusėje ta pačia metų laikų keitimosi kryptimi; žiemos vaizdai slenka nuo rudens į pavasarį, o kluonienos įvykiai — nuo pavasario į rudenį.

Ir kiek čia tų nuostabių atsitikimų — toje kluonienoje! Čia ir tamsaus vandens moladuobės, nevykęs plaukimas plaustu, varlės skerstuvės, vabalų atbudimas, karkvabalių gaudymas, žvirbliuko mirtis ir laidotuvės, lipimas į augščiausio medžio viršūnę, pasakiškas sodų žydėjimas, pievų žiedai, šienapjūtė, naktis ant šieno vežimo, vyšnių skynimas, obuoliai, kriaušės, žydo nuotykiai sode, šviežių rugių duona, lipimas ant kluono stogo, sodų vagys, grįžtančios rudenio šalnos ir šalti vėjai. Ir daug kitų spalvingų nuotykių ir atsitikimų.

Abi rato pusės sukasi nesulaikomai, taip kaip pavasaris rieda per vasaros linksmybes į rudenį, kaip žiema su savo tamsa ir šalčiais — į žydintį pavasarį. Ir vieną dieną staiga troboje pasidaro šviesu: tėvas išėmė antruosius langus, o kluonienoje vyrai įstato iškeltus vartus, kad koks nereikalingas gyvulys ar pasiutęs šuo nelandžiotų rojuje.

Besisukąs gamtos ratas apsprendžia ir apysakos kompoziciją. Vaizdai eina palaidai, ypač ta turtingoji pavasario ir vasaros dalis, prisiminimų forma atgimstanti vaikų pasikalbėjimuose. Autoriui buvo patogi kontrasto priemonė: vaikai ilgisi prarasto smagumo. Pavasario laukimas darosi dar stipresnis, įspūdingesnis. Ypač kad ir pati kluoniena tebėra čia pat, tik pusnių, vėjų ir šalčių sukaustyta. Bet ir į ją atodrėkių metu išsiveržia ne tik vaikų akys, bet ir kojos. Čia pat akivaizdžiai vyksta visoki pasikeitimai, kuriuos stebi vaikai ir skaičiuoja artėjančio pavasario ženklus. Bet dėl šitokios atsiminimų formos nukenčia įvykių nuoseklumas, sutraukoma intryga, pasigendama vientisos fabulos, skaitytojo mėgstamos dinamikos. O iš kitos pusės veikalas darosi giliai impresionistinis, kupinas spalvų, subtilių psichologinių vingių, nepamėgdžioto grožio vaizdų.

Pagrindiniai veikėjai yra vaikai. Centre stovi Kasčių Narba ir Vincų Baliokas, du pusbroliai, gudrūs ir į išdaigas linkę, bet vaikiškai naivūs, nemoką apsimesti, nepraradę nuoširdumo ir sąžinės. Prie juodviejų šliejasi iš abiejų pusių — paauglys Stasius, jau su tėvu einąs dirbti ūkio darbų, sugebąs planuoti ir slėpti savo išdaigas, ir mažametis "varlys" Juza, dar švebeldžiuojąs žodžius ir skriaudžiamas paleidžiąs gerklę. Šitas kvartetas ir eina vedamaisiais veikėjais per visą knygą. Į juos reflektuoja jų tėvai, mamos, dėdės ir dėdienės, senelė, kaimynai. Bet visų paveikslai išeina ryškūs, spalvingi,

psichologiškai tikri. P. Andriušiui nereikia ilgai apie veikėją kalbėti. Jis tik brūkštelėja keliş stiprius teptuko brūkšnius, ir žmogaus paveikslas aiškus. Dėl to toki ryškūs ir antraeiliai veikėjai. Ar galėtų kas užmiršti Kaščiuvienę, Vincienę, arba kad ir kaimynų Kaziuolį, Pelurytį! Jie gyvi, savo aplinkumos neatskiriama dalis.

Kurių laikų kaimą mums atskleidžia P. Andriušis šioje knygoje? Aiškiai juntame Augštaičių kaimo atspalvį. Ramus kampelis, težino kelią tik į bažnyčią ir į turgų miestelyje. Žmonių santykiuose juntamas nuoširdumas ir žmoniškumas. Tačiau nematome nei moderninių gyvenimo reiškinių, nei mokyklos aido. Iš sodų vagišių antplūdžio patiriame, kad čia tebėra laikai dar prieš pirmąjį pasaulinį karą. Tolimi laikai, bet gyvenimas pilnas turinio ir prasmės.

P. Andriušio žmonės šioje knygoje nėra koki angelai. Vaikai neidealizuojami, charakteriai nepagražinami. Jie natūralūs ir žmoniški: savo silpnybėmis ir nuodėmėmis, bet taip pat ir sąžinės jautrumu. Tai nesugedę gamtos žmonės, su jautria krikščioniška siela. Baliokas paskerdžia varlę. Jos gailus cypimas sugraudina Narbą. Baliokas teisinasi, kad ir meitėlis skerdžiamas cypia. Bet ir Balioko sąžinė nerami — kad tik nesužinotų tėvai. Stasius daugiau visokių išdaigų prasimano. Šiurkštus jis savo jaunesniesiems broliams. Ir Kaziulio kepurę per Užgavėnes jis pavagia ir paslepia žirnių stirtoje. Dėl to jam tokia sunki yra velykinė. Bet po jos Stasius pasirodo nauju žmogumi, tikru vyru, sugebančiu parodyti ne tik švelnumo broliams, bet ir prisipažinti tėvui prie didesnių nusikaltimų. Ir koks ryškus yra moralinis jausmas jų tėvų, tik taip skirtingas jų reagavimo būdas. Visa karštai ima Kasčiuvienė, liežuvavimu pasižymi Vincienė, siauru šykštumu Baltruvienė, o koki ramūs jų vyrai — trys broliai. Mus stebina "amerikono" Kasčiaus mokėjimas auklėjimo problemas spręsti giliai psichologiškai, o kartu labai paprastai, natūraliu žmoniškumu. Charakterių atskleidime P. Andriušis yra pasiekęs tikro meisteriškumo.

Tačiau pats didysis veikalo veikėjas yra gamta. Sutemosioje troboje vaikai ieško saulės. Su sietu jie neša saulės šviesą ant pečiaus. Tik truputį šviesiau — jų vaizduotėje. "Langą reikėjo iškirsti pirkios sienoj, ja ne su sietu saulę nešti vidun. Ar nematot, kaip dabar šviesu" (21 psl.). Ir per kluonieną saulė laisvai keliauja, nesulaiko jos tvoros ir medžių viršūnės. Ir metų laikai čia įasmeninti, ateina su neapvaldoma jėga, įsiviešpatauja kluonienoje ir žmonių širdyse ir dirba didelius darbus. Net ir šventės — Kalėdos, Velykos— lyg keliaujantieji svečiai. Ir tikėjimo tiesos virsta legendomis ir apsigyvena arti kluonienos: Kūčiose vaikai susirūpinę, kaip klaidžioja pusnyse išvarytas iš rojaus Adomas. Pavasaris kluonienoj įsirengia savo dirbtuvę ir daro stebuklus:

"Kietai užčiaupti obelų ir grūšių pumpurai, ilgai prakaitavę smala, iš po vienos nakties atgniaužia savo kumštelius, rodydami saulei, ką jie turėjo gražiausia. Baliokas, Narba ir uodegėlė Juza tą dieną nebepažįsta kluonienos, čia naktį, jiems saldžiai miegant, kieno būta, nemačiom dirbta darbas! Net Bevardė, net Kiaulinės obelys, net Černaguzinė išsikėlė į didžiuosius atlaidus, apsivilkę geriausiais, kokius tik turi rūbais. Jeigu viskas eitų pagal žiedus, tai, regis, černaguzai ir kiauliniai turėtų būti geriausi kluonienoj obuoliai" (77-78 psl.).

Su nemažesne jėga ateina ir ruduo: "Ne priešokiams, bet ilgai darbymetei tarp keturių tvorų įsirengia vėjas ..." (174 psl.). "... Tankiai susodintų obelų šakos išsiraizgė po visą dangų apačioje, sakytum, vaikščioji po didžiulio rūmo stogu, čionai įsivagia tik nusilpę vėjo atpleišos. Tai tik purslai galingojo srauto, kuris lekia vargonuodamas viršum obelų, smūgis po smūgio triksėdamas, lyg ristų akmenis, pastojusius kelią padebesių lygumose" (175 psl.). P. Andriušio gamtos jėgos, atrodo, ne tik susilygina, bet ir pralenkia Reymonto "Kaimiečių" gamtos galybę.

P. Andriušis yra stiprus gyvais ir tikrais charakteriais, gamtos vaizdavimu. Bet jis dar stipresnis parinktų spalvų ryškumu, pastabumu, stiliaus taiklumu, jumoru, mokėjimu valdyti žodį ir jį taupyti. Atrodo, kad autorius turi rankoje ne plunksną, o visokių spalvų teptukus ir taip tepa dažus, kad nereikia nė piešinio — iš karto gaunamas paveikslas: žmogaus, įvykio, vaizdo, paslaptingos jėgos, šmėkštelėjusio ketinimo, sudužusių pastangų.

Stilium besigardžiuodami, galėtume išrašyti ištisą knygą. Kad ne tuščia kalba, štai tik keli pavyzdžiai: "Baliokas su Narba nurūksta per kluonieną, pakvipusią smalingais pumpurais, pilnom burnom vėjo, pilnom ausim vieversių, atsidaužia į vyšnyno sieną, paskui susiverčia atgal" (50 psl.). "Atšlaimo ir kluonienos—nė ženklo, viską apskętęs rūkas, pagatavas išspaust stiklus ir susikraustyt pirkios tuštumon" (59 psl.) Štai kluono vaizdas žydinčiam sode: "Tik gauna galvą, tam[illegible] akyse, leipsta oras aplink Pūklyninę, čia pat sulindęs žemėn klojimas toks surūgęs, pilkas tarp žiedų, vis primerkęs vieną akį, net traukia miegan" (79 psl.). "Dabar klojimas nebesišypso, jam net abidvi akys užkištos, paraku pilas kritesiai, saujom barstos, sprakšės ir žiogeliai, atvežti iš parugės, įšlapę marškiniai pažasčiuos, gurgžda lyg išvelėti užančiai ir sprandai, permirkę kepurių dugneliai, limpa viksvos ir pūkai, arkliam ir žmonėm siurbias gyliai žabaliai, visur niežti, peršti, šunta" (93 psl.) — taip veža šieną. O šitaip atžygiuoja pavasaris: "Saulei jau nebereikia kaboriuotis tarp vyšnyno šakų, ji laisvai įsileidžia dangaus plotuos viršum kluonienos. Stumterėjus šiltu lietum ir rūku, kluoniena ir atšlaimas vis margėja juodais lopais, kurie jungiasi vienas su kitu, žemė prašos į saulę. Be sveikatos liko didžiosios pusnys, susmegę žemyn, vėjo nulaižytos. Tik klojimo kaktoj, atgręžtoj į žiemius, dar laikos balta kepurė, bet ir ta apvarvėjus ledekšliais" (170 psl.).

"Rojaus vartai" ne eilinė knyga savo turiniu ir stiliumi. Etnografas ras čia apsčiai autentiškos medžiagos lietuviškam augštaičių kaimui. Prašosi palyginimo su taip pat labai turtingu Vaižganto "Vaduvų kraštu". Skaitydami jaučiame autoriaus meilę savo vaizduojamam pasauliui. Tas šiltai nuteikia, patraukia ir įtikina, kad autorius niekur nemeluoja, o tikrai gyvena, įsijaučia ir sugeba meniškai išreikšti.

Prie knygos silpnybių priklauso nemažas skaičius barbarizmų. Suprantama, kad juose esama senoviškumo atspalvio. Bet tuos svetimų kalbų įsibrovėlius pakeitus lietuviškais, veikalo meninė vertė nesumažėtų, o kalbos švarumui būtų daug laimėta. Tas pat pasakytina apie kai kuriuos kraštutinius tarmiškumus: morfologinius ir žodyno. P. Andriušio vaizdinė jėga glūdi veiksmažodžio spalvingume. Tai didelė jėga. Čia ne visur galime barti autorių ir už tarmiškumą. Bet jo veiksmažodis pakankamai vaizdus ir iš literatūrinių sietuvų pasisemtas. Dabar knygai prašosi priedas — žodynėlis. Jis tikrai būtų pravartus mūsų išeivijos jaunimui, kurio žodynas labai darosi ribotas. Dabartinėje formoje knyga yra sunkoka skaityti. Labai gaila, kad toks turtingas vaikų pasaulis sunkiai bus prieinamas mūsų dabarties vaikui. O reikėtų, kad jis būtų prieinamas. Tačiau antra vertus, perdaug į bendrinę kalbą išvertę, mes netektume tikrojo P. Andriušio,

MENAS

KRYŽIAUS KELIAI PRANCIŠKONŲ VIENUOLYNE BROOKLYNE

Nuo seno Kryžiaus Keliai pranciškonų yra ypatingai pamėgti. Šv. Leonardas iš Porto Mauricijo, pranciškonas, itin išplatino Kryžiaus Kelių kultą. Popiežiai gi suteikė privilegiją pranciškonams—jie vieni tegali bažnyčiose ar koplyčiose pašventinti Kryžiaus Kelius.

Tas pranciškoniškas tradicijas gražiai puoselėja ir lietuviai pranciškonai Amerikoje. Jie Kennebunkporte, Me., 1959 pastatė originalų Kryžiaus Kelių paminklą (architektas J. Mulokas, skulptorius V. Kašuba).

Praeitais metais nauji originalūs Kryžiaus Keliai pašventinti ir Brooklyno vienuolyno koplyčioje. Čia jau anksčiau įtaisyti nauji vitražai (V. K. Jonyno), originalios žvakidės (V. Kašubos), altoriams uždangalai lietuvių tautodailės dvasioje (A. Tamošaitienės), daromi stilingi altoriai, išdekoruotas vidus. Pilnam koplyčios ansamblio užbaigimui reikėjo ir originalių Kryžiaus Kelių, nes senieji, devocionaliniai, nebetiko.

Pirmoji idėja buvo — užsakyti mozaikinius Kryžiaus Kelius. Tam darbui pakviesta dailininkė Aleksandra Kašubienė. Ji gerai susipažino su duotom sąlygom ir padarė mėginimus mozaikine technika. Gautieji rezultatai jos nepatenkino. Koplyčia nėra didelė, tai ir stočių formatai negali būti dideli. Gi mažame formate mozaikine technika išsakyti didelę temą nėra taip lengva. Varžė dar ir ribotas laikas. Tada ji pasiūlė įjungti glazūruotas plyteles. Prie tos technikos ir buvo sustota.

Taip šiam darbui Aleksandra Kašubienė visai nenaudojo mozaikinės medžiagos. Ji pati pagal savo planą parengė molio plyteles, apdengė glazūros spalva, išdegino ir tada jas laužė, kaip norėjo. Be to, veidai, rankos, apnuogintas Kristaus kūnas (nukryžiavimo scenose) yra padaryti iš vieno gabalo. Čia piešinio linijos yra įdėtos į glazūros spalvą. Tuo laimėta daug: laiko, nes, pvz. dirbant grynai mozaikine technika, vienam veidui reikia daugybės įvairiaformių akmenėlių; antra — faktūrinio subtilaus turtingumo — gintarinė kūnų spalva čia žaidžia įvairiais pustoniais, suvirimais, nubėgimais, susilietimais, ko visiškai negalima išgauti mozaikos technikoje.

Apie šiuos didžiuosius glazūruotus gabalus dailininkė mozaikiškai komponavo drabužius, įvesdama įvairaus dydžio ir formų plyteles, gi foną dirbo iš keturkampių plytelių.

Į akis krinta forma — Kryžiaus Kelių stotys yra trikampės, o ne keturkampės, kaip esame įpratę visur matyti. Iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti įspūdis, kad dailininkė ieško efekto. Taip nėra. Dailininkė gerai jaučia koplyčios sąlygas — sunkius karnizus palubėje, žibintus, durų ir langų aprėminimus, nes koplyčia nėra statyta specialiai, ji perdirbta iš didelės salės. Savo stočių trikampiu ji norėje įnešti daugiau bažnytinės atmosferos — tie trikampiai primena gotikos langus ar skliautus.

Trikampiai nedidelį, 19 colių augščio, 22 colių pločio. Į tokį formatą reikėjo sutalpinti visą scenos mintį. Taip dailininkė buvo priversta suglaudinti, suprastinti. Figūros rodomos ne pilnai visos, o tik du trečdaliai, pačioje scenoje palikti tik būtiniausi asmenys.

Piešinius padėjo parengti jos vyras, skulptorius Vytautas Kašuba, kuris taip pat ėjo prastinimo keliu, ryškindamas minties pagrindinius bruožus.

Kryžiaus Kelių stotys turi sudaryti bendrą vienetą ir kartu kiekviena turi būti savaranki. Tas bendrumas čia pabrėžiamas tuo, kad veiduose ir pačiose figūrose sutelkta daug rimties ir vienišumo. Kristus išduotas, Kristus vienišas ir kenčiąs ... Ta nuotaika auga iki nukryžiavimo scenos. Gi kiekviena stotis yra išspręsta ir atbaigta, gerai apgalvojant. Kiekvienoje pabrėžiama slinktis, perėjimas iš vienos stoties į kitą. Ta slinktis išreiškiama rankų mostais, figūrų palenkimu viena kryptim.

Koplyčios sąlygos padiktavo ir spalvą. Dailininkė panaudojo aukso fonus, nes auksas pagauna ir mažus šviesos atspindžius. Taip ir prie mažos šviesos įžiūrimos pagrindinės figūros. Į platų spalvų žaismą dailininkė nesileidžia, palieka visa nedidelėje spalvų varijacijoje, kad nesudrumstų rimties ir vientisumo.

Tos Kryžiaus Kelių stotys yra pakabintos savotiškai — ne tiesiai ant sienos, bet ant riešuto medžio lentos, kuri vienoje pusėje sujungia 9 stotis, kitoje — kitas 5. Prie lentos yra pritvirtinti eilės numeriai ir kryželiai. Ir tai gali atrodyti imantrų, bet taip nėra. Tokio nedidelio formato, pakabintos tiesiai ant sienos, stotys gali atrodyti nepritapusios. Dabar, sujungtos viena lenta, jos išlaiko vientisumą ir padeda pačiai architektūrai — jos sukelia iliuziją, kad koplyčia yra didesnė. Reikia atkreipti dėmesį ir į augštį kuriame jos pakabintos. Ir augštis yra apgalvotas, išjieškotas. —Dabar tos lentos apvaldo sienos erdvę ir kartu padidina lubų augštį.

Dailininkė Aleksandra Kašubienė pirmą kartą kūrė Kryžiaus Kelius ir reikia pasidžiaugti šia jos kuryba. Per visą 14 stočių ji ištesėjo ir savo nuoširdumą ir kūrybinį polėkį. Taip pat technikiniu požiūriu darbas atliktas be priekaištų.

Kryžiaus Kelių mecenatai: Zenonas ir Ona Klausevičiai-Close iš Ridgewoodo, N.Y. **P. Jurkus.**

---

kurs iškilo su savo tėviškės gamtiniu pasauliu knygose "Anoj pusėj ežero", "Sudiev, kvietkeli". Atrodo, kad "Rojaus vartai" visoje P. Andriušio kūryboje statytini pirmon vieton.

(Pulgis Andriušis, ROJAUS VARTAI, apysaka, Nidos leidinys, 1960m., 200 psl., kaina 5 šil., 1 dol., 3 DM).

Pranas Naujokaitis

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Henrikas Nagys: MĖLYNAS SNIEGAS. Poezija. Išleido Lietuvių Enciklopedijos Leidykla, Bostonas, 1960 87 p. Kaina 2 dol. Dail. **Alg. Kurauskas.**

Aloyzas Baronas: VIENIŠI MEDŽIAI. Romanas, 1960 m. 117 p.

J. Narūnė: JAUNIEJI DAIGELIAI. Eilėraščiai vaikams. Antroji laida. Išleido Liet. Knygos Klubas, 1960 m. 55 p.

Dr. S. Aliūnas: TREJOS DEVYNERIOS. Išleido Liet. Knygos Klubas. Chicago, 1961 m. 64 p. Kaina 1 dol.

Knygų Lentyna. Lietuvių Bibliografinės Tarnybos biuletenis, Nr. 6. 1960 m. lapkritis-gruodis.

Alė Rūta; Į SAULETEKĮ. Romanas. Nidos Knygų Klubo leidinys, Nr. 31, 1960, 298 p.

MOKSLAS

LIETUVIŲ KALBA GARDINE, SVYRIUOSE IR TUKUME

I

Lietuvos istorikas, lenkiškų, rusiškų ir vokiškų veikalų neigiamai nuteiktas apie Lietuvos senovę, studijuodamas pačius pirmuosius šaltinius, yra verste verčiamas ne vienu atveju susidaryti istorinį vaizdą lietuvių krašto ir tautos naudai.

Istoriniuose, juo labiau šiaip jau veikaluose, priimta, konvencionalinė nuomonė, kad Gardino sritis geriausiu atveju jau nuo 13-to amžiaus buvo baltgudiška, kai kuomet sakoma, rusiniška. Dėlto tenka nustebti, 16-to amžiaus dokumente, būtent rusiškame dokumente rusiškomis raidėmis radus parašyta "Gardinas." Tuo tarpu rusiškose, lenkiškose lotyniškose kronikose ir dokumentuose to vietovardžio forma paprastai yra "Gorodno", "Gorodnia", "Gorodne", "Grodno", "Garden", "Garten" ar panašiai. Taigi 1567 m., išskaičiuojant dvarus ir kokiose jie apskrityse, vienas (Jatvezs) paduodama esąs apskrityje — "Gardinas poviet" (Liet. Metrika, 1915 m. p. 498).

Kad tas "Gardinas" ne perrašinėtojo ar redaktoriaus — išsigruotojo klaidą, matyti iš vieno asmenvardžio. Ir taip, toje pačioje "Metrikoje" ir tais pačiais metais Vilkijos dvaro vienas bajoras rašoma, žinoma, rusiškomis raidėmis ir rusiškame kontekste, "Pacac Andruškovič" (p. 202). Dabar mes ištariame ir rašome "Pacas". Kadangi lenkai ir rusai naudoja "Pac", tai minėto dokumentų rinkinio redaktorius rusas, nustebęs skliausteliuose įterpė savo pastabų "tak", kas lietuviškai būtų "taip!" ar, kaip kitose Europos kalbose priimta, lotyniškas tos pačios reikšmės "sic!". Bet kiekvienam lietuviui tas "Pacas" yra gryniausia ir suprantamiausia forma (žinoma, ištariant,, nelietuviška ausis gali nugirsti ir "Pacac"!).

Antra vertus, tame pat leidinyje knibždėte knibžda lietuviškų formų: Pronis, Jurkgelis, Jakutis, Stanis, Jurkgis — krikštavardžiai ir Jurkgaitis, Juškaitis — tėvavardžiai (202-10,713).

Tad vargu mes klystame, darydami išvadą, kad dar 16-to amž. viduryje apie Gardiną kalbėta lietuviškai. Tai patvirtina kalbinė situacija Lietuvos pietuose kokius 300 metų vėliau. Monsinjoras Ig. Kelmelis (dabar artėjąs į 80) savo jaunystėje tokiame Augustave su vietiniais žmonėmis yra kalbėjęs lietuviškai. Jo liudymu, kun. Valungevičius kilęs nuo Augustavo, o gimęs 19-to a. pirmoje pusėje, būdamas klebonu Plymouth, Pa., lietuvius aptarnaudavo lietuviškai (vėliau jis turėjo lenkų, o kun. Burba — lietuvių parapiją).

Mes aiškintume Gardino lietuviško vardo atsiradimą "Liet. Metrikoje" šitokiu būdu. Jis paimtas iš vietinių žmonių vartosenos, kaip ir lietuviški vardai to paties 16-to amž. teismų bylose ir dvarų inventoriuose (išleisti, kaip "Akty Vilenskoj Archeogr. Komisii", "Sbornik Dokumentov", Jablonskio "Liet. Archyvas", Sprogio "Slovarj Drevnej Žomoitskoj Zemli" ir kit. leidiniuose). Mat, traktuojant vietinius konkretiškus reikalus, būtinai reikėjo susidurti su vietos gyventojų naudojamais asmenų ir vietų vardais (nelietuviui jie buvo keisti, kas matyti ypač pas latvį Sprogį, kuris juos nekartą iš rankraščių klaidingai išskaitė). Na, bet mūsų atveju lietuviškas "Gardinas" "Liet. Metrikoje" pasitaiko tik vieną kartą, šiaip gi ten tik "Gorodnia", "Grodno" ar panašiai. Tai buvo dėl ano meto Lietuvos gyvenimo dvilypumo — oficialūs valstybės vidaus gyvenimo dokumentai rašyta senovine slavų kalba, o žmonių masės vertėsi tik lietuviškai. Atrodo, dar 16-to amž. viduryje ir augštesniųjų luomų šeimos kalba žymia dalimi buvo lietuvių. Tiesą pasakius, oficialio bei rašomosios ir šnekamosios bei masių kalbų dvilypumo visur Europoje būta per visus vidurinius amžius. Tai egzistuoja, žinoma, mažesniame laipsnyje ir šiandien. Įvairaus pavidalo kalbinio dvilypumo yra Ispanijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Anglijoje, Vokietijoje. Mažutis pavyzdėlis iš Bavarijos: vienas bažnytkaimis (tarp Passau ir Deggendorfo) rašoma Innernzell, o vietiniai gyv-jai sako tik Zey (lietuviškai ištariant, Cej.). Pagaliau, grįžtant prie Gardino, Lietuvoje esama tokių vietovardžių, kurie uždokumentuoti jau 16-me amžiuje, bet jų tikrųjų lietuviškų formų užsimušęs nerasi jokiame oficialiame rašte iki pat nepriklausomos Lietuvos, — raštuose Blogoslovenstvo, Blagoslawienstwo ir Wladislavov, Wladyslawow, o žmonių lūpose Plokščiai ir Naumiestis (Suvalkijoje). Gardino vardas, nors atsitiktinai ir išimties keliu, vis dėlto pateko į viešumą.

Leiskite įterpti pastabą apie vardus ir šiaip terminus Lietuvos istorijos šaltiniuose. Jie vieni, kaip tokie, dažnai sudaro problemą nelietuviui istorikui, o kartais ir tikram lietuviui. Kad ir nežymi vietovė Prūsų Lietuvoje, ant Priegliaus į vakarus nuo Įsručio (Insterburg). Vokiškose kronikose ji rašoma Mervekitten, vėliau Norkitten, o angliškose — Neverketon. Iš tikrųjų gi, tai Narkyčiai. To paties krašto Ragainė vokiškai paduodama, kaip Ragenit (vėliau Ragnit), o angliškai — Teynet. Elbingas — olandiškai Melbinge, angliškai gi — net Melvyn (SRP. II, 742-92). Kokių sunkumų sutinka tyrinėtojai, net 19-to amž. pabaigoje, ir tai mūsų kaimynai, tenka tik šypsotis. Slownik Geograficzny, šiaip rimtas veikalas. Lietuvos sostinę vardininke rašo "Wilniuja". O mokslingi vokiečiai, Scriptores Rerum Prussicarum redaktoriai, paduodami kronikos žinią, kaip vietiniai prūsai, būdami kryžiuočių tarnyboje, 1414 m. įsiveržia į Lenkiją ir grįžta su grobių, — deda klausimo ženklą, vadinasi, nesupranta vieno žodžio. Kronikos gabalas gi šitokis: " . . . zcogin ouch obir und brochtin gute nauden" (ten pat, III, 346).

II

Dabar apie Svyrių lietuviškumą 1700 m. Ta vietovė apie 100 km. į rytus nuo Vilniaus. Kadangi dokumente yra "Swirany" (Svirėnai), tad nepavyko nustatyti, ar tai reiškia Svyrius ar Svyruonėlius, kurie netoli nuo anų. Taigi 1700 m. kalbama apie šalia Svirėnų—Svyrių esančią vietovę šitokių būdu: "Ties tais išvardintais Mokrzyniami arba, kaip lietuviškai vadina, Šlapioji" (pod tymi wyzmianowanemi Mokrzyniami abo iako po litewsku zowią Salopią, Archeografičeskij Sbornik etc. X, 156). "Lietuviškai vadina", be abejonės, reiškia vietinius gyventojus, tur būt, kaimiečius. Įdomu, jog toje pat apylinkėje yra "Kūliai arba Kūleliai" (Kulow abo Kulelow), kurie priklauso "ponui Kūliui" (od pana

Kula). Jie dar vadinami Kulowszczyzna. O visos bylos antgalvis šitoks: "Sąrašas bylų ant Kūlių Dainavos Svirėnuose" (spisanie spraw na Kule Doynowo w Swiranach, p. 157). Ir dar "folwarku Kulowskiego Doynowa" ir "na Kulowszczyzne "Kul", "Kulewicz" (p. 162-63).

III.

Kad ir lietuvių gyvenamos srities siena su latviais 14-15-me amžiais kai kuriose vietose buvo kiek toliau į šiaurę, nei dabar, vis dėlto mes užtikome liudymą, kurį sunku išaiškinti ir beveik negalima patikėti. 1464 m. Tukumo parapijoje tūlam asmeniui duodama žemės tokiomis pat teisėmis, "kaip kiti kuršiai valdo laisvai suteiktus laukus tame pačiame Tukume" (als andere Kuren aldarsulvigest tho Tuckum ere vrye vorlende lande besitten). Bet duodamoji žemė guli "šalia lietuviško kaimo Saten" (by dem Lettouweschen dorfe to Saten, Liv-, Est-una Curlaendisches Urkundenbuch, XII, 141). Tekstas, kaip jis yra, atrodo aiškus. Lietuviai šio laikotarpio ir šio rinkinio vokiškai visuomet taip vadinami. Nors 13-to ir 14-to amžių šaltiniai kartais juos painiodavo su latviais.

Tukumas (latv. Tukums) guli tarp Rygos įlankos, Abavos, Lielupės upių ir Kandavos miesto. Ant tos pat paralelės, kaip Ryga. Apie 100 km. į šiaurę nuo dabartinės Latvijos — Lietuvos sienos. Tas vardas šaltiniuose užtinkamas nuo 13-to amž. vidurio. Kryžiuočių pilis pastatyta apie 1300 m., o miestas gavo pilnas teises 1445 m. Godfrydas Kettler'is, nuo 1561 m. Lietuvos leninis, t.y., iš jos malonės valdąs ir jai atsakingas kungiaikštis, be kitų sričių, gavo valdyti ir Tukumą.

Dėl lietuvių kaimo atsiradimo mes darytumėm šitokį spėjimą bei hipotezę. Tarp Rygos arkivyskupų (su kuriais drauge ėjo ir miestas) ir Livonijos kryžiuočių ordino visuomet ėjo rivalizacija, nesutikimai, ir nekartą arkivyskupas būdavo priverstas kryžiuočius ekskomunikuoti. Daugiausia dėl teisių į žemių plotus (mat, Livonijoje ir Prūsijoje vyskupai buvo, tam tikru atžvilgiu, ir pasauliniai valdovai) ir dėl politikos Lietuvos atžvilgiu. Pati Ryga ir kryžiuočių pirmatakas Kardininkų ordinas (Schwerbruder) buvo įsteigti Rygos vyskupo. Kai Kardininkai susijungė su Prūsijos kryžiuočiais (1237 m.), susyk prasidėjo kivirčai su vyskupu. Rygos arkivyskupas Fridrikas iš Lietuvos valdovo Vytenio išsiprašė kariuomenės dalinį, kuriam Rygoje drauge su miestu pastatydino atskirą pilį (castrum Letvinorum) ir ta įgula išbuvo 1295-1313 m. (SRL, II, 56, kas patvirtinta LUB, VII-IX).

Tai, ot, tuomet galėjo atsirasti ir lietuvių įgula Tukume, juoba, kad kryžiuočiai ten statėsi pilį (1300). Bet nėra negalima, kad Rygos įgulos dalis negrįžo į Lietuvą ir įsikūrė Latvijoje. Vadinasi, atsirado lietuvių sala latvių plotuose. Tuo atveju reiktų patikėti Simanu Daukantu, kad Kuršo kunigaikštis Jokūbas (1610-82) "daugybę Lietuviszko svieto" išsiuntęs į emigraciją, ir jie pagaliau patekę į New Yorką (Būdas, 2 laid., Plymouth 1892, p. 194-95). Nors Daukantas ne vieną kartą yra prišnekėjęs niekų apie Lietuvą, bet šiuo atveju jo žinia gali būti, bent iš dalies, teisinga, mat, patsai kurį laiką yra valdininkavęs Rygoje. Tik jojo paduota sala, kur, esą, lietuviai pirmiausia atsidūrę, galėjo būti ne Guadeloupe, o Tobago, atseit, kame vyksta garsaus Robinzono Crusoe's apysaka (J. Juškevičs, Hercoga Jēkaba laikmets Kurzeme, 1931; Ilse Skutsch, Die Inseln Trinidad und Tobago, 1929). Tad suprantama, jei Konst. Jurgėla lietuvių nerado Daukanto nurodytoje vietovėje (History of the Lithuanian Nation, 1948).

Žinoma, mūsų samprotavimas yra visu šimtu procentų konjektūra bei hipotezė. Ką tikriau nuspręsti, reiktų pasiknisti Tukumo vietinėje ir Latvijos bendrojoje istorijoje.

Jonas Matusas

TAUTOS PRAEITIES ANTRĄ KNYGĄ PAVARČIUS

1960 m. pasirodė "Tautos praeities" pirmo tomo antra knyga. Ją išleido Lietuvių istorijos draugija Čikagoje, suredagavo Č. Grincevičius, kun. V. Bagdanavičius, MIC ir M.E. Nauburas. Turinyje dr. J. Jakšto straipsnis apie Dlugošo (ar ne Dlugošiaus?) pažiūras į Žalgirio mūšį, kun. S. Ylos — apie Šiluvos bažnyčios steigėjus ir globėjus, kun. dr. J. Matuso — apie sodą, daržą ir darželį senovės Lietuvoje, M.E. Nauburo — apie Durbės kautynes, A. Vadopalo — apie lietuviškus dignitorius, dr. A.M. Račkaus — apie Pilies vartų herbo kilmę. Istorinės medžiagos skyriuje Č. Grincevičius kalba apie Amerikos lietuvių organizacijas, V. Liulevičius tęsia apie švietimo židinius tremties stovyklose. Smulkesnius gabalus pateikia dr. J. Remeika (įdomi prof. E. Fraenkelio laiško ištrauka), J. Rūgis. Yra keletas recenzijų, naujausios istorinės literatūros bibliografija bei kronikos žinios.

Vertingiausi šios knygos straipsniai — J. Matuso trumpa studija apie senovės Lietuvos hortikultūrą ir ilgesnis kun. S. Ylos straipsnis apie Šiluvos steigėjus ir globėjus, kuris, beje, tėra tik dalis platesnės jo ruošiamos studijos apie Šiluvą. J. Matusas, kuris 1960 m. atšventė savo 60 m. sukaktį, jau yra davs nemaža medžiagos Lietuvos kultūros istorijai, kuri ligi šiol pas mus buvo smarkiai apleista ir kuriai daugiau dėmesio ėmė skirti dabartiniai okupuotos Lietuvos istorikai ir archeologai (plg. serijinį leidinį Iš lietuvių kultūros istorijos, leidžiamą Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto). J. Matusas visados pasižymi įdomia šaltinių analize ir originaliomis, nors kartais truputį per drąsiomis, išvadomis. Panašia šaltinių (Dlugošiaus ir kt.) analize pasižymi ir J.R. Jakšto straipsnis apie Žalgirio mūšį, kurį tik santraukų anglų kalba autorius be reikalo verčia the Battle of Grunwald vardu. Vakarų istoriografijoje jis priimta vadinti Tannenbergc mūšio vardu.

Kai kurie dalykai, pasirodę šioje, kaip ir pirmoje, šio leidinio knygoje neturėtų rasti čia vietos, jei tas leidinys norėtų išlaikyti istorijos mokslo reikalavimus. Tai reikia laikyti redakcijos klaida, kurią ir sudaro praeities mėgėjai, o ne istorikai. Tas mėgėjiškumas jaučiasi ne tik kai kuriuose straipsniuose ir recenzijose, bet ir aplamai visame leidinio redagavime. Pvz. naujausios istorinės literatūros bibliografija, kuri šiaipjau būtų naudinga, sudaryta nesilaikant bibliografinių reikalavimų. Reikia priskirti prie redakcijos atsakingumo stokos terminologijos, onamastikos ir aplamai kalbos maišalynę dr. A.M. Račkaus straipsnyje apie Pilies vartų herbo kilmę, nors kitais atžvilgiais tas straipsnis gal būtų ir įdomus, ypač atsižvelgiant į negausią mūsų numizmatinę literatūrą.

Tautos praeitis, istorijos ir gretimųjų sričių neperiodinis žurnalas, t. 1. kn. 2. Chicago, Ill., 1960. 165-332 p.

V. Trumpa

RELIGINIS GYVENIMAS

KAIP DIRBA AUGŠČIAUSIAS BAŽNYČIOS TRIBUNOLAS ŠV. ROMOS ROTA

Kiekvienų metų rudenį, pasibaigus vasaros atostogoms, popiežius iškilmingoje audiencijoje priima violetinėmis togomis pasipuošusius Romos Rotos narius (Auditores S. Romanae Rotae). Tai būna naujų darbo metų pradžia. Ta proga Rotos dekanas duoda popiežiui pereitų metų darbo apyskaitą. Šį rudenį (spalio mėn. 25 d.) Rotos dekanas Mons. Rennan savo kalboje pabrėžė, kad šiais neramiais ir audringais laikais Rotos teisėjų kolegijai tenka sunkus ir svarbus uždavinys — ginti šventas krikščioniškosios kultūros institucijas, tarp kurių pirmoje vietoje yra šeima. Kalbėtojas su tam tikru kartėliu pabrėžė, kad kai kurie neteisingi puolimai ir insinuacijos dar kartą patvirtina seną tiesą, kad "teisingumas gamina priešus" ne prieš asmenis, kurie teisia, bet prieš tą, kuriai teisėjai atstovauja — prieš Kat. Bažnyčią.

Popiežius Jonas XXIII, atsakydamas į dekano kalbą, ragino nenusiminti ir tęsti savo sunkų bei atsakmingą darbą toliau. Popiežius drauge pareiškė savo susirūpinimą tais reiškiniais, kurie pasitaiko moterystės bylose (Rota sprendžia daugiausia moterystės bylas): šalia motyvų ir argumentų už moterystės ryšio niekinumą, imama kartais neigti patys pagrindiniai krikščioniškieji principai, imama su jais nesiskaityti, jų nepaisyti. "Mūsų laikais, kalbėjo popiežius, be abejonės kažkas rengia pavojų šeimos institucijai ir spendžia pinkles jai susilpninti. Ir visa tai vyksta labai sistemingai, labai patraukliai, labai klaidingai, labiau negu bet kada praeityje". Čia popiežius turėjo mintyje tuos, kurie, neturėdami jokio teisinio pagrindo, kreipiasi į bažnytinius teismus, reikalaudami panaikinti teisėtą moterystės ryšį, o gavę neigiamą sprendimą, ima skelbti, kad Bažnyčia neturinti galios ir teisės tvarkyti moterystės klausimus, o su savo byla nuėję pas civilinį teisėją, nutraukia ryšius su tikėjimu ir Bažnyčia.

Iš tikrųjų paskutiniais metais Romos Rota yra atmetusi apie 70 nuošimčių prašymų paskelbti moterystės ryšį niekiniu. Tik paskutiniais darbo metais (1959-60) buvo kiek daugiau išspręsta bylų patenkinamai: iš 152 prašymų, 72 moterystės buvo paskelbtos niekinėmis (nullitas matrimonii).

Kad supratus, koks darbas tenka Romos Rotai, naudinga pažvelgti į jos kilmę, vystymąsi, darbo apimtį ir organizaciją.

Kilmė

Dabartiniais nuostatais šv. Romos Rota (Sacra Romana Rota) yra šv. Sosto įsteigtas visai Bažnyčiai tribunolas, kuris svarsto apeliacines vyskupijų tribunolų bylas ir yra trečioji bei paskutinė šių bylų instancija.

Rotos pradžia siekia XII a. Jau popiežiaus Inocento III (118-85) laikais buvo žinomi auditores causarum arba Capellani Papae. Jie spręsdavo bylas popiežiaus vardu, o sprendimus tvirtindavo pats popiežius. Netrukus šie Capellani pasidarė pastoviais teisėjais ir jų skaičius padaugėjo. Betgi mirus popiežiui, kadangi Capellani gaudavo iš jo jurisdikciją, baigdavosi ir jų pareigos.

Popiežius Jonas XXII (1331) išleido "Ratio Juris", pagal kurią šiam tribunolui buvo duotas reguliaminas ir nustatyta pastovi būstinė popiežiaus rūmuose Avignone. Tribunolas susidėjo ne tik iš teisėjų (Auditores Causarum), bet ir iš jų padėjėjų bei notarų. Pirmininkas (Capellanus Senior) pasirinkdavo pirmasis bylą, o kitas iš eilės paskirstydavo kitiems. Bylos referentas gavo bylos Ponens arba Relator vardą. Popiežius Benediktas XII (1334-42) suteikė šio tribunolo nariams privilegiją vadintis Officiales S. Sedis (Šv. Sosto tarnautojai).

Rotos vardas yra kilęs iš Avignono laikų, kada popiežiaus rūmuose buvo įtaisytas specialus sukiojamas baldas, vadinamas Rota, kur būdavo sudedami bylų rutuliai. Kitas aiškinimas: Rotos vardas kilęs iš to, kad teisėjai sėdėdavę prie apskrito rato formos stalo. Rotos vardas randamas jau 1337 m. dokumentuose.

Ilgą laiką Rotos teisėjų skaičius nebuvo nustatytas. Tik popiežius Sikstas IV (1471-84) nustatė jų dvylika. Rotos teisėjais, to paties popiežiaus sprendimu, galėjo būti tik tie, kurie tam tikrą laiką yra buvę teisės profesoriais universitete. Prie sekančio popiežiaus Rotos teisėjų skaičius dar paaugo, nes popiežius Julius II (1503-13) suteikė teisę kai kurioms valstybėms turėti savo teisėjus Rotoje. Ir taip laikui bėgant Rotoje buvo atstovaujama Kastilija, Aragonija, Vokietija, Prancūzija, Bolonija, Milanas, Venecija, Ferrara ir Perudžija. Ir šie teisėjai Rotoje turėjo lygias su kitais teises ir laipsnius.

Kompetencija

Rota nuo pat savo egzistencijos pradžios buvo labai svarbi institucija Bažnyčios gyvenime, nes jos kompetencijoje buvo ne tik grynai religiniai ir bažnytiniai klausimai, bet ir popiežiaus valdomoje teritorijoje civiliniai. Rotos motyvuoti ir dažnai viešai paskelbti sprendimai turėjo didelės įtakos bažnytinei teisei kurtis ir vystytis. Kai kurie jos sprendimai buvo istorinės reikšmės įvykiai. Pvz. Romos Rota svarstė ir atmetė Anglijos Henriko VIII prašymą panaikinti jo moterystės ryšį su Kotryna Aragoniete. Štai kodėl Henrikas VIII atsimetė nuo Romos ir pasiskelbė Anglijos Bažnyčios galva. Rota sprendė Ferraros kunigaikštijos investituros klausimą, gindama Bažnyčios laisvę; Rotai teko išspręsti Laterano ir Vatikano bazilikų precedencijos (pirmenybės), kardinolų kunigų ir kardinolų diakonų skirtumą ir teisių klausimus. Bet daugiausia Rotai teko užsiimti moterystės bylų sprendimu, ypačiai po to, kai popiežius Benediktas XIV 1746 m. nustatė, kad Romos Rota yra apeliacinė institucija visų bažnytinių (vyskupijų) tribunolų byloms.

Prancūzams 1798 m. užėmus Romą, Rota nustojo veikusi ir tik po 1815 m. vėl pradėjo savo darbą. 1821 m. popiežiaus ediktu Rotai buvo pavesta popiežiaus valstybės prekybinių bylų apeliacijos. Panaikinus bažnytinę popiežiaus valstybę, Rota užsiėmė išimtinai tik Dievo Tarnų (kandidatų į palaimintuosius ar šventuosius) bylomis. Tik popiežius Pijus X 1908 m. konstitucija "Sapienti Concilio" grąžino Rotai pir-

mykštę reikšmę ir svarbą, kai Rota gavo statutą (lex propria) ir 1910 m. savo darbo taisykles (Regulae servandae). Pagaliau 1934 m. popiežius Pijus XI visą Rotos veiklą suėmė į "Normae Sacrae Rotae Tribunalis", kurios yra pilnas kanoniškosios procedūros kodeksas; jomis Rota vadovaujasi ir šiandien.

Dabartiniais laikais Rota nagrinėja tik vyskupijų tribunolų apeliacines bylas, o jų tarpe daugiausia moterystės ryšio: niekinumas (nullitas), separacija, dispensos. Pagal Rotos paskutinės redakcijos statutą, ji, kaip minėta, yra trečioji instancija viso pasaulio vyskupijų tribunolų byloms, kurios rezervuotos šv. Sostui arba kurias tiesiogiai Rotai paveda spręsti popiežius. Įsteigus Vatikano valstybę, Rota yra apeliacinė institucija visai Vatikano valstybei. Kokia yra Rotos darbo apimtis, galima matyti iš kiekvienų metų Rotoje svarstytų bylų statistikos. Pvz. 1952 m. Rota sprendė 244 bylas; iš jų pilnai užbaigtos 189 bylos, o kitos atidėtos arba panaikintos.

Sudėtis

Rota susideda iš tam tikro skaičiaus (dabar 18) prelatų teisėjų (Auditores Rotae). Kiekvienas teisėjas gali pasirinkti du padėjėju, kurie vadinasi adiutantes studii, o dekanas net tris, bet šie adjutantai nebalsuoja sprendimuose. Be teisėjų, Rotai priklauso teisingumo gynėjas (promotor iustitiae), jo padėjėjas ir keli ryšio gynėjai (defensor vinculi.) Šioms pareigoms parenkami utriusque iuris (civilinės ir bažnytinės teisės) daktarai, vyresnio amžiaus ir pavyzdingo gyvenimo. Juos skiria popiežius, pristačius teisėjų kolegijai. Rotos sąstatan dar įeina keli notarai, sekretoriai, archyvistas ir kiti žemesnio rango tarnautojai. Rotos advokatai neįeina į Rotos narių sudėtį, bet yra laisvos profesijos, nors ir labai reikalingi, nes kiekviena byla, svarstoma Rotoje, turi turėti arba šalių pasirinktą, arba Rotos paskirtą advokatą — gynėją. Pagal dabartinį statutą prie Rotos yra 10 konsistorialinių advokatų ir visa eilė laisvos profesijos Rotos advokatų. Kas nori tapti Rotos advokatu, be kanonų teisės doktorato, turi išeiti prie Rotos įsteigtą trejų metų specialų kursą, išlaikyti egzaminus, gauti diplomą. Advokatai turi gyventi Romoje, jei nori ginti bylas Rotoje. Jie turi duoti Rotai apyskaitą už paimamą iš klijentų honorarą, turi priimti Rotos dekano skiriamas gynimui bylas tų asmenų, kurie neturi iš ko atsilyginti advokatui.

Rota yra kolegialinis tribunolas. Kiekvienai bylai sudaroma trijų teisėjų kolegija. Jų vyriausias amžiumi yra tos kolegijos pirmininkas ir dažniausiai bylos referentas (ponens). Tačiau, atsižvelgiant į bylos apimtį ir svarbą, teisėjų vienoje kolegijoje gali būti penki, septyni ar net daugiau. Visi Rotos teisėjai dalyvauja byloje tik tuo atveju, jei toks yra popiežiaus įsakymas. Kadangi dabar yra viso 18 Rotos teisėjų (jie skiriami popiežiaus), tai darbui paprastai sudaroma šešios kolegijos arba turnai. Jos visos yra vienodos ir jų sprendimai lygios vertės. Kai byla gaunama Rotos kanceliarijoje, dekanas gali ją paskirti bet kuriai kolegijai. Jei vienas iš kolegijos teisėjų dėl bet kurių priežasčių atsisako būti bylos referentu, tada skiriamas kitas referentas iš teisėjų tarpo.

Popiežius Pijus XI 1934 m. konstitucija "Ad incrementum" nustatė Rotos auditorių arba teisėjų privilegijas ir vietą Romos Kūrijos prelatų tarpe. Visi Rotos auditoriai yra popiežiaus rūmų prelatai. Jie yra drauge ir apaštališkieji subdiakonai, atlieką įvairias funkcijas iškilmingose popiežiaus pamaldose. Jie asistuoja laiminant ir įteikiant arkivyskupų palijus. Du Rotos auditoriai lotynų ir italų kalbomis praneša Šventųjų Metų paskelbimą. Trys vyresnio amžiaus Rotos auditoriai yra Apeigų Kongregacijos nuolatiniai nariai. Konklavės metu Rotos auditoriai kontroliuoja kardinolams skirtus siuntinius ir paštą prie konklavės langelio. Teismo iškilmėse ir iškilminguose posėdžiuose nešioja violetinę togą ir keturkampį daktarų biretą. Turi teisę vartoti pontifikalinius rūbus, kaip ir apaštališkieji protonotarai.

Procedūra

Paliekant nuošaliai kitokias bažnytines bylas, kurias sprendžia Romos Rota, sustokime ties moterystės bylomis, kurios patenka į augščiausią ir paskutinę Rotos instanciją.

Moterystės ryšio bylų procedūra reikalauja, kad byla pirmiausia būtų svarstoma vietos vyskupijos tribunole. Jei susituokusieji bažnyčioje mano, kad jų moterystė yra netikra, gali abu ar vienas kuris kreiptis į vietos vyskupijos tribunolą ir prašyti jų moterystę paskelbti niekine (nullitas matrimonii). Priežastys arba kanoniškos kliūtys sudaryti tikrą moterystę gali būti išvidinės, valios srityje: trūkumas to, kas sudaro krikščioniškos moterystės esmę (nors ir vieno susituokiančių įsitikinimas, kad moterystė nėra amžina, neišardoma, nebuvimas noro turėti vaikų, aiški valia paneigti antrai pusei išimtinę teisę į savo kūną) arba išorinės: baimė, prievarta, moterystės simuliacija be minties priimti šį sakramentą (pvz. moteris lenkė išteka už italo, kad ištrūktų iš darbo stovyklos), arba fizinis nepajėgumas (impotentia) atlikti moterystės aktą (bet šis nepajėgumas turi būti pirmesnis už santuoką, nepagydomas ir antrai pusei nežinotas).

Prie prašymo paskelbti moterystę niekine pridedama reikalingi dokumentai, nurodomi liudininkai. Tada vietos vyskupijos tribunole prasideda bylos sudarymas (instructio causae), šalių ir liudininkų apklausinėjimas, ištardymas; visa tai vyksta didžiausioje paslaptyje, nes tiek bylos šalys, tiek liudininkai turi prisiekti sakyti tiesą ir laikyti paslaptį. Geriausiu atveju vyskupijos tribunole byla užsitęsia apie metus laiko, bet kartais ir ilgiau. Kanonų teisė reikalauja, kad pirmojo teismo sprendimas būtų drauge su bylos medžiaga perduotas antrajai instancijai, paprastai arkivyskupijos tribunolui, kur byla užtrunka kiek trumpiau. Jei pirmos ir antros instancijos sprendimai nėra vienodi, tada byla perkeliama į trečią instanciją — Romos Rotą. Čia bylos sprendimo galima sulaukti maždaug po poros metų.

Rotos darbo paslaptingumas ir rimtumas matyti iš to, kad kiekvienas teisėjas (auditorius), asmeniškai ir nepriklausomai nuo kitų išstudijavęs bylą, savo sprendimą parengia raštu. Tada viešame posėdyje svarstoma byla žodžiu. Teisėjas, išgirdęs kitų tos pat kolegijos narių nuomones, nors jau yra padaręs savąjį sprendimą, gali nuomonę pakeisti ir prisijungti prie kitų nuomonės. Nutariama balsų dauguma. Teisėjų balsai (raštu) yra įdedami į voką ir užantspauduojami; net Rotos dekanas negali jų skaityti. Kas metai yra sudeginami vokai tų bylų, kurios buvo išspręstos prieš 10 metų. O ir bylų aktai bei motyvuoti sprendimai atspausdinami be pavardžių ir vietų irgi tik 10 metų praslinkus nuo bylos užbaigimo. Tokių sprendimų išeina kasmet po didžiulį tomą (Decisiones S. Romanae Rotae).

Advokatai savo gynimą paruošia lotynų kalba ir įteikia bylą nagrinėjančiai teisėjų kolegijai. Ryšio gynėjas, susipažinęs su gynėjų argumentais, padaro savo pastabas. Rotoje ryšio gynėjo pareigos yra panašios prokuroro, tačiau kai šis tam

Maspetho lietuvių bažnyčios projektas, padarytas arch. Jono Muloko lietuvių tautodailės dvasioje. Statyba rūpinasi prel. Jonas Balkūnas, parapijos klebonas. Statybos darbus vykdo rangovas Jonas Stankus, inž. Kozmas Balkus. Altoriai, vitražai, grotelės, vidaus dekoravimas pavesta dail. V. K. Jonynui. Bažnyčios statyba jau įpusėta.

tikrais atvejais gali pasisakyti kaltinamojo naudai (visai nekaltinti), ryšio gynėjas visuomet turi reikalauti atmesti prašymą paskelbti moterystės ryšį niekiniu.

Panašiai kaip civiliniuose teismuose, taip ir Rotoje, paskutinis žodis tenka advokatui gynėjui. Čia jis gali pateikti naujų argumentų atremti ryšio gynėjo reikalavimą. Tada teismas jau daro sprendimą: pasisako teigiamai ar neigiamai į klausimą, ar moterystė yra niekinė. Pvz. Rota pasisakė teigiamai dėl Vilhelmo Marconi (radijo išradėjo) 1905 m. moterystės su angle B. O'Brien, nes buvo įrodyta, kad juodu susituokdami buvo vienas kitam pasižadėję išsiskirti, jei nebus galima sugyventi (išskirta moterystės ryšio pastovumas, amžinumas). Plačiai spaudoje nuskambėjo Domininkonų ir Peru respublikų prezidentų moterysčių paskelbimas netikromis (niekinėmis). Priešingai, buv. Prancūzijos min. pirmininko Paul Reynaud byla buvo atmesta, kitaip sakant, jo moterystė paskelbta tikra.

Taksos

Bylos išlaidos įvairuoja pagal bylos apimtį ir svarbą, tačiau nėra tokios "fantastinės", kaip kartais manoma ar spaudoje skelbiama. Pirmosios instancijos teismo išlaidos svyruoja tarp 250-500 dol. Antrosios instancijos ir Rotos kiek mažiau — apie 300 dol. Advokatams yra nustatytas honoraro minimumas ir maksimumas, kurį jie gali gauti iš klijentų. Tačiau neretai tiek teismo išlaidos, tiek advokatų atlyginimas dėl šalių neturto yra mažinamos arba ir visai juo jų atleidžiama. Bylos aktai yra atspausdinami bylą užvedusiųjų kaštu Vatikano spaustuvėje, bet jie visada lieka slapti; tik advokatai gali su jais susipažinti, bet ir jie turi laikyti paslaptį.

Rotos teismo darbas vengia bet

kokios viešumos ir reklamos spaudoje. Nagrinėjamos bylos dažniausiai yra labai opios, atveriančios skaudžias šeimos žaizdas. Visa tai neturi būti žinoma viešumai, valkiojama laikraščių puslapiuose. Toji byla ir paslaptingumas duoda progos ateistinei ir komunistinei spaudai skelbti visokias insinuacijas bei kaltinimus. Plačiai nuskambėjo Italijoje 1949 ir 1951 m. komunistų spaudoje paskelbtos "reveliacijos", kad užtenka tik Rotai sumokėti augštą kainą ir galima gauti kokį nori sprendimą. Dėl to esą šia privilegija gali naudotis tik turtingi buržujai, kurie už pinigus nusiperką moterystės ryšio panaikinimą, kas neprieinama proletarams.

Vienas Rotos teisėjų, Mons. D. Steffa, patraukė tuos laikraščius į italų teismą ir tas nubaudė redaktorius, skelbusius netiesą. Bylos metu buvo įrodyta, kad Rotos teismo išlaidos nėra nė kiek didesnės, negu bet kurio italų civilinio teismo. Lygiai paaiškėjo, kad Rota dažnai spręsdavo bylas be jokio atlyginimo, arba sumažindavo taksą, jei besibylinėjantieji būdavo neturtingi.

Gali kam atrodyti, kad Romos Rotos darbas yra labai lėtas, bylos užtrunka metais. Bet reikia žinoti, kad šis lėtumas gaunasi dėl to, kad bylos nagrinėjamos su visu rimtumu ir atsidėjimu, o, be to, Rota yra užversta bylų gausumu. Pagal Italijos Vatikano konkordatą, Italijos civiliniai teismai nėra kompetentingi nagrinėti moterystės bylas tų, kurie yra susituokę bažnyčioje. O Italijoje nedaug kas tuokiasi civilinėse metrikacijos įstaigose. Be daugybės bylų iš Italijos, ateina apeliacijos iš viso pasaulio kraštų. Ypačiai paskutiniais laikais padaugėjo bylų visokių teatro ir kino artistų bei artisčių, kurie kartą susituokę bažnytiškai, paskui išsiskyrę ir po kelis kartus tuokęsi civiliškai, savo complikuotas moterystes paveda spręsti Romos Rotai. Byloms duodama eiga iš eilės, kaip jos gautos Rotos teismo kanceliarijoje, dėl to kartais sprendimas nėra toks greitas, kaip prašytojai norėtų.

Dr. J. Sav.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

MOKSLO VEIKALŲ SPAUSDINIMAS

Visuomenio pobūdžio klausimas

Gerais laikais tokiu klausimu tiesiogiai į visuomenę paprastai nebuvo kreipiamasi. Nepriklausomoj Lietuvoj mokslo veikalų spausdinimu rūpinosi augštosios mokyklos ir Švietimo ministerija, turėjusi savo knygų leidimo komisiją. Buvo, žinoma, atvejų, kai ir privatinės leidyklos ar privatiniai asmenys išleisdavo mokslo veikalų. Šiandien turime labai specifinę padėtį. Už Lietuvos ribų yra atsidūrę nemažai labai pajėgių mokslo darbuotojų, mokslininkų. Kai kurie iš jų, dažniausiai jaunesnio amžiaus, yra įsijungę į dabar gyvenamų kraštų mokslo personalą ir savo veikalams spausdinti randa leidėjus tuose kraštuose. Pavyzdžiui, dr. M. Gimbutienės didelis veikalas anglų kalba apie Rytų Europos proistorę yra spausdinamas Harvardo universiteto, o veikalą apie lietuvių folklorą toji pati autorė sugebėjo išleisti, susitarusi su viena leidykla ir pasitelkusi tam tikrą skaičių lietuvių, kurie prenumeratos būdu prisidėjo prie veikalo išleidimo.

Suprantama, kad tokie veikalai spausdinami ne lietuvių kalba. Su tuo tenka sutikti. Pačioje Lietuvoje kai kurie veikalai, kuriuos buvo norima padaryti prieinamais tarptautinei visuomenei, buvo spausdinami kartais dviem kalbom, o kartais ir vien kokia svetima kalba. Mūsuoju atveju tenka sutikti, kad daugumas skaitančiųjų mokslo veikalus sugebės juos perskaityti ir ne lietuvių kalba parašytus. Yra lietuvių kalba žurnalai, kurie skelbia tokių veikalų ištraukas lietuvių kalba ir duoda tų veikalų recenzijas. Yra mokslininkų, kurie didele dalimi pragyvena, rašydami studijas kurios nors šalies mokslo žurnalams. Kaip ryškiausią pavyzdį turime minėti prof. dr. Z. Ivinskį, kuris daug savo mokslinės kūrybos spausdina vokiečių žurnaluose. Bet tenka gailėtis, kad kai kurie iš tokių mokslininkų jau visai nesirodo lietuvių žurnaluose savo moksliniais straipsniais, nerašo lietuviškai nė jokių knygų, o reikalas nesibaigia. Yra veikalų, kuriuos reikia pirmoj eilėj spausdinti lietuviškai, o paskui gal būtų neblogai išversti ir į kokią plačiau vartojamą kalbą. Pirmoj eilėj čia, žinoma, turime galvoj lituanistikos studijas. Tą lituanistiką turime suprasti plačiausia prasme. Ne tik lietuvių kalbos, literatūros, istorijos ar geografijos ir kitų artimų mokslų studijas, bet, sakysim, ir studija apie lietuvius filosofus laikytina lituanistikos dalyku ir spausdintina pirmoj eilėj lietuviškai, o paskui jau ir kita kalba.

Turime įvairių atvejų. Prof. A. Maceina savo filosofines, iš dalies ir teologines, studijas yra skelbęs lietuvių kalba, bet kai kurias yra skelbęs ir vokiečių kalba. Turime jo studiją apie Šv. Pranciškų (Saulės giesmė), išleistą prel. Pr. Juro. Turime, pavyzdžiui, prof. J. Ereto studiją apie prof. St. Šalkauskį, išleistą ateitininkų rūpesčiu, kun. J. Karaliaus lėšomis. Dr. P. Joniko "Lietuvių kalbos istorija" išleista "Terra" leidyklos su labai trumpa santrauka anglų kalba. L. Dambriūno "Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektus" išleido Liet. Enciklopedija. Išleista Vacl. Biržiškos "Aleksandrynas". Taigi matome, kad yra veikalų ir atsiranda leidėjų. Nežinome, kiek ir kokių veikalų yra neišleistų. Labai svarbu išleisti kuo daugiau mūsų mokslininkų veikalų, kad nenueitų į nuostolius nepriklausomybės metais sukauptos jėgos. Lietuvių Enciklopedija tik maža dalimi sukaupia tąjį žinyną. Tenka visuomeniniu mastu toliau tęsti tokių veikalų leidimą. Atrodo, kad yra teisinga, jei kiekvienos srities atstovai savo veikalus registruotų ir informuotų visuomenę apie padėtį, ypač tokių atveju, kai reikalinga organizuoti paramą. Veikia liet. Profesorių Draugija. Ji turi savo sekcijas. Gal tos draugijos tiesioginis uždavinys ir būtų registruoti savo narių tuos veikalus, kurie turėtų būti išleisti lietuvių rūpesčiu, ir ieškoti tam tikslui lėšų. Kartais gali atsirasti mecenatas vieno asmens ar draugijos, o kartais gali tekti platesniu mastu organizuoti lėšas. Prieš kiek laiko esame skaitę spaudoje Liet. Fronto Bičiulių kvietimą dėtis į jų organizuojamą fondą mokslo veikalams leisti. Suprantama, kad jei tai organizacijai pasisekė ar pasiseks sudaryti fondą, ji pirmiausia jį skirs savo narių veikalams leisti.

Matome, kad dalykas yra aktua-

lus ir liečiąs mus visus. Ypatingai tai svarbu, kai eina reikalas apie lituanistiką, nes nežinome, kaip ilgai truks krašto okupacija ir kada pačiame krašte galės vėl laisvai vykti mokslinė kūryba. Kai kurios sritys turi ypač gausų darbuotojų skaičių. Pabrėžtina, kad Lietuvos istorija, taip reikalinga pačių lietuvių studijų, kaip tik turi nemažai pajėgių žmonių. Vien Romoje yra ištisas ratelis, o yra nemažai ir kitur.

Kalbos klausimas

Yra dalykų, kuriuos mes norime plačiau paskleisti laisvame pasaulyje. Kyla klausimas, kokia kalba tai daryti. Jau anksčiau pabrėžėme, kad šalia lietuvių kalbos siektina tų veikalų spausdinimo ir ne lietuvių kalba. Daugiausia gyvename angliškai kalbančiuose kraštuose, todėl savaime, turbūt, daugiausia ir griebsimės tos kalbos. Tačiau neturėtume užmiršti ir kitų Vakarų kalbų, kaip vokiečių, prancūzų, ispanų, italų ir net portugalų. Lyginamasis kalbų mokslas stipriau stovi Europos kontinente, todėl kalbines studijas gal būtų verčiau skelbti vokiečių ar prancūzų kalba, nes tuose kraštuose daugiau domimasi mūsų kalbos studijomis. Dėl kalbos nereikėtų labai ribotis, skelbiant pagal reikalą ir galimybes viena ar kita kalba.

Yra specifinis interesas supažindinti kuo platesnius sluogsnius su tais mokslais, kurie turi tiesioginio ryšio su politika. Tokiais atvejais politinės organizacijos ar institucijos ne tik turėtų prisidėti prie tų veikalų leidimo, bet turėtų pasirūpinti, kad atitinkamos srities žmonės būtų įgalinti reikalingus veikalus parengti, o parengus, kad jie būtų išleisti. Imkime, sakysim, Lietuvos sienų klausimą. Prof. K. Pakštas daug tuo klausimu sielojosi, rinko medžiagą, rengė veikalus. Šiandien deja, prof. K. Pakšto jau neturime savo tarpe, ir jo darbas nėra baigtas. Yra likę jo mokiniai, taip pat jau ne jaunuoliai. Laikyčiau labai aktualiu reikalu, kad mūsų geografai, kaip Vl. Viliamas, A. Bendorius ir kiti, tęstų prof. K. Pakšto darbą ir jį paskelbtų. Praeis kuris laikas, ir galime atsidurti prieš faktą, kad nebus kam laisvame pasaulyje studijuoti Lietuvos sienų klausimo, o tas klausimas yra ir bus aktualus ne vien moksliniu požiūriu. Kiekvienas Lietuvos laisvės kovų dalyvis, kiekvienas diplomatas, vykdamas į kokią tarptautinę konferenciją, turi turėti su savimi konkrečius duomenis apie Lietuvos sienas, turi turėti ekspertus, kai tų sienų klausimas bus sprendžiamas. Prieauglio tuose dalykuose nesimato, o nėra padaryta nė minimumo. Jeigu paimsime ir tokią aiškią sritį, kaip žemėlapius (istorinius ar geografinius), juk labai mažai ką turime ir mažai kas rengiama. O tų visų dalykų reikia turėti ir sava ir kitomis plačiau vartojamomis Vakarų kalbomis.

Lietuvių Enciklopedijos vaidmuo

Savąja kalba baigiame išspausdinti enciklopediją. Nėra abejonės, kad tai labai reikšmingas darbas. Tik jis sunkiau bus prieinamas ne lietuviams ar tiems lietuviams, kurie sunkiai skaito ar visai neskaito lietuviškai. Žinome, kad bus leidžiamas ir jau pradėtas rinkti vien lituanistikai skirtas tomas. Kompetentingi žmonės turėtų pasvarstyti, kaip to tomo medžiagą padaryti prieinamą lietuviškai neskaitantiems. Vargiai ar bus tikslu rengti tiesiai to tomo vertimą į anglų ar kurią kitą kalbą. Gal būtų tiksliau, pasinaudojant sukaupta medžiaga ir ją papildant, leisti atskirus mažesnius leidinius su iliustracijomis apie atskiras sritis — literatūrą, muziką, dailę, tautotyrą ir panačiai. Dailės, istorijos srityse jau esama kiek padaryta. Yra knygų apie Lietuvos praeitį, tik jų laidos išsibaigusios ir pati medžiaga gal pildytina. Tik kažin, kiek tos knygos yra pasiekusios didžiąsias bibliotekas. Tai jau visuomeninio pobūdžio visų mūsų rūpestis.

Gal mažiausiai yra padaryta literatūros srityje. Toji sritis yra ir sunkesnė, nes vertimai lieka vertimais. Jau kuris laikas esame išleidę Lietuvių prozos ir poezijos antologijas lietuviškai. Reikėtų ką panašaus leisti ir anglų, o gal ir kitomis kalbomis. Taip pat reikalinga ir kiek platesnė lietuvių literatūros studija ne lietuvių kalba. Latviai turi tokią gražiai išleidę anglų kalba. Prisipažinkime, kad apie lietuvių literatūrą tikrai per mažai žino ne tik kitų tautų žmonės, bet ir mūsiškiai lietuviai, augę ir mokslus ėję ne Lietuvoje. Savo gyvenamam mieste turiu progos klausyti dabar kas sekmadienį vieną JAV augusį ir studijavusį lietuvį, kuris anglų kalba labai šiltai informuoja klausytojus Lietuvos istorijos klausimais. Tai jis gali daryti tik todėl, kad yra knygų, angliškai parašytų.

Literatūros klausimais turime nedaug ko. Siūlyčiau pasvarstyti, ar iš sukauptos Liet. Enciklopedijoj medžiagos ar iš ko kito nesiimtų koks autorius parengti platesnę studiją apie lietuvių literatūrą. Jos išleidimas būtų visų mūsų rūpesčiu. Žinau, kad, pavyzdžiui, lietuvaitės seselės mokytojos mėgina parengti ką nors apie lietuvių literatūrą, bet suprantu, kad joms tai sunku padaryti. Yra gyvas reikalas turėti ką nors išsamesnio anglų kalba apie mūsų literatūrą.

Dr. Adolfas Šapoka, istorikas ir savaitraščio "Tėviškės Žiburiai" redaktorius, kovo 9 d. miręs širdies smūgiu Toronte.

Tiesa, yra seniau išleista A. Vaičiulaičio "Outline History of Lithuanian Literature". Bet ji nedididukė, išėjus prieš beveik 20 metų ir reikalinga praplėtimo bei papildymo. Apie Vincą Krėvę gražiai yra rašė prof. Alfred Senn. Ypač įdomi jo studija "Vincent Krėvė, Lithuania's Creator of Heroes", įdėta knygoje "World Literatures" (p. 170-184). Tas pat A. Senn yra davęs vertingų studijų lietuvių tautosakos ir ypač kalbos temomis, paskelbęs net knygą "Lithuanian Language". Tai svarbus ir gražus indėlis į lituanistiką kitomis kalbomis. Vis dėlto turime pastebėti kad italų kalba pasirodžiusi jo parašyta lietuvių literatūros istorija turi faktinių suklydimų ir net sprendimo klaidų, kai tokiam V. Kapsukui-Mickevičiui (iš viso koks jis rašytojas?) duodama beveik tiek pat vietos kaip Maironiui. Anglų kalba svarbių tautosakos tyrinėjimų paskelbė dr. J. Balys. Į anglų kalba yra išverstas gražus pluoštai lietuvių liaudies dainų.

Prancūzų kalba yra Jean Mauelere lietuvių literatūros istorija. Vokiškai itin vertingą veikalą, vieną iš geriausiu apie Lietuvą, davė dr. V. Jungferis. Neseniai pasirodė platus

ĮVYKIAI

• Kovo 3 d. Amerikos atstovas Jungtinėse Tautose A. Stevensonas priėmė Pavergtų Europos Tautų delegaciją, kuri nušvietė pavergtųjų siekimus bei planus. Delegacijai vadovavo V. Sidzikauskas.

• Dipl. šefas min. St. Lozoraitis, lankydamasis Paryžiuje, buvo priimtas užsienių reikalų ministerijoje.

• Laikraščio "Darbininko" koncertas, kuris turėjo įvykti Brooklyne, dėl blogo oro atidėtas į balandžio 9 d. Koncerte dainuos solistai Monika Kripkauskienė ir Stasys Baras.

• Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimas įvyksta šiemet rugsėjo 1-2 d.d. Čikagoje.

• Vasario 16 akto signataras prof. Steponas Kairys šią žiemą sunkiai susirgo. Padaryta sunki operacija. Ligoniui šelpti Čikagoje sudarytas komitetas. Aukas prašoma siųsti šiuo adresu: S. Dirmantas, 4241 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill.

• Australijos Liet. Bendruomenės suvažiavimas sušauktas Sydnėjuje gruodžio 28-30 d.d. Atvyko 75 atstovai. Išrinkta nauja krašto valdyba.

• Jau treji metai, kai Čikagoje Jaunimo Centro patalpose veikia Pedagoginis Lituanistikos Institutas. Paskaitos vyksta šeštadieniais.

• Algirdo Landsbergio scenos veikalas "Penki stulpai turgaus aikštėje" anglų kalba statytas Čikagoje vasario 5, 12, 19 d.d. — statė Community teatras — ir Niujorke.

• Kun. dr. Antanas Bučmys įstojo į lietuvių pranciškonų šv. Kazimiero provinciją vienuoliu. Iki šiol jis dirbo Los Angeles arkivyskupijoje.

• Hartfordo simfoninio orchestro dirigentas Vytautas Marijošius sausio 22 d. Avery Memorial salėje suruošė koncertą. Koncertas buvo labai palankiai įvertintas muzikos kritikų.

---

sąstatu veikalas apie Lietuvą ispanų kalba, yra ir daugiau.

Čia vieną kitą suminėjau tik dėl pavyzdžio.

Tačiau visa tai yra tik lašas jūroje. Iš tikrųjų laikas atsakingiems organams savo dėmesį sutelkti į kai kuriuos konkrečius, svarbius uždavinius lietuvių mokslo, ypač lituanistikos baruose.

K. Mockus.

• Vasario 8 d. Brooklyne mirė dr. Matas Vinikas, sulaukęs 76 m. amžiaus. Velionis per 50 metų veikė tarp Amerikos lietuvių, priklausydamas įvairioms organizacijoms. Jis buvo pirmosios Lietuvos Pasiuntinybės sekretorius Vašingtone, "Susivienijimo Lietuvių Amerikoje" sekretorius, dirbo dėl Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo, ir nukentėjusių nuo pirmo ir antro karo šalpoje.

• Vytauto Maželio fotografijų paroda atidaryta Niujorke Willoughby foto reikmenų patalpose.

• Kun. V. Jaskevičius, lituanistikos instituto direktorius Forhamo universitete Niujorke, naujai kreipėsi spaudoje į lietuvių jaunimą, kad vasarą pašvęstų studijoms. Atsišaukime rašoma: "Vasaros semestro metu dėstoma lietuvių kalba, lietuvių tautos ir kultūros istorija, literatūra ir tautosaka. Dėstytojais kviečiami tų sričių specialistai. Už lituanistikos dalykus studentams duodami kreditai. Nejaugi studentijos tarpe neatsiras nei 25 idealistai! Norintieji ateinančią vasarą studijuoti turi užsiregistruoti (pirmoji registracija) iki kovo 30 d. (Laikas pratęsiamas 15 dienų). Pirmajai registracijai užtenka parašyti direktoriui laišką ir prisiųsti 36 dolerių čekį registracijos mokesčio. Dėl kurių nors priežasčių semestrui neįvykus, pinigai bus grąžinti. Tik užsiregistravus pakankamam studentų skaičiui (minimum 25), galėsime pradėti paruošiamuosius darbus. Todėl, nedelskite, užsiregistruokite. Studentams už mokslą sumokėti stengsimės surasti stipendijų. Pragyvenimui jokių stipendijų nenumatom. Mokslas prasidės liepos 3 ir tęsis iki rugpjūčio 14. Visais reikalais rašyti: Lithuanian Program. Fordham University, New York 58, N. Y.

• Liet. Rašytojų Draugijos valdyba rūpinasi metine literatūros premija, jau sudarė jury komisiją ir jieško mecenatų.

• Ohio liet. gydytojų draugija kasmet skiria 1.000 dol. kultūriniams reikalams. Naują jos valdybą sudaro: pirm. Vl. Ramanauskas, vicepirm. A. Baltrukėnas, sekr. A. Čepulis, ižd. E. Lenkauskas ir narys kultūriniams reikalams M. Brazaitis.

• Bronius Dirmeikis, "Margučio" redaktorius, mirė širdies smūgiu kovo 13 d. Čikagoje. Velionis buvo gimęs 1910 m. Kražių valsčiuje. Studijavo Kauno, Bazelio, Vienos ir Paryžiaus universitetuose. Lietuvoje redagavo "Akademiką" ir "Lietuvos Aidą".

• Vasario 18 d. Bostone mirė kultūrininkas ir visuomenininkas arch. Vladas Adomavičius. Jis buvo taip pat "Aidų" bendradarbis.

• A. Šešplaukis - Tyruolis paruošė vadovėlį VI skyriui "Ten, kur Nemunas banguoja". Turiny: skaitiniai, tėvynės pažinimas, gramatika, pratimai, dainos.

• Dail. Telesforo Valiaus apžvalginė grafikos darbų paroda vyko Toronte viešosios bibliotekos meno galerijoje nuo kovo 1 iki 13 d.

• Prof. Jurgis Baltrušaitis parašė apie gotinį meną knygą "Reveils et Prodiges", kuri jau atspausdinta. Knyga 368 puslapių turi 570 iliustracijų. Ji priskirta prie geriausių veikalų, išleistų praėjusiais metais.

• "Aidų" premijuotasis Bernardo Brazdžionio poezijos rinkinys "Vidudienio Sodai" jau spausdinamas. Pasirodys šį pavasarį. Viršelį piešė dail. T. Valius.

• Lietuvių gydytojų suvažiavimas įvyks birželio 24 Niujorke, Commodore viešbutyje.

• Op. sol. Vincės Jonuškaitės lietuviškų dainų recitalis įvyko kovo 19 d. Jaunimo Centro salėje Čikagoje.

• Skulp. Antanas Mončys firmai Mercier daro skulptūrą ir vykdo dekoratyvinius darbus. Landry galerijoje Niujorke buvo suruošta jo skulptūros kūrinių parodą.

• Prof. K. V. Banaitis sulaukė 65 m. amžiaus. Ta proga jis buvo pagerbtas namuose meno srities atstovų. Profesorius jau kuris laikas serga.

• Prof. Viktoras Biržiška sulaukė 75 m. amžiaus. Yra gimęs 1886 m. Vieksniuose, profesoriavęs Kauno ir Vilniaus universitetuose.

• Jokūbo Stuko radijo programa "Lietuvos prisiminimai" ruošiasi minėti 20 metų sukaktį. Sukakties proga ruošiamas Websterio salėje Niujorke koncertas. Programą išpildys A. Stephens mergaičių ansamblis iš Čikagos.

• Juozui Švaistui kovo mėn. suėjo 70 m. amžiaus. Rašytojas šiuo laiku gyvena Santa Monica mieste Kalifornijoje.

• "Aidų" premijos už mokslo veikala komisija šiemet sudaryta Vašingtone. Į ją įeina: dr. J. Balys, L. Dambriūnas, dr. K. Jurgėla, dr. A. Sužiedėlis ir A. Vaičiulaitis. Veikalams siųsti laikas pasibaigė kovo 1 d.

• R. Skipitis yra pasiryžęs surašyti savo gyvenimo atsiminimus. Numatoma 4 knygos. Pirmoji knyga "Nepriklausomą Lietuvą statant" jau atspausdinta. Turi 450 pusl. Apima laikotarpį nuo vokiečių okupacijos po pirmojo pasaulinio karo iki 1926 m. perversmo.

JAUNIMO DĖMESIUI

Lietuviai pranciškonai kviečia lietuvius jaunuolius stoti į šv. Antano gimnaziją Kennebunkporte, Maine. Gimnazija turi visas valdžios mokyklų teises, bendrabutį, žaidimų salę, laboratoriją, biblioteką ir kitas auklėjimo priemones. Į programą įeina lietuvių kalba. Veikia keturios klasės. Į pirmąją klasę priimami jaunuoliai, baigę pradžios mokyklą. Jau dabar galima registruotis ateinantiems mokslo metams. Visais gimnazijon įstojimo reikalais rašoma rektoriui šiuo adresu: St. Anthony's High School, Kennebunkport, Maine.

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — Leonardas Andriekus, O.F.M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėvai Pranciškonai

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont. Canada

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 4757 East Ave., S. E., Washington 28, D. C.

Keturiolikta stotis — Kristus karste.